

Bruksel, 8.11.2023
KOM(2023) 690 final

**KOMUNIKATË E KOMISIONIT PËR PARLAMENTIN EVROPIAN,
KËSHILLIN, KOMITETIN EKONOMIK DHE SOCIAL EVROPIAN DHE
KOMITETIN E RAJONEVE**

Komunikata e vitit 2023 për Politikën e Zgjerimit të BE-së

{DPP(2023) 690 final} - {DPP(2023) 691 final} - {DPP(2023) 692 final} -
{DPP(2023) 693 final} - {DPP(2023) 694 final} - {DPP(2023) 695 final} -
{DPP(2023) 696 final} - {DPP(2023) 697 final} - {DPP(2023) 698 final} -
{DPP(2023) 699 final}

Komunikata 2023 mbi Politikën e Zgjerimit të BE-së

I. HYRJE

Zgjerimi i BE-së është një forcë shtytëse për stabilitet afatgjatë, paqe dhe prosperitet në të gjithë kontinentin. Anëtarësimi në BE është **investim gjeostrategjik** në një Evropë të fortë, të qëndrueshme dhe të bashkuar të bazuar në **vlera të përbashkëta**. Ky është një mjet i fuqishëm për të promovuar demokracinë, sundimin e ligjit dhe respektimin e të drejtave themelore. Një perspektivë e besueshme dhe e bazuar në merita e anëtarësimit në BE është **shtytësi kryesor i transformimit** dhe kështu rrit sigurinë tonë kolektive dhe prosperitetin socio-ekonomik. Ky është thelbësor për nxitjen e pajtimit dhe stabilitetit në kontinentin evropian. Rëndësia gjeopolitike e zgjerimit të BE-së u nënvizua më tej në vitin 2022, kur Ukraina, Republika e Moldavisë¹ dhe Gjeorgjia aplikuan për t'u bërë anëtarë të BE-së në vazhden e luftës së paprovokuar dhe të pajustificuar të agresionit rus kundër Ukrainës, me Këshillin Evropian² duke njohur perspektivën evropiane të Ukrainës, Moldavisë dhe Gjeorgjisë dhe dhënien e statusit kandidat Ukrainës dhe Moldavisë. Dhënia e statusit të kandidatit për Bosnjë-Hercegovinën në dhjetor 2022 ishte një hap i rëndësishëm në ruajtjen e momentit të procesit të zgjerimit.

Sot, Ballkani Perëndimor, Turqia³, Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia kanë një **dritare historike mundësish** për të lidhur fuqimisht të ardhmen e tyre me Bashkimin Evropian. Anëtarësimi është dhe do të mbetet një proces i bazuar në merita, plotësisht i varur nga progresi objektiv i arritur nga secili partner i zgjerimit. Prandaj, vendet e zgjerimit do të duhet të veprojnë me vendosmëri për të zbatuar reformat e nevojshme dhe për të bërë përparim të prekshëm dhe të pakthyeshem, duke filluar me **bazat e procesit të anëtarësimit në BE**. Sundimi i ligjit, në veçanti pavarësia dhe funksionimi i gjyqësorit dhe lufta kundër korrupsionit, të drejtat themelore, ekonomia, funksionimi i institucioneve demokratike dhe reforma e administratës publike vazhdojnë të jenë gurëthemet e politikës së zgjerimit.

Anëtarësimi në BE është **zgjedhje strategjike**. Partnerët duhet të përqafojnë dhe promovojnë **vlerat e BE-së** në mënyrë të vendosur dhe pa mëdyshje. Përafrimi me **politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë** të BE-së është një sinjal më domethënës se kurrë i vlerave të përbashkëta dhe orientimit strategjik në kontekstin e ri gjeopolitik.

II. ZHVILLIMET KRYESORE

Përgjigje e bashkuar ndaj luftës së agresionit rus

2 vitet e fundit u shënuan nga **lufta agresioni rus kundër Ukrainës**. Zyra e Komisionerit të Lartë të Organizatës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut (OHCHR) regjistroi më shumë se 27 000 viktima civile në Ukrainë, duke përfshirë 9 600 të vrarë⁴, me numrin e saktë të vdekjeve që pritet të jetë shumë më i lartë. Nevojat humanitare mbeten të larta: 17.6 milionë njerëz në Ukrainë, 49% e popullsisë së përgjithshme të vendit⁵, dhe 6.2 milionë në vendet pritëse të refugjatëve⁶, vazhdojnë të kenë nevojë për ndihmë humanitare shumësektoriale. Lufta

¹ Këtej e tutje 'Moldavia'.

² [EUCO 24/22](#).

³ Në përputhje me kërkesën e Republikës së Turqisë në lidhje me përdorimin e emrit të ri zyrtar të vendit në anglisht, ky dokument përdor emrin "Türkiye" në vend të "Turkey" në anglisht. Ky ndryshim administrativ kufizohet në nomenklaturën e përdorur në dokumentet e BE-së, nuk ka efekt retroaktiv dhe nuk sjell pasojë ligjore. Kjo qasje nuk cenon nomenklaturën e përdorur nga Shtetet Anëtare.

⁴ Shifrat deri në fund të gushtit 2023.

⁵ Zyra e Organizatës së Kombeve të Bashkuara për Koordinimin e Çështjeve Humanitare, gusht 2023.

⁶ Komisioneri i Lartë i Organizatës së Kombeve të Bashkuara për Refugjatët, shtator 2023

ka shkaktuar gjithashtu shkatërrim të prodhimit dhe pronës, ndërprerje të tregtisë, pakësim të investimeve, erozion të kapitalit njerëzor dhe dëme të mëdha në mjedis.

Përgjigja e **BE-së** ndaj luftës së agresionit rus ishte e paprecedentë, e bashkuar, e vendosur dhe e menjëhershme. 27 Shtetet Anëtare të BE-së dhe partnerët e tyre në mbarë botën **dënuan luftën e paprovokuar dhe të pajustificuar të agresionit**. Ata vepruan me shpejtësi, duke izoluar Rusinë politikisht dhe ekonomikisht, duke dënuar shkeljet e ligjit ndërkombëtar humanitar dhe duke mbështetur hapat për të siguruar përgjegjësi të plotë për krimet e luftës dhe shkeljet e tjera të kryera në lidhje me luftën e agresionit rus. BE-ja ka miratuar deri më tani **11 pako sanksionesh të gjera kundër Ruisë dhe Bjellorusisë**. Duke demonstruar mbështetjen e saj të palëkundur për Ukrainën, BE-ja vazhdon të ofrojë mbështetje të gjerë **humanitare, financiare, ekonomike dhe ushtarake** ndaj vendit. Përmes një qasjeje "Team Europe", BE-ja, Shtetet Anëtare dhe institucionet financiare deri më tani kanë mobilizuar 82.6 miliardë euro (shtator 2023; përfshirë 25 miliardë euro në mbështetje ushtarake), duke përfshirë fondet e vëna në dispozicion për pritjen e refugjatëve në BE. Këshilli zgjati deri në mars 2025 mbrojtjen e përkohshme për njerëzit që ikën nga lufta kundër Ukrainës, duke ofruar siguri për më shumë se 4 milionë ukrainas që jetojnë aktualisht në BE. Në përgjigje të bllokimit të porteve të Detit të Zi të Ukrainës nga Rusia, që nga maji 2022, BE, së bashku me Ukrainën dhe Moldavinë, ka zbatuar Korsitë e Solidaritetit BE-Ukrainë, të cilat lidhin Ukrainën dhe Moldavinë me Bashkimin Evropian, duke lehtësuar tregtinë e tyre me BE-në dhe pjesën tjetër të botës, duke përfshirë produktet kritike si drithërat. Komisioni mbështet një sërë përpjekjesh për të monitoruar dhe regjistruar dëmin mjedisor. BE-ja do të vazhdojë të mbështesë Ukrainën për aq kohë sa duhet.

Komisioni Evropian, së bashku me Ukrainën dhe partnerët e G7-shës, ngritën në janar 2023 **Platformën e Koordinimit të Donatorëve me shumë agjenci** për të koordinuar mbështetjen për nevojat e menjëhershme të financimit të Ukrainës dhe rimëkëmbjen dhe rindërtimin e ardhshëm ekonomik.

Në qershor 2023, Komisioni Evropian propozoi një instrument të dedikuar financimi afatmesëm që do t'i sigurojë Ukrainës mbështetje koherente, të parashikueshme dhe fleksibël për periudhën 2024-2027. **Lehtësia e re për Ukrainën**⁷ do të mbështesë përpjekjet për të mbështetur stabilitetin makro-financiar dhe do të nxisë rimëkëmbjen. Plani është që objekti **të pajiset me 50 miliardë euro** në grante dhe kredi për 2024-2027.

BE-ja dorëzoi gjithashtu dy **paketa gjithëpërfshirëse mbështetjeje për Moldavinë**⁸, veçanërisht për të trajtuar ndikimin në vend nga lufta e agresionit rus kundër Ukrainës. Moldavia është përballur me një fluks të madh refugjatësh nga Ukraina, inflacion në rritje, kërcënime ndaj furnizimeve të saj me energji, shkelje të hapësirës së saj ajrore dhe një mori veprimesh armiqësore hibride si protesta të organizuara, fushata masive dezinformuese dhe sulme kibernetike.

Lufta e agresionit rus kundër Ukrainës gjeneron frikë në rajonin më të gjerë, përfshirë Gjeorgjinë. Në këtë kontekst, siguria dhe mbrojtja, luftimi i kërcënimeve hibride dhe të sigurisë kibernetike vazhdojnë të jenë ndër fushat prioritare për bashkëpunimin BE-Gjeorgji. Një total prej 62 milionë eurosh janë mobilizuar në mbështetje të Forcave të Mbrojtjes së Gjeorgjisë përmes Lehtësisë Evropiane të Paqes.

Komisioni Evropian paraqiti në dhjetor 2022 një **Paketë të Mbështetjes për Energji** prej 1 miliard euro për **Ballkanin Perëndimor**⁹. Duke adresuar nevojat imediate, afatshkurtra dhe

⁷ 2023/0200 (COD)

⁸ [Bashkimi Evropian do t'i japë Republikës së Moldavisë 250 milionë euro të tjera: Paketa Mbështetëse për Republikën e Moldavisë.](#)

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/AC_23_3196

afatmesme në rajon, paketa thelbësore e mbështetjes energjetike i ndihmoi partnerët e Ballkanit Perëndimor të fillonin të ulin varësinë e tyre nga karburantet fosile ruse, të përshejtojnë dekarbonizimin dhe të përmirësojnë sigurinë energjetike të rajonit. BE-ja rriti mbështetjen e saj në **sigurinë kibernetike**, gjithashtu në dritën e disa sulmeve kibernetike në vendet e Ballkanit Perëndimor. Komisioni Evropian bashkë-organizoi një Konferencë të Nivelit të Lartë të Sigurisë Kibernetike në qershor 2023 në Bruksel.

Lufta e agresionit rus kundër Ukrainës ka ndikuar në vendet e zgjerimit, në veçanti Ukrainën si viktimë e agresionit, dhe shtetet anëtare të BE-së, me **sfida të mëdha ekonomike dhe sociale**. Përballë paqëndrueshmërisë së huaj në rritje, konkurrencës strategjike dhe kërcënimeve të sigurisë, BE-ja ka marrë më shumë përgjegjësi ndërkombëtare dhe ka ndërmarrë hapa të mëtejshëm vendimtarë drejt reduktimit të varësive dhe ndërtimit të një baze më të fuqishme ekonomike. Këto objektiva janë të rëndësishme për të gjitha vendet në zgjerim.

Zgjerimi i BE-së merr një vull të ri

Agjenda e zgjerimit **mori vull të ri në qershor 2022**, kur Këshilli Evropian miratoi rekomandimet e Komisionit, duke njohur **perspektivën evropiane të Ukrainës, Moldavisë dhe Gjeorgjisë dhe dhënies së statusit të vendit kandidat të Ukrainës dhe Moldavisë**. Kjo pasoi **aplikimet për anëtarësim në BE** dorëzuar nga të tre vendet në pranverë 2022, dhe **Opinionet**¹⁰ e paraqitura nga Komisioni Evropian në qershor të të njëjtit vit. Perspektiva evropiane ka përforcuar vendosmërinë e vendeve për të kryer reformat e nevojshme të kërkuara nga procesi i anëtarësimit në BE, në veçanti hapat/prioritetet e përmendura në Opinionet e Komisionit. Komisioni deri tani raporton për përmbushjen e këtyre hapave/prioriteteve si pjesë e paketës së tij të rregullt të zgjerimit, në të cilën janë përfshirë Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia që nga ky vit.

Në **Ballkanin Perëndimor**, Konferenca e parë Ndërqeveritare me Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut mbi **negociatat e anëtarësimit** u zhvillua në korrik 2022, e ndjekur nga shqyrtimi analitik i procesit (skrinimi) të *acquis* të BE-së, i cili do të finalizohet në dhjetor 2023. Në dhjetor 2022, Këshilli Evropian i dha Bosnjë dhe Hercegovinës **statusin e kandidatit në BE** duke lënë të kuptohet se vendi zbaton hapat e specifikuar në komunikimin e Komisionit të tetorit 2022 mbi politikën e zgjerimit¹¹. Në dhjetor 2022, **Kosova*** aplikoi për anëtarësim në BE. BE-ja u pajtua në pranverën e vitit 2023 për liberalizimin e vizave për Kosovën, i cili do të zbatohet nga 1 janari 2024.

Angazhimi në nivel të lartë me vendet e zgjerimit vazhdoi. Gjatë **Samitit të Ballkanit Perëndimor të Procesit të Berlinit** të nëntorit 2022, Komisioni njoftoi një paketë të konsiderueshme për Mbështetjen e Energjisë prej 1 miliard euro grante të BE-së për të ndihmuar Ballkanin Perëndimor të adresojë pasojat e menjëhershme të krizës energjetike dhe të ndërtojë resiliencë në afat të shkurtër dhe të mesëm. **Samiti BE-Ballkani Perëndimor** u zhvillua në dhjetor 2022 në Tiranë. Fakti që samiti u organizua për herë të parë në rajon ishte një shenjë e qartë e angazhimit të plotë dhe të qartë të BE-së ndaj perspektivës së anëtarësimit në Bashkimin Evropian të Ballkanit Perëndimor. BE përsëriti përparimin në negociatat për tre marrëveshje të reja të tregut të përbashkët rajonal që lehtësojnë lirinë e lëvizjes dhe punësimit në të gjithë rajonin. Një udhërrëfyes për uljen e kostove të *roaming* midis BE-së dhe Ballkanit Perëndimor u miratua në margjinat e samitit.

¹⁰ [COM\(2022\) 405 final](#), [COM\(2022\) 406 final](#), [COM\(2022\) 407 final](#).

¹¹ [COM\(2022\) 528 final](#).

* Ky emërtim nuk paragjykon qëndrimet për statusin dhe është në përputhje me Rezolutën e Këshillit të Sigurimit të OKB-së 1244/1999 dhe Opinionin e GJND-së për Shpalljen e Pavarësisë së Kosovës.

Më 6 tetor 2023, në **takimin joformal të krerëve të shteteve ose qeverive në Granada**, krerët e BE-së rikonfirmuan zgjerimin si një investim gjeo-strategjik në paqe, siguri, stabilitet dhe prosperitet¹². Ata theksuan se anëtarët aspirantë duhet të shtojnë përpjekjet e tyre për reforma, veçanërisht në fushën e sundimit të ligjit, në përputhje me natyrën e bazuar në merita të procesit të pranimit dhe me ndihmën e BE-së. Paralelisht, Bashkimi duhet të hedhë bazat e nevojshme të brendshme dhe reformat për zgjerimin e mëtejshëm, për të kompletuar Bashkimin Evropian. Si një shprehje konkrete e mbështetjes së BE-së për partnerët e zgjerimit, është thelbësore të mobilizohen fondet përkatëse, duke përfshirë në kontekstin e rishikimit afatmesëm të kuadrit aktual financiar shumëvjeçar¹³.

Samiti i Procesit të Berlinit më 16 tetor 2023, i mbajtur për herë të parë në rajon – në Tiranë, pa progres në Tregun e Përbashkët Rajonal, me nënshkrimin e Marrëveshjes për njohjen e kualifikimeve profesionale për mamitë, veterinerët, infermierët dhe farmacistët dhe një numër i deklaratave të përbashkëta në lidhje me bashkëpunimin rajonal. Ishte gjithashtu një mundësi për të diskutuar Planin e Rritjes e BE-së për Ballkanin Perëndimor me liderët e rajonit dhe për të inauguruar zyrën e përfaqësimit të Kolegjit të Evropës në Tiranë, duke përfshirë nisjen e regjistrimit të studentëve për vitin akademik 2024/25.

Negociatat e pranimit me **Turqinë** janë ndalur që nga viti 2018, sipas vendimit të Këshillit. Turqia mbetet një partner kyç për Bashkimin Evropian dhe një vend kandidat, dhe thekson anëtarësimin në BE si qëllimin e saj strategjik. Megjithatë, Turqia ka vazhduar të largohet nga BE-ja, kryesisht për shkak të kthimit të vazhdueshëm në fushat e të drejtave themelore dhe sundimit të ligjit, duke përfshirë pavarësinë e gjyqësorit dhe mungesën e reformave në disa çështje sektoriale.

Deklarata BE-Turqi e vitit 2016 mbeti korniza kryesore për bashkëpunimin për migracionin dhe vazhdoi të jepte rezultate, pavarësisht sfidave të vazhdueshme për zbatimin e saj. Turqia vazhdon të presë 3.6 milionë refugjatë. Turqia gjithashtu vazhdoi të luante një rol kyç në adresimin e migracionit përgjatë rrugës së Mesdheut Lindor. Komisioni pret që Turqia të vazhdojë angazhimet e saj sipas deklaratës BE-Turqi, në përputhje me konkluzionet e Këshillit Evropian të tetorit 2021, duke përfshirë parandalimin e migrimit të parregullt nga rrugët tokësore dhe detare, dhe rifillimin e kthimeve.

Në përputhje me konkluzionet e Këshillit Evropian të vitit 2021¹⁴ për një agjendë pozitive me Turqinë, Komisioni u angazhua në dialog të nivelit të lartë me autoritetet turke për bujqësi dhe zhvillim rural, ndryshime klimatike, si dhe për kërkim dhe inovacion, dhe lansoi Platformën e sapokrijuar për Investime në Turqi. Dialogu i radhës i nivelit të lartë BE-Turqi për migracion dhe siguri është planifikuar të zhvillohet më 23 nëntor 2023. BE-ja ka një interes strategjik për një mjedis të qëndrueshëm dhe të sigurt në Mesdheun Lindor dhe në zhvillimin e një marrëdhënieje bashkëpunuese dhe reciprokisht të dobishme me Turqinë. Këshilli Evropian në qershor 2023 ftoi Përfaqësuesin e Lartë dhe Komisionin që t'i paraqesin një raport Këshillit Evropian mbi gjendjen e marrëdhënieve BE-Turqi¹⁵, duke u mbështetur në instrumentet dhe opsionet e identifikuar nga Këshilli Evropian, dhe me një pikëpamje për të vazhduar në mënyrë strategjike dhe largpamëse.

Që nga fillimi i agresionit rus kundër Ukrainës, marrëdhëniet e BE-së me Ukrainën kanë arritur një nivel të paprecedentë. **Samiti BE-Ukrainë** i 24-të dhe një takim midis Kolegjit të Komisionerëve dhe Qeverisë së Ukrainës u zhvillua në Kiev në shkurt 2023. Takimi i parë joformal BE-Ukrainë i ministrave të jashtëm i mbajtur ndonjëherë në Kiev mbledhi Ukrainën,

¹² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>

¹³ [COM\(2023\) 336](#)

¹⁴ [EUCO 7/21](#).

¹⁵ [EUCO 7/23](#).

BE-në dhe 27 shtetet anëtare më 2 tetor 2023. BE-ja përsëriti mbështetjen dhe angazhimin e saj të palëkundur për pavarësinë, sovranitetin dhe integritetin territorial të Ukrainës brenda kufijve të saj të njohur ndërkombëtarisht dhe për rrugën evropiane të vendit.

Më 1 qershor 2023, Moldavia priti takimin e dytë të **Komunitetit Politik Evropian**, duke mbledhur së bashku 45 liderë evropianë për të diskutuar përpjekjet e përbashkëta për paqen dhe sigurinë, si dhe resiliencën dhe koneksionin energjetik dhe lëvizshmërinë në Evropë.

Lufta e agresionit rus kundër Ukrainës ka nënvizuar më tej nevojën për unitet dhe solidaritet midis BE-së dhe partnerëve të saj më të afërt dhe kështu rëndësinë e përafrimit të **politikës së përbashkët të jashtme dhe të sigurisë** (CFSP) në procesin e zgjerimit. Përafrimi i vazhdueshëm i plotë nga Shqipëria, Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut mbeti një sinjal i fortë i zgjedhjes së tyre strategjike të pranimit në BE. Bashkëpunimi i përgjithshëm dhe përafrimi i Ukrainës me CFSP-së të BE-së u rrit. Rritja e ndjeshme e niveleve të përafrimit të Moldavisë dhe Bosnjë-Hercegovinës me CFSP-në, dhe rreshtimi i vazhdueshëm unilateral i Kosovës, ishin gjithashtu konfirmime të rëndësishme të drejtimit të tyre strategjik drejt BE-së, megjithëse zbatimi i sanksioneve mbetet një sfidë në Bosnje dhe Hercegovinë. Serbia ruajti modelin e saj të shtrirjes gjatë periudhës së raportimit dhe pritet, si çështje prioritare, të përmbushë angazhimin e saj dhe të përafrohet në mënyrë progresive me CFSP-në e BE-së, duke përfshirë masat kufizuese të BE-së, në përputhje me kornizën e saj negociuese, dhe të shmangë veprimet dhe deklaratat që bien ndesh me qëndrimet e BE-së për politikën e jashtme. Përafrimi i Gjeorgjisë me CFSP-në mbetet i ulët dhe vendi pritet ta ndryshojë këtë trend. Turqia nuk ka bërë përparim në përafrimin me CFSP-në gjatë periudhës së raportimit, duke ruajtur një normë shumë të ulët. Turqia vazhdoi të përmbahet nga përafrimi me masat kufizuese të BE-së kundër Ruisë. Retorika e saj në mbështetje të grupit terrorist Hamas pas sulmeve të tij kundër Izraelit më 7 tetor 2023 është në mosdakordim të plotë me qasjen e BE-së. Në të njëjtën kohë, Turqia, së bashku me OKB-në, lehtësuan eksportin e drithit ukrainas nëpërmjet Detit të Zi përmes Inicativës për Kokrrat e Detit të Zi, deri në pezullimin e njëanshëm të mekanizmit nga Rusia. Partnerët vazhduan kontributet e tyre të çmuara në misionet dhe operacionet e politikës së përbashkët të sigurisë dhe mbrojtjes.

Ballkani Perëndimor, Turqia, Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia vazhduan të rreshtohen me BE-në, kur votuan për shumicën e rezolutave përkatëse të Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së në lidhje me luftën e agresionit të rus kundër Ukrainës. Si një anëtare jo e përhershme e Këshillit të Sigurimit të OKB-së, Shqipëria vazhdoi të angazhohej në mënyrë aktive në promovimin dhe mbrojtjen e së drejtës ndërkombëtare, Kartës së OKB-së dhe rendit ndërkombëtar të bazuar në rregulla.

Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Moldavia dhe Ukraina iu bashkuan Mekanizmit të Mbrojtjes Civile të Unionit. Ata arritën përparim të konsiderueshëm në mbrojtjen civile duke rritur kapacitetin e tyre administrativ dhe operacional për të demonstruar solidaritetin e BE-së. Shtetet pjesëmarrëse të Mekanizmit të Mbrojtjes Civile të Unionit kanë të njëjtat të drejta dhe detyrime si Shtetet Anëtare të BE-së sipas mekanizmit.

Komisioni inkurajon të gjitha vendet e zgjerimit që të jenë më ambicioze dhe të forcojnë veprimet e tyre të koordinuara për tranzicionin e gjelbër, veçanërisht duke i dhënë përparësi integritit të Marrëveshjes së Gjelbër Evropiane në të gjitha fushat e politikave. Vendet që janë palë në Traktatin e Komunitetit të Energjisë inkurajohen të zbatojnë zotimet sipas Udhërrëfyesit të Dekarbonizimit të Komunitetit të Energjisë dhe të përgatiten për Sistemin e Tregtimit të Emetimeve në përputhje me rekomandimin e Komunitetit të Energjisë.

III. VENDET E ZGJERIMIT NË RRUGËN E TYRE DREJT BE-SË

Mali i Zi i ka të gjithë kapitujt e hapur për negociatën, tre prej të cilëve janë mbyllur përkohësisht. Momenti tjetër historik është përmbushja e standardeve të përkohshme për

kapitujt e sundimit të ligjit. **Serbia** ka të hapur 22 nga 35 kapitujt e negociatave, 2 prej të cilëve janë mbyllur përkohësisht. Rruga drejt hapjes së grupeve të mëtejshme do të varet nga progresi i vendit, në veçanti nga ritmi i reformave të sundimit të ligjit dhe normalizimi i marrëdhënieve me Kosovën.

Në përputhje me metodologjinë e rishikuar¹⁶, në konkluzionet dhe rekomandimet e këtij Komunikimi, Komisioni vlerëson **balancën e përgjithshme në negociatat e anëtarësimit** me Malin e Zi dhe me Serbinë dhe propozon rrugën përpara për secilin vend. Konferencat e ardhshme ndërqeveritare mund të mbahen pas publikimit të paketës aktuale vjetore të raporteve.

Pas Konferencës së parë Ndërqeveritare me **Shqipëri** dhe me **Maqedoninë e Veriut** më 19 korrik 2022, Komisioni nisi procesin e **skrinimit** menjëherë. Të gjitha seancat janë realizuar në grupin 1 (bazat), grupin 2 (tregu i brendshëm), grupi 3 (konkurrueshmëria dhe rritja gjithëpërfshirëse) dhe grupi 4 (Agjenda e gjelbër dhe lidhja e qëndrueshme). Seancat shpjeguese dhe dypalëshe për dy grupet e mbetura janë në vazhdim ose janë planifikuar deri në dhjetor 2023. Raportet e skrinimit për grupin e bazave u paraqitën në Këshill në korrik 2023. Autoritetet kanë deklaruar vazhdimisht përkushtimin e tyre politik ndaj qëllimit strategjik të integritimit në BE dhe ambicien e tyre për të ecur përpara në negociatat e anëtarësimit bazuar në progresin e vazhdueshëm të reformave.

Pas zgjedhjeve të përgjithshme të tetorit 2022 në **Bosnjë dhe Hercegovinë**, një Këshill i ri i Ministrave në nivel shtetëror mori detyrën në fund të janarit dhe një qeveri e re e entitetit të Federatës mori detyrën në fillim të majit 2023. Pas dhënies së statusit të **kandidatit** në dhjetor 2022, koalicioni i ri qeverisës deklaroi avancimin në rrugën drejt BE-së si një prioritet kryesor i marrëveshjes së tij të koalicionit dhe shprehu zotimin për të adresuar 14 prioritetet kryesore nga Opinioni i Komisionit për aplikimin e Bosnje dhe Hercegovinës për anëtarësim në BE, Këshilli i Ministrave i Bosnje dhe Hercegovinës miratoi disa strategji (për terrorizmin, krimin e organizuar, pastrimin e parave dhe migracionin) dhe projektligje. Parlamenti miratoi një sërë ligjesh në lidhje me 14 prioritetet kryesore dhe hapat e specifikuar në rekomandimin e Komisionit për statusin e kandidatit. Gjykata Kushtetuese shfuqizoi disa akte ligjore dhe politike të miratuara nga entiteti i *Republikës Serbe* pasi u konstatua shkelje e rendit kushtetues dhe juridik. Rivendosja e dënimeve penale për shpifje në entitetin e *Republikës Serbe* në korrik 2023 ndikon rëndë mjedisin për shoqërinë civile dhe paraqet një hap të madh prapa në mbrojtjen e të drejtave themelore. Një projektligj që synon grupet e shoqërisë civile si “agjentë të huaj” u miratua në lexim të parë nga asambleja e entitetit; nëse miratohet plotësisht, do të shënonte një tjetër hap të madh për keqardhje dhe të pamohueshme prapa. Në qershor 2023, entiteti i *Republikës Serbe* miratoi dy ligje për moszbatimin e vendimeve të Gjykatës Kushtetuese dhe vendimeve të Përfaqësuesit të Lartë, duke cenuar kështu rendin kushtetues dhe juridik të vendit.

Këshilli i BE-së dhe Parlamenti Evropian miratuan vendimin për liberalizimin e vizave për **Kosovën** në pranverë 2023. Në dhjetor 2022, Kosova aplikoi për anëtarësim në BE. Situata në veri të Kosovës gjatë periudhës raportuese u karakterizua nga disa kriza me intensitet të ndryshëm për një sërë çështjesh, ku një sulm i dhunshëm kundër Policisë së Kosovës më 24 shtator 2023 përbën përshkallëzimin më të rëndë të viteve të fundit. Kriza të tjera u shkaktuan nga çështjet e targave, të cilat çuan në dorëheqjen kolektive të serbëve të Kosovës nga institucionet e Kosovës në nëntor 2022.

Kosova dhe Serbia arritën Marrëveshjen për Rrugën drejt Normalizimit dhe Aneksin e Zbatimit të saj në shkurt dhe respektivisht mars 2023. Si Kosova ashtu edhe Serbia nuk kanë filluar ende

¹⁶ [COM\(2020\) 57 final](#).

zbatimin e detyrimeve të tyre përkatëse që rrjedhin nga Marrëveshja, të cilat janë të detyrueshme për palët dhe pjesë e rrugëve të tyre evropiane.

BE-ja dhe **Turqia** vazhduan angazhimin në përputhje me konkluzionet e Këshillit Evropian të vitit 2021. Turqia është një vend kandidat dhe një partner kyç për BE-në në fusha thelbësore me interes të përbashkët si tregtia, migrimi, kundër terrorizmi, shëndeti publik, klima, energjia, transporti dhe çështjet rajonale. Negociatat e anëtarësimit mbeten të bllokuara, pasi Turqia nuk e ka rikthyer trendin negativ të largimit nga Bashkimi Evropian, me një kthim serioz në një numër fushash kyçe. Sa i përket energjisë, Turqia vazhdon të jetë një vend tranzit i rëndësishëm dhe i besueshëm për BE-në. BE-ja u përgjigj menjëherë në solidaritet ndaj tërmeteve të shkurtit 2023 që goditën Turqinë juglindore me ekipe shpëtimi dhe mbështetje në natyrë nëpërmjet Mekanizmit të Mbrojtjes Civile të Unionit dhe kontribuoi në mobilizimin e një zotimi të përgjithshëm prej 6 miliardë euro nga komuniteti ndërkombëtar. Të dyja palët po bashkëpunojnë me sukses për zbatimin e ndihmës prej 1 miliardë eurosh të premtuar nga BE-ja. Unioni Doganor midis BE-së dhe Turqisë vazhdoi të përfitonte të dyja palët. Duhet të sigurohet respektimi i plotë i masave kufizuese të BE-së, veçanërisht duke marrë parasysh qarkullimin e lirë të produkteve brenda Unionit Doganor BE-Turqi.

Opinionin e Komisionit për aplikimin e **Ukrainës** për anëtarësim në BE identifikoi 7 hapa që Ukraina të vazhdojë në rrugën e saj të anëtarësimit në BE. Këshilli Evropian i dha Ukrainës statusin e kandidatit dhe ftoi Komisionin të raportojë mbi zbatimin e 7 hapave si pjesë përbërëse e kësaj pakete.

Opinionin e Komisionit për aplikimin e **Moldavisë** për anëtarësim në BE identifikoi 9 hapa që Moldavia të vazhdojë në rrugën e saj të anëtarësimit në BE. Këshilli Evropian i dha Moldavisë statusin e kandidatit dhe ftoi Komisionin të raportojë mbi zbatimin e 9 hapave si pjesë përbërëse e kësaj pakete.

Opinionin e Komisionit për aplikimin e **Gjeorgjisë** për anëtarësim në BE identifikoi 12 prioritetet që Gjeorgjia të vazhdojë në rrugën e saj të anëtarësimit në BE. Këshilli Evropian shprehu gatishmërinë për t'i dhënë Gjeorgjisë statusin e vendit kandidat pasi të jenë adresuar këto prioritetet. Këshilli Evropian ftoi Komisionin të raportojë mbi zbatimin e këtyre prioriteteve si pjesë përbërëse e kësaj pakete.

IV. BAZAT E PROCESIT TË ANËTARËSIMIT NË BE

Sundimi i ligjit, të drejtat themelore, funksionimi i institucioneve demokratike, reforma e administratës publike dhe kriteret ekonomike përbëjnë thelbin e asaj që njihet si '**bazat**' e procesit të anëtarësimit në BE. Cilësia e institucioneve dhe e qeverisjes është baza për rritjen e konkurrencës, prosperitetit dhe mirëqenies shoqërore, dhe mbështet aftësinë për t'u pajtuar me *acquis* të BE-së në tërësi. Reformat e besueshme dhe të pakthyeshme mbi bazat janë thelbësore për vendet e zgjerimit për të siguruar përparim në rrugët e tyre përkatëse të anëtarësimit në BE. Gjatë vitit të kaluar, përparimi në agjendat e reformave të lidhura me bazat u vu re veçanërisht në Ukrainë dhe Moldavi në përgjigje të rekomandimeve në Opinionet e Komisionit përkatës.

Forcimi i sundimit të ligjit kërkon një **sistem gjyqësor** të pavarur, të paanshëm, të përgjegjshëm dhe profesional, i cili operon në mënyrë efikase dhe me burime të përshtatshme, pa ndërhyrje të jashtme të panevojshme dhe ku vendimet ekzekutohen në mënyrë efektive dhe në kohën e duhur. Në disa raste u arrit përparim, me përparimin e reformave në drejtësi, për shembull në Shqipëri, Moldavi, Serbi dhe Ukrainë. Megjithatë, në shumicën e vendeve në zgjerim, organet gjyqësore mbeten të ekspozuara ndaj shumë sfidave dhe dobësive. Përpjekjet e politikanëve në disa vende për të ekspozuar publikisht dhe për t'i bërë presion gjyqtarëve, veçanërisht për çështje të ndjeshme, mbeten një praktikë shqetësuese. Rregullimet institucionale që ndikojnë negativisht në pavarësinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve mbeten

funkcionale, duke ndikuar përfundimisht në balancimin dhe ndarjen e pushteteve. Si rezultat, besueshmëria e gjyqësorit në përgjithësi mbeti mjaft e ulët, duke përfshirë një perceptim të përbashkët publik të mosndëshkimit. Në disa vende, reformat në drejtësi zbuluan kapacitete të kufizuara zbatuese edhe aty ku ka vullnet politik. Efektiviteti i autoriteteve hetimore dhe gjyqësore, që rezultojnë në një histori të besueshme të rezultateve, është thelbësor për përparimin e mëtejshëm në procesin e anëtarësimit në BE.

Lufta kundër korrupsionit mbetet prioritet për qeveritë në vendet në zgjerim. **Korrupsioni**, duke përfshirë korrupsionin e nivelit të lartë, vazhdon të jetë i përhapur në të gjithë vendet në zgjerim dhe ngatërimi i interesave publike dhe private mbetet një çështje shqetësuese. Janë bërë disa përpjekje për të forcuar luftën kundër korrupsionit. Integrimi i masave kundër korrupsionit në sektorët më të cënueshëm mbetet prioritet i rëndësishëm, ndërkohë që organet e zbatimit të ligjit dhe gjyqësori kërkojnë fuqizim dhe pavarësi më të madhe. Elementet e kapjes së shtetit vazhdojnë, me kërcënime ndaj stabilitetit demokratik, korrupsionit të nivelit të lartë dhe ndikimit të padrejtë nga **oligarkët** duke u vëzhguar, krahas përpjekjeve të rrjeteve kriminale të organizuara për të depërtuar në sistemet ekonomike dhe politike, administratat dhe mediat. Këto sfida duhet të adresohen urgjentisht përmes qasjeve sistematike dhe gjithëpërfshirëse. Një tregues kyç i suksesit do të jetë një histori e besueshme e hetimeve proaktive, ndjekjeve penale dhe dënimeve përfundimtare në lidhje me korrupsionin, krimin e organizuar dhe pastrimin e parave. Për të qenë të besueshëm, të gjithë aktorët në zinxhirin e sundimit të ligjit duhet të prodhojnë rezultate solide dhe një histori të hetimeve proaktive, ndjekjeve penale dhe dënimeve përfundimtare në lidhje me korrupsionin, krimin e organizuar dhe pastrimin e parave.

Institucione demokratike të qëndrueshme dhe të konsoliduara dhe proceset janë një shtyllë qendrore e procesit të anëtarësimit në BE. Komisioni ka filluar zbatimin e një angazhimi të forcuar dhe të efektshëm me vendet e zgjerimit mbi kuadrin e përgjithshëm për demokracinë, pavarësisht nëse kjo ka të bëjë me procesin zgjedhor, funksionimin e Parlamentit (përfshirë rolin e tij mbikëqyrës në performancën e qeverisë dhe politikëbërjen dhe mbështetjen ende të tepruar në procedurat e përsheptuara në shumë raste) ose rolin e shoqërisë civile.

Shumica e vendeve vazhduan të preken nga **polarizimi** i theksuar politik, mungesa e bashkëpunimit ndërpartiak dhe zvogëlimi i hapësirës për shoqërinë civile. Mungesa e dialogut efektiv ndërpartiak rezultoi në një ngërç politik të zgjatur dhe në stagnim të reformave. Në disa raste, debatet parlamentare u karakterizuan me tensione, gjuhë ofenduese dhe incidente të herëpashershme të dhunshme.

Në një numër vendesh në zgjerim ka pasur disa përparime në **të drejtat themelore**, me të kuptuar më të madh të rëndësisë së garantimit të këtyre të drejtave dhe lirive. Në të njëjtën kohë, disa trende negative vazhduan, me dhunën me bazë gjinore që mbeti mbizotëruese, ndërsa liria e medias vazhdoi të pengohej nga interesat politike dhe ekonomike, gjë që dobëson kontrollin mbi autoritetet publike, hap hapësirë për ndërhyrje të huaja dhe minon komunikimin rreth BE-së. Në disa vende, nisma pozitive po ndërmerren për të drejtat e fëmijës dhe të personave me aftësi të kufizuara. Megjithatë, në praktikë, mbrojtja e të drejtave themelore ndikohet negativisht nga zbatimi i pamjaftueshëm i ligjeve dhe politikave dhe joefektiviteti i mekanizmave të dëmshpërblimit në tërësi. Sfidat mbeten në sigurimin e mbrojtjes efektive nga të gjitha format e urrejtjes dhe diskriminimit, përfshirë atë që drejtohet ndaj pakicave.

Për **drejtësinë, lirinë dhe sigurinë**, zbatimin e ligjit dhe bashkëpunimin gjyqësor midis BE-së dhe vendeve të zgjerimit vazhdoi të evoluojë pozitivisht, ndërkohë që sfidat mbeten. Ballkani Perëndimor vazhdon të funksionojë si qendër për aktivitetet kriminale dhe grupet aktive në BE, duke qenë një pikë e rëndësishme tranziti për viktimat e trafikimit të qenieve njerëzore, kontrabandës së migrantëve dhe mallrave të paligjshme, veçanërisht për drogën që hyn në BE.

Kriminelët dhe rrjetet kriminale me origjinë nga Ballkani Perëndimor kanë gjithashtu një ndikim të rëndësishëm në krimin e rëndë dhe të organizuar në pjesë të tjera të botës. Turqia mbetet vendi kryesor i tranzitit për heroinën e trafikuar në BE. Grupet e krimit të organizuar nga Moldavia dhe Gjeorgjia janë aktive në kontrabandën e migrantëve, krimin e organizuar të pronës, trafikimin e qenieve njerëzore, krimin kibernetik, mashtrimin në pagesa jo në para të gatshme, mashtrimin në akcizë dhe lloje të tjera krimesh si mashtrimi me dokumente. Ukraina është gjeografikisht në udhëkryqin e kontrabandës së mallrave të paligjshme në BE, dhe është gjithashtu një vend burim dhe destinacion për trafikimin e qenieve njerëzore. Pavarësisht sfidave të lidhura me luftën, duke përfshirë kapacitetet e shtrira institucionale për shkak të humbjeve të konsiderueshme të burimeve për të luftuar krimin e organizuar, institucionet përkatëse ukrainase demonstrojnë resiliencë të jashtëzakonshme dhe aftësi operationale.

Ratifikimi dhe zbatimi korrekt i konventave ndërkombëtare në fushën e bashkëpunimit gjyqësor në çështjet civile, në veçanti të atyre të zhvilluara nga Konferenca e Hagës për të Drejtën Ndërkombëtare Private, është me rëndësi të madhe në perspektivën e anëtarësimit të ardhshëm të këtyre vendeve në BE.

Bashkëpunimi në **luftimin e terrorizmit dhe parandalimin e radikalizimit** është e rëndësishme për të gjitha vendet në zgjerim. Terrorizmi dhe ekstremizmi i dhunshëm vazhduan të përbënin sfidë dhe kërcënim sigurie. **Kërcënimet hibride**, duke përfshirë dezinformimin, manipulimin dhe ndërhyrjen e informacionit të huaj (FIMI) dhe sulmet kibernetike, veçanërisht kundër infrastrukturës kritike, mbeten sfidë politike dhe e sigurisë për vendet në zgjerim. Pas një rritjeje të madhe vitin e kaluar pas luftës së agresionit rus kundër Ukrainës, këto kërcënime vazhdojnë të përbëjnë rrezik të konsiderueshëm si për BE-në ashtu edhe për vendet në zgjerim. Plani i Përbashkët i Veprimit kundër Terrorizmit për Ballkanin Perëndimor ka qenë korniza kryesore e bashkëpunimit në këtë çështje që nga viti 2018.

Krahas rritjes së përgjithshme të flukseve të parregullta **migruese**, ndryshimi i modeleve në rrugët e Ballkanit Perëndimor kërkon vigjilencë të vazhdueshme, veçanërisht për sa i përket aktivitetit të paligjshëm të rrjeteve të përfshira në kontrabandën me migrantë dhe trafikimin e qenieve njerëzore. Ka përparim në kapacitetet e menaxhimit të migracionit në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Një Plan Veprimi i BE-së për Ballkanin Perëndimor u prezantua nga Komisioni në dhjetor 2022 për të adresuar flukset në rritje të ardhjeve të parregullta në BE përmes rrugës së Ballkanit Perëndimor. Zbatimi i këtij plani veprimi ka sjellë rezultatet e para me një ulje të presionit migrues në rrugën e Ballkanit Perëndimor në vitin 2023 falë një angazhimi të shtuar politik, financiar dhe operacional midis BE-së dhe partnerëve të Ballkanit Perëndimor për migracionin dhe një harmonizimi të shtuar me Politikën për viza të BE-së. Përafrimi i politikës për viza me BE-në mbetet thelbësor për funksionimin e mirë të regjimit pa viza të këtyre partnerëve me BE-në. Përpjekjet e mëtejshme duhet të vazhdojnë të përparojnë në të gjitha elementet e Planit të Veprimit.

Për të ndihmuar në adresimin e sfidave të vazhdueshme përgjatë rrugës së Mesdheut Lindor, Komisioni paraqiti një Plan Veprimi të BE-së për rrugën e Mesdheut Lindor në tetor 2023. Ai përshkruan masat operationale për të parandaluar largimet e parregullta, për të luftuar kontrabandën, për të ofruar rrugë ligjore, për të përmirësuar menaxhimin e kufirit, për të mbështetur bashkëpunimin për kthimin dhe ripranimin dhe kapacitetin e mjaftueshëm të pritjes.

Lufta e Rusisë kundër Ukrainës ka çuar në një rritje të numrit të refugjatëve ukrainas. Moldavia, e cila pret numrin më të madh të refugjatëve ukrainas për kokë banori midis vendeve në zgjerim, por edhe vende si Mali i Zi, Serbia, Shqipëria dhe Maqedonia e Veriut kanë luajtur një rol vendimtar në pritjen e këtyre refugjatëve.

Cilësia e **administratës publike** dhe e kuadrit rregullator është thelbësore për **konkurrencën afatgjatë**¹⁷ të BE-së. Në përgjithësi, vendet e zgjerimit mbeten në rastin më të mirë **mesatarisht të përgatitura** për sa i përket cilësisë së administratës së tyre publike. Gjatë periudhës së raportimit, progresi i reformës në përgjithësi ishte shumë i kufizuar. Shumica e rekomandimeve nga vitet e mëparshme ende zbatohen. Një model tipik është se një bazë formale ligjore dhe institucionale për një administratë profesionale është të paktën pjesërisht funksionale, por nuk zbatohet sistematikisht.

Që nga fillimi i luftës së agresionit rus kundër Ukrainës në shkurt 2022, shumica e 10 **ekonomive** të zgjerimit janë përballur me sfida të mëdha ekonomike dhe sociale. Në Ukrainë, BPV-ja ra me 29.1% në vitin 2022, pasi i gjithë vendi u ndikua thellësisht nga lufta e agresionit rus duke rezultuar në presion të konsiderueshëm në stabilitetin makroekonomik. Rritja e **BPV-së së rajonit të Ballkanit Perëndimor** u ngadalësua në 3.2% në vitin 2022, duke rënë nga 7.7% shkakut i ndikimit të COVID-19 në vitin 2021, por ashpërsia e ngadalësimit ndryshonte në të gjitha ekonomitë, me rritjen reale të BPV-së që u ngadalësua në 6.1% në Mal të Zi, 4.8% në Shqipëri, 4% në Bosnjë e Hercegovinë, 3.5% në Kosovë, 2.3% në Serbi dhe 2.1% në Maqedoninë e Veriut. Në Turqi, rritja e BPV-së u ngadalësua në 5.6%. Në Moldavi, BPV-ja u tkurr ndjeshëm me 5.9%, ndërsa në Gjeorgji BPV-ja vazhdoi të rritet me nivele dyshifrore prej 10.1%. Dallimet nga vendi në vend në rritjen ekonomike u nxitën kryesisht nga pasojat direkte dhe indirekte të luftës në Ukrainë, duke përfshirë ndikimin e saj në lidhjet tregtare, energjinë, çmimet e ushqimeve dhe fluksin e refugjatëve. Perspektiva ekonomike për 10 ekonomitë mbetet e rrethuar nga pasiguria e lartë në lidhje me pasojat e mëtejshme të mundshme të luftës në rritje, punësim dhe kohezionin social.

Është gjithnjë e më e rëndësishme që të 10 ekonomitë e zgjerimit të përshpejtojnë **reformat strukturore** për të mundësuar një **rimëkëmbje të qëndrueshme** në afat të mesëm dhe për të çuar përpara progresin e tyre drejt përmbushjes së kriterëve ekonomike për anëtarësimin në BE. Kjo përfshin sigurimin e funksionimit të ekonomive të tregut dhe demonstrimin e kapacitetit për të përballuar presionin konkurrues dhe forcat e tregut brenda BE-së.

Një pasqyrë më e detajuar e situatës në lidhje me bazat e procesit të anëtarësimit në BE në të gjitha vendet në zgjerim mund të gjendet në Shtojcën 1.

V. KONVERGJENCA EKONOMIKE DUHET TË PËRSHPEJTOHET NË BALLKANIN PERËNDIMOR

Në vitin 2023, pas 6 tremujorësh radhazi të ngadalësimit të rritjes, prodhimi ekonomik në rajonin e Ballkanit Perëndimor u zgjerua më shpejt në tremujorin e parë të vitit 2023 sesa në 3 muajt e mëparshëm. Rritja e BPV-së së rajonit u përshpejtua në mënyrë margjinale në 1.7% nga viti në vit nga 1.6% në tremujorin e mëparshëm, pasi shumica e vendeve përveç Shqipërisë dhe Bosnje-Hercegovinës shënuan një rritje të ritmit të rritjes së prodhimit. Rritja në përgjithësi u nxit nga eksportet neto dhe rikuperimi i investimeve. Konsumi privat tregoi një ecuri të përzier, pasi u ngadalësua në shumicën e vendeve dhe madje u kthye negativ në disa raste, por vazhdoi të rritet me ritme të forta në Mal të Zi.

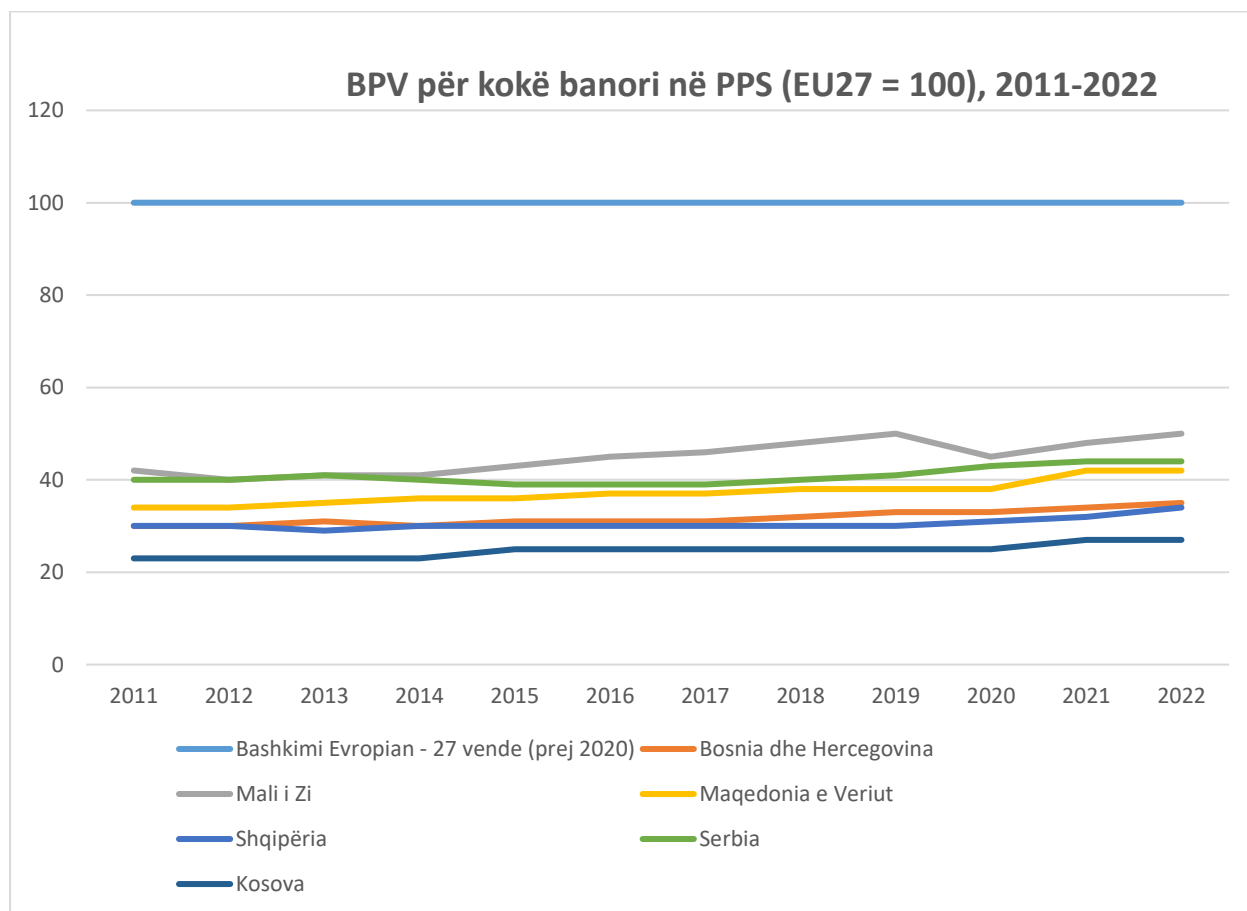
Edhe para pandemisë me COVID-19, ekonomitë e Ballkanit Perëndimor u përballën me **sfida të mëdha** duke i penguar ata të përfitojnë plotësisht nga potenciali i tyre ekonomik. Vendet ishin mbrapa në reformimin e strukturave të tyre ekonomike dhe përmirësimin e konkurrencës, dhe u përballën me norma të larta papunësie (veçanërisht të rinjtë), mospërputhje të mëdha të shkathtësive, ekonomi të vazhdueshme informale, mjedise jo miqësore të biznesit dhe nivele të ulëta inovacioni.

Klima e investimeve në Ballkanin Perëndimor karakterizohet nga një sundim i dobët i ligjit, mungesa e zbatimit adekuat të kontrollit të ndihmës shtetërore, një ekonomi gri e rrënjësor,

¹⁷ [COM\(2023\) 168 final](#).

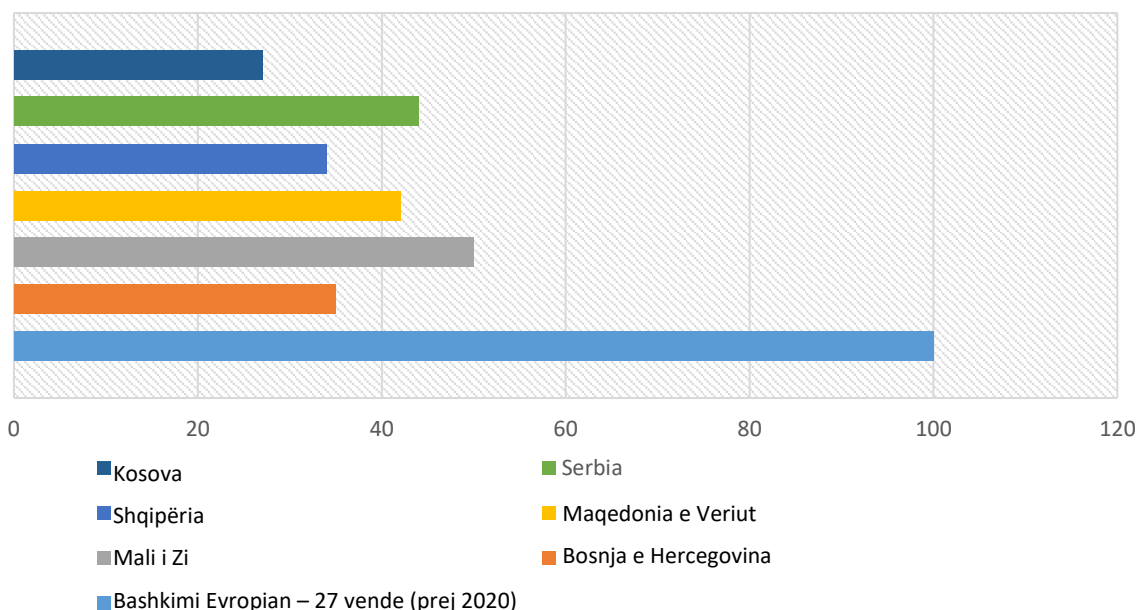
qasje e dobët në financa dhe nivele të ulëta të integritimit dhe lidhjes rajonale. Ndërhyrja e shtetit në ekonomi vazhdon, duke përkeqësuar rrezikun e korrupsionit nëpërmjet menaxhimit të dobët të financave publike dhe ndryshimeve të shpeshta në mjedisin rregullator dhe taksat. Ekziston një nevojë e madhe për të përmirësuar infrastrukturën; investimet duhet të kanalizohen përmes tubacioneve të një projekti të vetëm dhe të jenë në përputhje me prioritetet e dakorduara me BE-në.

Konvergjencia ekonomike është në qendrën e përfitimeve të anëtarësimit në BE. Për Ballkanin Perëndimor, konvergjencia është e ulët, midis 30 dhe 50% të mesatares së BE-së (përsa i përket barazisë së fuqisë blerëse) dhe nuk po përparon mjaftueshëm shpejt. Përvoja e raundit të pestë të zgjerimit të BE-së tregon ndikimin pozitiv që ka anëtarësimi në tregun e përbashkët të BE-së i kombinuar me fondet strukturore në konvergjencën ekonomike.

Burimi: Eurostat, Banka Botërore

BPV për kokë banori në PPS (EU27 = 100) në vitin 2022

Burimi: Eurostat, Banka Botërore

Për të përshpejtuar më tej reformat dhe për të ofruar më shumë në drejtim të **konvergencës socio-ekonomike të Ballkanit Perëndimor** me Bashkimin Evropian dhe për të ndihmuar vendet të përmbushin kërkesat e anëtarësimit në BE, Komisioni Evropian po propozon një plan të ri **Rritje për Ballkanin Perëndimor**¹⁸, i cili do të sillte disa nga avantazhet dhe stimujt e mëtejshëm reformues të anëtarësimit në BE përpara anëtarësimit.

VI. BASHKËPUNIMI RAJONAL DHE MARRËDHËNIET E MIRA FQINJËSORE

Në Ballkanin Perëndimor, marrëdhëniet e fqinjësisë së mirë dhe bashkëpunimi rajonal janë elementë thelbësorë të proceseve të stabilizim-asociimit dhe të zgjerimit.

Pas prezantimit të suksesshëm të **Roam Like at Home** brenda gjashtë ekonomive të Ballkanit Perëndimor që nga 1 korriku 2021, janë ndërmarrë hapa të mëtejshëm përgatitor drejt **uljes së tarifave të roaming ndërmjet Ballkanit Perëndimor dhe BE-së**. Një udhërrëfyes për uljen e kostove të *roaming* midis BE-së dhe Ballkanit Perëndimor u miratua në margjinat e samitit në Tiranë BE-Ballkani Perëndimor në dhjetor 2022. Ulja e parë me faza e tarifave filloi në tetor 2023. Ambicia përfundimtare e procesit është të ulë çmimet e *roaming* me BE-në në një nivel afër çmimeve vendore deri në vitin 2027. Më 31 maj 2023, operatorët e telekomit të BE-së dhe Moldavisë ranë dakord të ulin vullnetarisht tarifat e *roaming* nga janari 2024, duke e sjellë Moldavinë më afër zonës Roam Like at Home.

Ka pasur punë të konsiderueshme teknike në të gjithë gamën e fushave të mbuluara nga iniciativa për **Treg të përbashkët rajonal**. Kjo punë, nën kujdesin e **Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal, Marrëveshja e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA)** dhe **Forumi i Investimeve i Odave të Ballkanit Perëndimor 6**, synon të mundësojë lirinë e lëvizjes së njerëzve, profesionistëve dhe ofrimin e shërbimeve elektronike, për të lehtësuar punësimin dhe tregtinë dhe për të lehtësuar procedurat doganore brenda rajonit. Në nëntor 2022, në Samitin e Procesit të Berlinit, drejtuesit e BP6 miratuan një sërë “marrëveshjesh për lëvizje” që mbulojnë udhëtimet me letërnjoftim brenda rajonit, njohjes së kualifikimeve të

¹⁸ COM (2023) 691

arsimit të lartë dhe njohjes së kualifikimeve profesionale. Pasi të zbatohen, këto marrëveshje do të ofrojnë të drejtën për të 'udhëtuar, studiuar dhe punuar' në të gjithë rajonin. Korsi shtesë jeshile dhe blu janë krijuar midis Italisë, përkatësisht Malit të Zi dhe Shqipërisë, dhe ndërmjet Kroacisë, dhe Malit të Zi dhe Bosnje-Hercegovinës përkatësisht, me mbështetjen aktive të Komunitetit të Transportit dhe CEFTA-s. Në përgjithësi, Komuniteti i Transportit ka luajtur një rol të rëndësishëm në mbështetjen e Ballkanit Perëndimor në procesin e zgjerimit nëpërmjet zbatimit të *acquis* përkatës të BE-së për transportin dhe do të bëjë të njëjtën gjë për Ukrainën, Moldavinë dhe Gjeorgjinë, pas lidhjes së tyre më të ngushtë me Komunitetin e Transportit. Megjithatë, mosmarrëveshjet për çështjet e statusit ndërmjet Serbisë dhe Kosovës vazhduan të pengojnë miratimin zyrtar të një numri në rritje të draft vendimeve të rëndësishme ekonomikisht të dakorduara teknikisht në kornizën e CEFTA-s. Rajoni duhet të tregojë leadership politik për të përfunduar këtë punë dhe për të miratuar marrëveshje ose vendime ligjërish të detyrueshme midis të gjithë partnerëve të Ballkanit Perëndimor për të mirën e popullatës dhe bizneseve të tyre. Kjo kërkon fokus të përbashkët në krijimin e Tregut të Përbashkët Rajonal, ndërtimin e rregullave dhe standardeve të BE-së dhe shmangien e hapave të njëanshëm që rrezikojnë këtë punë.

Normalizimi gjithëpërfshirës i **marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë** përmes Dialogut të lehtësuar nga BE-ja mbetet thelbësor për të ardhmen e tyre evropiane dhe për stabilitetin e të gjithë rajonit.

Marrëveshjet dypalëshe ekzistuese, duke përfshirë marrëveshjen e Prespës midis Greqisë dhe Maqedonisë së Veriut dhe Traktatin e Miqësisë, Fqinjësisë së Mirë dhe Bashkëpunimit midis Bullgarisë dhe Maqedonisë së Veriut, duhet të zbatohen me mirëbesim nga të gjitha palët.

Në Ballkanin Perëndimor, **kapërcimi i trashëgimisë së kaluarës** dhe adresimi i mosmarrëveshjeve që lindin nga konfliktet e viteve 1990 mbeten kyçe. Çështje të rëndësishme dypalëshe të pazgjidhura ende duhet të zgjidhen, duke përfshirë çështjet e kufirit dhe dhënien e drejtësisë për viktimat e krimeve të luftës, identifikimin e personave të mbetur të zhdukur dhe krijimin e një regjistri të saktë të mizorive të kaluara në nivel rajonal. Nuk ka vend në BE për retorikë nxitëse apo glorifikimin e kriminelëve të luftës, nga asnjëra anë.

Marrëdhëniet midis **Turqisë** dhe Greqisë u përkeqësuan deri në fillim të vitit 2023, megjithatë, solidariteti i treguar nga populli dhe qeveria greke pas tërmeteve të shkurtit 2023 shkaktoi një përmirësim të dukshëm të marrëdhënieve. Pasant shkëmbime të nivelit të lartë, duke përfshirë takime në nivel kreun e shtetit.

Gjatë periudhës së raportimit, Turqia nuk u angazhua në asnjë aktivitet të paautorizuar shpimi në Mesdheun Lindor.

Ndjekja e dialogut me mirëbesim dhe abstenimi nga veprimet e njëanshme që bien ndesh me interesat e BE-së dhe që shkelin ligjin ndërkombëtar dhe të drejtat sovraane të shteteve anëtare të BE-së është një kërkesë thelbësore për të siguruar një mjedis të qëndrueshëm dhe të sigurt në Mesdheun Lindor dhe zhvillimin e një bashkëpunimi dhe marrëdhënie reciproke të dobishme midis BE-së dhe Turqisë. Turqia pritet të angazhohet pa mëdyshje për marrëdhëniet e fqinjësisë së mirë, marrëveshjet ndërkombëtare dhe për zgjidhjen paqësore të mosmarrëveshjeve në përputhje me Kartën e Organizatës së Kombeve të Bashkuara, duke iu drejtuar, nëse është e nevojshme, Gjykatës Ndërkombëtare të Drejtësisë.

BE-ja mbetet e përkushtuar për të mbrojtur interesat e saj dhe ato të shteteve të saj anëtare, si dhe për ruajtjen e stabilitetit rajonal.

Është me rëndësi të madhe që Turqia të angazhohet dhe të kontribuojë në mënyrë aktive në negociatat për një zgjidhje të drejtë, gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme **të çështjes së Qipros** brenda kuadrit të OKB-së, mbi bazën e një federate bikomunale, bizonale me barazi politike

dhe në përputhje me rezolutat përkatëse të Këshillit të Sigurimit të OKB-së, si dhe në përputhje me *acquis* të BE-së dhe parimet mbi të cilat është themeluar BE-ja. Nuk duhet të ndërmerret asnjë veprim i njëanshëm që mund të rrisë tensionet në ishull dhe të dëmtojë kthimin në bisedime. Turqia duhet të ndryshojë menjëherë të gjitha veprimet dhe hapat e ndërmarrë që nga tetori 2020 në lidhje me Varoshën që bien në kundërshtim me rezolutat përkatëse të Këshillit të Sigurimit të OKB-së. Turqia duhet urgjentisht të përmbushë detyrimin e saj për zbatimin e plotë të Protokollit Shtesë të Marrëveshjes së Asociimit BE-Turqi dhe të bëjë përparim drejt normalizimit të marrëdhënieve me Republikën e Qipros. Turqia vazhdoi të avokonte për një zgjidhje me dy shtete, në kundërshtim me rezolutat e Këshillit të Sigurimit të OKB-së.

Lufta e agresionit rus kundër **Ukrainës** ka pasur ndikim në marrëdhëniet me partnerët e saj dypalësh dhe vendet fqinje. Autoritetet ukrainase kanë kërkuar të ruajnë dhe forcojnë më tej bashkëpunimin dhe lidhjet diplomatike me vendet evropiane.

Marrëdhëniet e Ukrainës me vendet e Ballkanit Perëndimor janë përmirësuar në përgjithësi, me pikëpamje të ndryshme me Serbinë dhe entitetin e *Republikës Serbe* në Bosnje-Hercegovinë për marrëdhëniet e tyre me Rusinë. Marrëdhëniet me Gjeorgjinë kanë përjetuar disa tendosje, veçanërisht për shkak të mos-angazhimit të Gjeorgjisë me sanksionet kundër Rosisë. Turqia vazhdon të jetë një partner strategjik për Ukrainën, me lidhje të rëndësishme dypalëshe ekonomike dhe me lidhje mes njerëzve, të dëshmuar nga një regjim dypalësh pa viza dhe një marrëveshje e tregtisë së lirë e nënshkruar në shkurt 2022. Turqia ka qenë gjithashtu një pjesëmarrëse e shquar në Platformën Ndërkombëtare të Krimesë të Ukrainës.

Pas luftës së agresionit rus kundër Ukrainës, **Moldavia** rriti bashkëpunimin me Ukrainën dhe Rumaninë për mbështetjen humanitare për refugjatët ukrainas, sigurinë energjetike, transportin dhe koneksionin. Që nga fillimi i luftës së agresionit rus kundër Ukrainës, Komisioni Evropian ka ofruar më shumë se 48 milionë euro ndihmë humanitare për Moldavinë për të mbështetur si refugjatët ukrainas që jetojnë në vend, ashtu edhe familjet moldave që i presin ata.

Bashkëpunimi dypalësh me Ukrainën ka vazhduar të përmirësohet gjatë periudhës së raportimit. Moldavia ka treguar solidaritet me Ukrainën që nga fillimi i luftës së Rosisë, ka votuar në favor të rezolutave përkatëse të Asamblesë së Përgjithshme të OKB-së dhe është rreshtuar me një sërë deklaratash politike në organizatat ndërkombëtare që dënojnë agresionin ushtarak. Vendi priti dhe mbështeti një numër të madh refugjatësh, duke u mbështetur shumë tek donatorët ndërkombëtarë humanitar dhe mbështeti në mënyrë aktive zhvillimin e rrugëve të reja tregtare nën iniciativën "Korsi të Solidaritetit". Pas shkatërrimit të digës Kakhovka, Moldavia i ofroi Ukrainës ndihmë dypalëshe për t'u marrë me pasojat humanitare të fatkeqësisë.

Gjeorgjia ka pasur marrëdhënie diplomatike me të gjithë fqinjët e saj përveç Federatës Ruse që nga lufta në vitin 2008. Të dyja palët marrin pjesë në Diskutimin Ndërkombëtar të Gjenevës, të bashkë-kryesuar nga BE-ja, OKB-ja dhe Organizata për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Evropë. Gjeorgjia ka një partneritet strategjik me Turqinë. Gjeorgjia vazhdon të mbështesë integritetin territorial dhe sovranitetin e Ukrainës, duke përfshirë bashkë-sponsorizimin e rezolutave të OKB-së në mbështetje të Ukrainës, megjithatë ajo nuk është përafuar me masat kufizuese të BE-së kundër Rosisë. Rifillimi i fluturimeve ndërmjet Rosisë dhe Gjeorgjisë dhe kushtet shëndetësore në burg të ish-presidentit gjeorgjian Saakashvili, shtetas ukrainas, kanë çuar në tensione të tjera diplomatike.

Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia gjithashtu vazhdojnë të marrin pjesë në mënyrë aktive në **Partneritetin Lindor**.

Bashkëpunimi territorial u mundëson vendeve në zgjerim të punojnë së bashku dhe me shtetet fqinje anëtare të BE-së në sektorët kyç social dhe ekonomik. Më konkretisht, programet për **bashkëpunim ndërkufitar** krijojnë mundësi për dialog dhe bashkëpunim në nivel të qeverisjes

lokale, me përfshirjen e komuniteteve, sektorit privat dhe organizatave të shoqërisë civile. Strategjia e BE-së për Rajonin e Adriatikut dhe Jonit dhe Strategjia e BE-së për Rajonin e Danubit kanë vazhduar të kontribuojnë në bashkëpunimin ndërmjet Shteteve Anëtare dhe vendeve kandidatë, duke nxitur kapacitetet administrative për politika të ndryshme të BE-së, duke përfshirë politikën e kohezionit; dhe duke ofruar një platformë për bashkëpunim.

VII. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

I.

1. Në një **mjedis gjeopolitik** që ndryshon me shpejtësi, BE-ja ka treguar se është e gatshme të ngrihet në këmbë duke forcuar qëndrimin e saj në skenën botërore. Në përputhje me qëllimin e Unionit për të promovuar paqen, vlerat e tij dhe mirëqenien e popujve të tij, zgjerimi i BE-së vazhdon të jetë një mjet i fuqishëm për të promovuar demokracinë, sundimin e ligjit dhe respektimin e të drejtave themelore. Një perspektivë e besueshme dhe e bazuar në merita e pranimit është shtytësi kryesor i transformimit dhe kështu rrit sigurinë tonë kolektive dhe prosperitetin socio-ekonomik. Ky është thelbësor për nxitjen e pajtimit dhe stabilitetit në kontinentin evropian. Duke iu përgjigjur **thirrjes së historisë**, tani duhet të punojmë në **përsheptimin e zgjerimit të BE-së dhe kompletimin e Unionit**.
2. **Politika e zgjerimit të BE-së tashmë ka marrë një vrull të ri**. Një perspektivë e fortë e anëtarësimit në BE për Ballkanin Perëndimor, Ukrainën, Moldavinë dhe Gjeorgjinë është në interesin politik, të sigurisë dhe ekonomik të BE-së dhe thelbësore në kontekstin aktual gjeopolitik.

Në deklaratën e Granadës¹⁹, udhëheqësit e BE-së sjellin ndërmend se “Zgjerimi është një shtytës për përmirësimin e kushteve ekonomike dhe sociale të qytetarëve evropianë, duke reduktuar pabarazitë midis vendeve dhe duhet të nxisë vlerat mbi të cilat është themeluar *Bashkimi*.” Ata gjithashtu vërejnë se **si BE-ja ashtu edhe Shtetet Anëtare të ardhshme** duhet të jenë gati për një Union të mëtejshëm të zgjeruar. Për këtë, Unioni duhet të hedhë bazën dhe reformat e nevojshme të brendshme. Në të njëjtën kohë, është thelbësore që anëtarët aspirantë të shtojnë përpjekjet e tyre për reforma, veçanërisht në fushën e sundimit të ligjit, në përputhje me natyrën e bazuar në merita të procesit të pranimit dhe me ndihmën e BE-së.

3. **Zhvillime të rëndësishme** kanë zënë vend në agjendën e zgjerimit të BE-së gjatë vitit të kaluar.

Këshilli Evropian njohu perspektivën evropiane të **Ukrainës, Moldavisë dhe Gjeorgjisë**. Udhëheqësit e BE-së vendosën t'i japin statusin e vendit kandidat Ukrainës dhe Republikës së Moldavisë dhe t'i japin statusin e vendit kandidat Gjeorgjisë pasi të jenë adresuar prioritetet e specifikuar në Opinionin e Komisionit për aplikimin për anëtarësim të Gjeorgjisë.

Në **Ballkanin Perëndimor**, Konferencat e para Ndërqeveritare me Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut mbi **negociatat e anëtarësimit** u zhvilluan në korrik 2022, të ndjekura nga shqyrtimi analitik i procesit (skrinimit) të acquis të BE-së. Në dhjetor 2022, Këshilli Evropian i dha Bosnjë dhe Hercegovinës **statusin e kandidatit në BE** duke lënë të kuptohet se vendi zbaton hapat e specifikuar në komunikimin e Komisionit të tetorit 2022 mbi politikën e zgjerimit. Në dhjetor 2022, **Kosova** aplikoi për anëtarësim në BE. BE-ja u

¹⁹ [Deklarata e Granadës](#)

pajtua në pranverën e vitit 2023 për liberalizimin e vizave për Kosovën, i cili do të hyjë në fuqi nga 1 janari 2024.

4. Të gjitha vendet e zgjerimit tani kanë një **dritare historike mundësish** për të lidhur fuqimisht të ardhmen e tyre me Bashkimin Evropian. Komisioni është i gatshëm të përshpejtojë proceset e tyre përkatëse të anëtarësimit dhe të sigurohet që **zgjerimi i ardhshëm të jetë një katalizator për progres**. Anëtarësimi është dhe do të mbetet një **proces i bazuar në merita**, plotësisht i varur nga progresi objektiv i arritur nga secili partner. Sundimi i ligjit, ekonomia, funksionimi i institucioneve demokratike dhe reforma në administratën publike vazhdojnë të jenë gurëthemelet e politikës së zgjerimit. Vendet do të duhet të veprojnë me vendosmëri më të fortë për të zbatuar reformat e nevojshme dhe për të bërë përparim të prekshëm dhe të pakthyeshëm në bazat, në mënyrë që të shfrytëzojnë plotësisht momentumin e ri.
5. Për më tepër, rritja ekonomike në shumë prej vendeve është shumë e ngadaltë dhe për këtë arsye konvergjenca me BE-në nuk po ndodh mjaft shpejt. Reforma strukturore të synuara nevojiten veçanërisht për të zhbllokuar potencialin e rritjes së rajonit të Ballkanit Perëndimor. Përmirësimi i sundimit të ligjit dhe i mjedisit të biznesit janë çelësi për tërheqjen e nivelit të investimeve, si dhe për rritjen e integritit tregtar që nevojiten për të nxitur rritjen dhe për ta sjellë rajonin më afër BE-së. Prandaj Komisioni propozon paralelisht një **Plan të ri të rritjes për Ballkanin Perëndimor**²⁰. Plani përbëhet nga katër shtylla që do të përforcohen reciprokisht, (i) rritja e integritit me tregun e vetëm të BE-së, i cili duhet të shkojë paralelisht me (ii) hapjen e tregjeve për të gjithë fqinjët e Ballkanit Perëndimor dhe ndërtimin e një Tregu të Përbashkët Rajonal. (iii) Për të thelluar reformat aktuale, prioritetet e investimeve dhe reformat do të artikulojnë në agjendat e reformave për çdo vend, duke u mbështetur në programet e reformës ekonomike. (iv) Zbatimi i këtyre reformave do të zhblokojë rritjen e ndihmës financiare.

Çështje dypalëshe, veçanërisht në Ballkanin Perëndimor, po pengojnë jo vetëm integrimin ekonomik rajonal, por edhe ngadalësojnë rrugët përkatëse të vendeve për në BE. Çështjet e pazgjidhura gjenerojnë rrezik për stabilitet dhe madje përshkallëzim, siç dëshmohet nga sulmi i dhunshëm kundër policisë së Kosovës më 24 shtator në Banjskë, në veri të Kosovës. Prandaj është thelbësore që çështjet e hapura të adresohen dhe të gjenden zgjidhje reciprokisht të pranueshme nga palët e përfshira. Në këtë kontekst, Kosovës dhe Serbisë i kërkohet që të angazhohen në mënyrë më konstruktive në dialogun e ndërmjetësuar nga BE-ja, zbatimin e Marrëveshjes në rrugën drejt normalizimit dhe Aneksit të Zbatimit të saj, si dhe marrëveshjeve të tjera të arritura në dialogun e ndërmjetësuar nga BE-ja pa vonesa apo parakushte të mëtejshme. Kjo përfshin themelimin e Asociacionit/Bashkësisë së Komunave me Shumicë Serbe. Normalizimi i marrëdhënieve është një kusht thelbësor në rrugën evropiane të të dyja palëve. Të dy rrezikojnë të humbasin mundësi të rëndësishme në mungesë të progresit.

6. **Turqia** mbetet një partner kyç për Bashkimin Evropian në fushat thelbësore me interes të përbashkët. BE-ja ka një interes strategjik për një mjedis të qëndrueshëm dhe të sigurt në Mesdheun Lindor dhe në zhvillimin e një partneriteti bashkëpunues dhe reciprokisht të dobishëm me Turqinë.

Në dhjetor të vitit 2022, Këshilli përsëriti se Turqia vazhdon të largohet më tej nga Bashkimi Evropian dhe se negociatat e anëtarësimit të Turqisë në fakt kanë ngecur dhe asnjë kapitull tjetër nuk mund të konsiderohet aktualisht për hapje ose mbyllje. Faktet themelore që çojnë në këtë vlerësim ende qëndrojnë. Këshilli Evropian në qershor 2023 ftoi Përfaqësuesin e Lartë dhe Komisionin që t'i paraqesin një raport Këshillit Evropian mbi

²⁰ COM (2023) 691; COM (2023) 692

gjendjen e marrëdhënieve BE-Turqi, duke u mbështetur në instrumentet dhe opsionet e identifikuara nga Këshilli Evropian, dhe me një pikëpamje për të vazhduar në mënyrë strategjike dhe largpamëse. Ky raport do të dorëzohet në nëntor 2023. Komisioni dhe Përfaqësuesja e Lartë do të informojnë Këshillin Evropian mbi gjendjen e hapave të lartpërmendur deri në fund të vitit 2024.

II.

7. Në **Mal të Zi**, angazhimi politik i autoriteteve në procesin e anëtarësimit të vendit në BE është prioriteti kryesor për vendin dhe përgjithësisht reflektohet në vendimet e politikave. Kjo përfshin një normë të vazhdueshme të harmonizimit 100% me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë të BE-së, duke përfshirë sanksionet. Mali i Zi ka kontribuar në menaxhimin e flukseve të përziera të migracionit drejt BE-së duke bashkëpunuar për zbatimin e Planit të Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor. Megjithatë, në dy vitet e fundit paqëndrueshmëria politike, tensionet, funksionimi i dobët i institucioneve demokratike dhe gjyqësore dhe mungesa e një qeverie të plotë kanë ngecur proceset e vendimmarrjes dhe zbatimin e reformave, duke çuar në një ngadalësim të dukshëm të negociatave. Vlerësimi i Komisionit është se, në përputhje me kornizën negociuese, aktualisht sigurohet një ekuilibër i përgjithshëm ndërmjet progresit sipas kapitujve të sundimit të ligjit, nga njëra anë, dhe progresit në negociatat e anëtarësimit nëpër kapituj, nga ana tjetër.

Prioriteti për përparimin e mëtejshëm të përgjithshëm në negociatat e anëtarësimit - dhe përpara se të shkohet drejt mbylljes së përkohshme të kapitujve ose grupeve të tjera - mbetet **përmbyshja e standardeve të përkohshme të sundimit të ligjit** të vendosura në kapitujt 23 dhe 24. Për të arritur këtë moment historik, Mali i Zi duhet të intensifikojë përpjekjet e tij për të adresuar çështjet e pazgjidhura, duke përfshirë fushat kritike të lirisë së shprehjes dhe lirisë së medias, luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar, si dhe të përshtetë dhe thellojë reformat për pavarësinë, profesionalizmin dhe llogaridhënien e gjyqësorit duke përfshirë emërimet e gjyqtarëve. Konstituimi i parlamentit të ri dhe i qeverisë së re u bë në fund të tetorit 2023. Qeveria e re duhet të fokusohet në realizimin e reformave kyçe në pritje të lidhura me BE-në dhe një parlament që funksionon siç duhet është thelbësor. Puna duhet të përqendrohet në ndërtimin e konsensusit të gjerë politik mbi reformat kryesore dhe në forcimin e fokusit në rezultatet kryesore për të çuar përpara në praktikë agjendën e integritetit në BE.

8. Në **Serbi**, ritmi i reformave u rrit pas formimit të qeverisë së re në fund të tetorit 2022, megjithëse zhvillimet politike pas dy të shtënave masive tragjike në maj 2023 gjeneruan një ngadalësim të përkohshëm. Në fushën e sundimit të ligjit, Serbia ka bërë hapa për të forcuar pavarësinë dhe llogaridhënien e gjyqësorit me miratimin në kohë të legjislacionit që i jep efekt praktik ndryshimeve kushtetuese të vitit 2022. Serbia gjithashtu përgatiti dhe miratoi legjislacionin e ri për media, zbatimin e të cilit mund të përmirësojë ndjeshëm mjedisin rregullator. Ai përmirësoi përafrimin e tij me politikën e vizave të BE-së dhe shfuqizoi Ligjin për procedurat e veçanta të prokurimit publik për projektet lineare të infrastrukturës. Nevojitet punë e mëtejshme dhe angazhim afatgjatë politik për miratimin dhe zbatimin e reformave të nevojshme në fushën e sundimit të ligjit. Korniza ligjor u zbatua që do të ndarjen e sektorit të gazit, megjithatë vonesat tani janë të konsiderueshme.

Serbia ka lidhur një marrëveshje të tregtisë së lirë me Kinën, duke ngritur pikëpyetje serioze. Serbia duhet të përmirësojë, si çështje prioritare, përafrimin e saj me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë të BE-së, duke përfshirë masat kufizuese dhe deklaratat për Rusinë, dhe duhet të përmbahet nga veprimet dhe deklaratat që bien ndesh me qëndrimet e BE-së për politikën e jashtme dhe çështje të tjera strategjike. Vlerësimi i Komisionit është se, në përputhje me kornizën negociuese, mund të ishte arritur shumë më tepër përparim në negociatat e anëtarësimit. Vëmendje e vazhdueshme nevojitet për të ruajtur ekuilibrin e përgjithshëm ndërmjet progresit sipas kapitujve të sundimit të ligjit dhe normalizimit të marrëdhënieve me Kosovën, nga njëra anë, dhe progresit në negociatat e anëtarësimit nëpër kapituj, nga ana tjetër. Normalizimi i marrëdhënieve është një kusht thelbësor në rrugën evropiane të Serbisë dhe Kosovës dhe të dyja rrezikojnë të humbasin mundësi të rëndësishme në mungesë të progresit.

Vlerësimi i Komisionit mbetet se Serbia ka përmbushur teknkisht standardet për hapjen e grupit 3 (Konkurrueshmëria dhe rritja gjithëpërfshirëse).

Progresi i Serbisë në sundimin e ligjit dhe normalizimin e marrëdhënieve me Kosovën do të vazhdojë të përcaktojë ritmin e përgjithshëm të negociatave të anëtarësimit. Në vitin e ardhshëm, Serbia pritet të demonstrojë pa mëdyshje vendosmërinë e saj për të çuar përpara procesin e pranimit duke përshpejtuar punën e saj në zbatimin e reformave të anëtarësimit në BE në tërësi. Në fushën e sundimit të ligjit, Serbia pritet të adresojë mangësitë, veçanërisht në fushat kryesore të gjyqësorit, luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar, lirinë e medias dhe trajtimin e brendshëm të krimeve të luftës. Ajo gjithashtu duhet të bëjë përpjekje të besueshme për të mbyllur dezinformimin dhe ndërhyrjen e huaj dhe manipulimin e informacionit, për të ulur varësinë e sektorit të saj energjetik nga Rusia, për të rritur bashkëpunimin me BE-në në fushën e migracionit dhe për të marrë përgjegjësinë për komunikimin proaktiv dhe objektiv në BE. Serbia ka kontribuar në menaxhimin e flukseve të përziera të migracionit drejt BE-së duke bashkëpunuar për zbatimin e Planit të Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor.

Serbia vazhdon të jetë e angazhuar në Dialogun e lehtësuar nga BE-ja për normalizimin e marrëdhënieve me Kosovën, por duhet të demonstrojë përkushtim më serioz, të investojë më shumë përpjekje dhe të bëjë kompromise për të çuar përpara procesin e normalizimit të marrëdhënieve me Kosovën. Serbia duhet të mbajë zotimet e saj të Dialogut dhe të angazhohet për zbatimin e plotë të të gjitha marrëveshjeve të dala nga Dialogu dhe Marrëveshja për Rrugën drejt Normalizimit dhe Aneksin e Zbatimit të saj. Vendi pritet të angazhohet në mënyrë më konstruktive për të mundësuar negociatat mbi Marrëveshjen gjithëpërfshirëse të normalizimit ligjërish të detyrueshëm. Serbia gjithashtu pritet të bashkëpunojë plotësisht në hetimet për sulmin e dhunshëm kundër Policisë së Kosovës të 24 shtatorit 2023 dhe sulmet ndaj KFOR-it më 29 maj. Autorët e sulmit duhet të kapen dhe të sillen menjëherë para drejtësisë dhe Serbia duhet të bashkëpunojë plotësisht dhe të ndërmarrë të gjitha hapat e nevojshëm në këtë drejtim.

9. Në **Maqedoni të Veriut**, autoritetet kanë deklaruar vazhdimisht se anëtarësimi në BE mbetet objektivi i tyre strategjik. Si një vend negociues, Maqedonia e Veriut duhet të përmbushë zbatimin e reformave të lidhura me BE-në, duke përfshirë në fushat e grupit të bazave, veçanërisht gjyqësorin, luftën kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar, reformën e administratës publike, duke përfshirë menaxhimin e financave publike dhe prokurimin publiku. Disa ndryshime në kodin penal, që prekin një numër të madh çështjesh korrupsioni të nivelit të lartë, kanë ngritur shqetësime serioze. Forcimi i besimit në sistemin e drejtësisë dhe trajtimi i pandërprerë i korrupsionit, duke përfshirë një histori solide në

hetim, ndjekje penale dhe dënim përfundimtar të rasteve të korrupsionit të nivelit të lartë, është me rëndësi kyçe. Vendi ka vazhduar të përafrohet plotësisht me të gjitha vendimet e politikës së jashtme dhe të sigurisë të BE-së pas luftës së agresionit rus kundër Ukrainës. Maqedonia e Veriut ka kontribuar në menaxhimin e flukseve të përziera të migracionit drejt BE-së duke bashkëpunuar për zbatimin e Planit të Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor.

Maqedonia e Veriut është zotuar të nisë dhe të arrijë si çështje prioritare ndryshimet kushtetuese përkatëse me qëllim që në Kushtetutë të përfshihen edhe qytetarët që jetojnë brenda kufijve të shtetit dhe që janë pjesë e njerëzve të tjerë. Vendi ofron një shembull të mirë të shoqërisë multietnike. Pas Konferencës së parë Ndërqeveritare mbi procesin e negociatave të anëtarësimit në BE me Maqedoninë e Veriut në korrik 2022, shqyrtimi analitik i *acquis* të BE-së (skrinimi) ka ecur pa probleme. Maqedonia e Veriut është angazhuar në mënyrë aktive dhe ka treguar një nivel të lartë përkushtimi gjatë procesit të skrinimit. Raporti i skrinimit për 'Grupin 1 - Bazat' u paraqit në Këshill në korrik 2023.

Në dritën e konkluzioneve të Këshillit të korrikut 2022, Komisioni pret me padurim ndjekjen e shpejtë dhe vendimtare të raportit të skrinimit mbi 'Grupin 1- Bazat', përfshirë udhërrëfyesit e vendit në përputhje me Kornizën Negociuese, me synim hapjen e Grupit të parë deri në fund të këtij viti.

10. Në **Shqipëri**, autoritetet kanë deklaruar vazhdimisht se qëllimi strategjik i anëtarësimit në BE është prioriteti kryesor i vendit. Shqipëria ka vazhduar të përparojë në reformat sipas grupit të bazave, duke përfshirë zbatimin e vazhdueshëm të reformës gjithëpërfshirëse në drejtësi. Rezultate të mëtijshme konkrete janë arritur nga Struktura e Specializuar kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar (SPAK). Vazhdoi bashkëpunimi i mirë me shtetet anëtare të BE-së dhe agjencitë e BE-së në luftën kundër krimin të organizuar. Shqipëria ka kontribuar në menaxhimin e flukseve të përziera të migracionit drejt BE-së duke bashkëpunuar për zbatimin e Planit të Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor.

Si anëtare jo e përhershme, Shqipëria ka qenë e angazhuar në mënyrë aktive në Këshillin e Sigurimit të OKB-së, duke përfshirë edhe si bashkë-sponsorizuese e rezolutës që dënon luftën e agresionit rus kundër Ukrainës. Përafrimi i plotë me politikën e përbashkët dhe të sigurisë së jashtme të BE-së nga Shqipëria ka qenë një sinjal i fortë i zgjedhjes së saj strategjike të anëtarësimit në BE dhe rolit të saj si një partner i besueshëm.

Pas Konferencës së parë Ndërqeveritare mbi procesin e negociatave të anëtarësimit në BE me Shqipërinë në korrik 2022, shqyrtimi analitik i *acquis* të BE-së (skrinimi) ka ecur pa probleme. Shqipëria është angazhuar në mënyrë aktive dhe ka treguar një nivel të lartë përkushtimi gjatë procesit të skrinimit. Raporti i skrinimit për 'Grupin 1 - Bazat' u paraqit në Këshill në korrik 2023.

Në dritën e konkluzioneve të Këshillit të korrikut 2022, Komisioni pret me padurim ndjekjen e shpejtë dhe vendimtare të raportit të skrinimit mbi 'Grupin 1- Bazat', përfshirë udhërrëfyesit e vendit në përputhje me Kornizën Negociuese, me synim hapjen e Grupit të parë deri në fund të këtij viti.

11. Komisioni mirëpret përpjekjet për reforma të ndërmarra nga **Bosnja dhe Hercegovina** që nga takimi i Këshillit Evropian të dhjetorit 2022 duke i dhënë vendit statusin e kandidatit. Komisioni mirëpret gjithashtu fillimin e shpejtë të detyrës së një Këshilli të ri të Ministrave në janar 2023. Zotimi publik i partive politike në objektivin strategjik të integritimit evropian ka sjellë rezultate pozitive.

U bënë hap dhe angazhime në drejtim të përmbushjes së prioriteteve kryesore dhe për adresimin e hapave të specifikuar në rekomandimin e Komisionit për statusin kandidat. Këshilli i Ministrave miratoi strategjitë për të luftuar krimin e organizuar, bëri një vlerësim të përditësuar të rrezikut dhe një plan veprimi shoqëruar kundër pastrimit të parave dhe luftimit të financimit të terrorizmit, miratoi strategji dhe plane veprimi për migracionin dhe terrorizmin dhe caktoi një organ mbikëqyrës për zbatimin e strategjisë kombëtare për trajtimin e krimeve të luftës. Bosnja dhe Hercegovina ka kontribuar në menaxhimin e flukseve të përziera të migracionit drejt BE-së duke bashkëpunuar për zbatimin e Planit të Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor. Pika e kontaktit me Europol filloi funksionimin në qershor 2023. Vendi miratoi ligje, veçanërisht për integritetin në gjyqësor nëpërmjet ndryshimeve të Këshillit të Lartë Gjyqësor dhe Prokurorial; parandalimi i torturës (caktimi i Avokatit të Popullit si mekanizëm parandalues kombëtar); të huajt; liria e qasjes në informacion dhe miratoi Planin e Veprimit Gjnjor. Përafrimi me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë të BE-së është përmirësuar ndjeshëm gjatë periudhës raportuese, por mbetet ende për të bërë në lidhje me zbatimin e masave kufizuese.

Zotimi publik i partive në koalicion për objektivin strategjik të integritetit evropian ka sjellë rezultate pozitive, që nga dhënia e statusit të kandidatit. Në të njëjtën kohë, ka pasur zhvillime negative në entitetin e *Republikës Serbe*. Entiteti kërkoi dorëheqjen e gjyqtarëve kushtetues dhe miratoi një ligj që dekreton se vendimet e Gjykatës Kushtetuese nuk do të zbatoheshin, në kundërshtim me rendin kushtetues dhe ligjor të vendit. Entiteti rifuti gjithashtu dënimet penale për shpifje, duke kufizuar lirinë e shprehjes dhe lirinë e medias. Një projektligj që synon grupet e shoqërisë civile si 'agjentë të huaj' është gjithashtu në pritje të miratimit në entitetin në fjalë; nëse miratohet, do të shënonte një tjetër hap të madh prapa për të drejtat themelore. Veprimet secesioniste që minojnë unitetin, sovranitetin, integritetin territorial, rendin kushtetues dhe personalitetin ndërkombëtar të vendit minojnë progresin në anëtarësimin në BE.

Një sërë vendimesh të Gjykatës Kushtetuese duhet ende të zbatohen plotësisht, veçanërisht për pronën shtetërore. Asambletë e të dy entiteteve duhet të emërojnë menjëherë gjyqtarët për të siguruar përbërjen e plotë të Gjykatës Kushtetuese. Vendi duhet të finalizojë urgjentisht reformat kushtetuese dhe zgjedhore në pritje. Nevojiten ende reforma për të sjellë Kushtetutën në përputhje me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, në përputhje me praktikën gjyqësore të *Sejdić-Finci*.

Në përgjithësi, nevojiten përpjekje të mëtejshme që Bosnja dhe Hercegovina të përmbushë 14 prioritetet kryesore të përcaktuara në Opinionin e Komisionit për aplikimin e saj për anëtarësim në BE dhe hapat e specifikuar në rekomandimin e Komisionit për statusin e kandidatit. Gjendja e zbatimit të katërmbëdhjetë prioriteteve kryesore është specifikuar në raportin e vendit. Komisioni rekomandon hapjen e negociatave të anëtarësimit në BE me Bosnjën dhe Hercegovinën, pasi të arrihet shkalla e nevojshme e pajtueshmërisë me kriteret e anëtarësimit.

Komisioni do t'i raportojë Këshillit mbi progresin më së voni në mars 2024.

12. Pas aplikimit të **Kosovës** për anëtarësim në BE në dhjetor 2022, qeveria e saj vazhdoi të shtyjë përpara agjendën e saj të reformës në BE. Kosova bëri përparim në adresimin e rekomandimeve të kahershme të BE-së për reformën zgjedhore, të cilat çuan në miratimin e dy ligjeve të rëndësishme zgjedhore. Kosova duhet të intensifikojë përpjekjet e saj për të forcuar sundimin e ligjit dhe administratën publike dhe për të ndërtuar resiliencën energjetike. Kosova ka kontribuar në menaxhimin e flukseve të përziera të migracionit drejt

BE-së duke bashkëpunuar për zbatimin e Planit të Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor. Liberalizimi i vizave për qytetarët e Kosovës është planifikuar të hyjë në fuqi më 1 janar 2024. Situata në veri të Kosovës është prekur nga disa kriza me intensitet të ndryshëm. Serbët e Kosovës dhanë dorëheqje kolektive nga institucionet e Kosovës në nëntor 2022. Pas tërheqjes së tyre, në katër komunitat e veriut të Kosovës u organizuan zgjedhjet e pjesshme lokale në prill të vitit 2023. Pjesëmarrja shumë e ulët, veçanërisht në mesin e komunitetit serb të Kosovës, tregoi se këto zgjedhje nuk ofrojnë një zgjidhje politike afatgjatë. Mbetet imperativ që të rikthehet një situatë ku serbët e Kosovës marrin pjesë aktivisht në qeverisjen lokale, policimin dhe gjyqësorin në veri të Kosovës. Zgjedhjet e parakohshme lokale duhet të mbahen sa më shpejt në të katër komunitat, të organizuara në mënyrë plotësisht gjithëpërfshirëse dhe me pjesëmarrjen e pakushtëzuar të serbëve të Kosovës. Kosova duhet të angazhohet në de-përshkallëzimin në veri të Kosovës duke zvogëluar praninë e përhershme të forcave speciale të policisë së Kosovës, lehtësimin e shpronësimit të tokave dhe urdhrave për dëbim në veri.

Kosova vazhdon të jetë e angazhuar në Dialogun e lehtësuar nga BE-ja për normalizimin e marrëdhënieve me Serbinë, por duhet të demonstrojë përkushtim më serioz, të investojë më shumë përpjekje dhe të bëjë kompromise për të çuar përpara procesin e normalizimit të marrëdhënieve me Kosovën. Kosova duhet të mbajë zotimet e saj të Dialogut dhe të angazhohet për zbatimin e plotë të të gjitha marrëveshjeve të dala nga Dialogu dhe Marrëveshja për Rrugën drejt Normalizimit dhe Aneksin e Zbatimit të saj. Kosova pritet të angazhohet në mënyrë më konstruktive për të mundësuar negociatat mbi Marrëveshjen gjithëpërfshirëse të normalizimit ligjrisht të detyrueshëm. Normalizimi i marrëdhënieve është një kusht thelbësor në rrugën evropiane të Serbisë dhe Kosovës dhe të dyja rrezikojnë të humbasin mundësi të rëndësishme në mungesë të progresit.

13. **Turqia** është një vend kandidat dhe një partner kyç për BE-në. Negociatat e anëtarësimit të saj mbeten në ngërç që nga qershori 2018 në përputhje me vendimet e Këshillit Evropian pasi Turqia vazhdoi të largohej nga BE-ja. Dialogu mbi sundimin e ligjit dhe të drejtat themelore mbeten pjesë përbërëse e marrëdhënieve BE-Turqi. Refuzimi për të zbatuar disa vendime të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut mbetet një çështje shqetësuese. Turqia është një aktor i rëndësishëm rajonal në fushën e politikës së jashtme, i cili përbën një element të rëndësishëm në kontekstin e marrëdhënieve BE-Turqi, edhe nëse ekzistojnë pikëpamje të ndryshme për çështje të caktuara të politikës së jashtme. Ajo mbajti një nivel shumë të ulët të përfrimit prej 10% me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë të BE-së. Turqia dënoi luftën e agresionit rus kundër Ukrainës dhe u angazhua politikisht dhe diplomatikisht, duke përfshirë lehtësimin e bisedimeve të drejtpërdrejta, duke punuar për de-përshkallëzimin dhe armëpushimin, duke lehtësuar eksportin e grurit ukrainas, shkëmbimin e të burgosurve dhe ofrimin e ndihmës thelbësore dhe të fortë ushtarake për Ukrainë. Pavarësisht, Turqia vazhdoi të përmbahet nga përfrimi me masat kufizuese të BE-së kundër Ruisë. Retorika e saj në mbështetje të grupit terrorist Hamas pas sulmeve të tij kundër Izraelit më 7 tetor 2023 është në mosdakordim të plotë me qasjen e BE-së.

Vendi pritet të mbështesë në mënyrë aktive negociatat për një zgjidhje të drejtë, gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme të çështjes së Qipros brenda kornizës së OKB-së, në përputhje me rezolutat përkatëse të Këshillit të Sigurimit të OKB-së dhe në përputhje me parimet mbi të cilat është themeluar BE-ja. Është e rëndësishme që Turqia të ripohojë angazhimin e saj ndaj bisedimeve të zgjidhjes të udhëhequra nga OKB-ja për Qipron në përputhje me rezolutat përkatëse të KS të OKB-së, duke përfshirë aspektet e tyre të jashtme. Është gjithashtu urgjente që Turqia të përmbushë detyrimin e saj për të siguruar zbatimin e plotë dhe jodiskriminues të Protokollit Shtesë të Marrëveshjes së Asociimit BE-Turqi.

Bashkëpunimi me Turqinë në fusha me interes të përbashkët vazhdoi në fusha thelbësore si kundër-terrorizmi, ekonomia, energjia, siguria ushqimore, migrimi dhe transporti. BE-ja ka një interes strategjik për një mjedis të qëndrueshëm dhe të sigurt në Mesdheun Lindor dhe në zhvillimin e një marrëdhënieje bashkëpunuese dhe reciprokisht të dobishme me Turqinë. Komisioni dhe Përfaqësuesja e Lartë do t'i paraqesin një raport Këshillit Evropian në nëntor 2023, në të cilin do të përcaktojnë opsionet e mëtejshme për të zhvilluar këtë marrëdhënie.

14. Komisioni mirëpret përpjekjet e rëndësishme reformuese të ndërmarra nga **Ukraina** që nga Këshilli Evropian i qershorit 2022, megjithë luftën e agresionit rus. Komisioni konsideron se Ukraina ka bërë përparim të rëndësishëm në shtatë hapat e përcaktuar në Opinionin e saj të qershorit 2022 dhe ka marrë masa shtesë për të plotësuar dhe mbështetur këto arritje.

Ukraina ka krijuar një sistem parapërzgjedhjeje transparente dhe të bazuar në merita për gjyqtarët e Gjykatës Kushtetuese dhe ka përfunduar një reformë të fokusuar te integriteti i organeve të qeverisjes gjyqësore. Ukraina duhet të vazhdojë zbatimin e ligjeve të miratuara për të zgjedhur dhe emëruar gjyqtarë në gjykatat e zakonshme dhe në Gjykatën Kushtetuese. Ukraina ka forcuar luftën kundër korrupsionit duke ndërtuar vazhdimisht një histori të besueshme të hetimeve dhe dënimeve për korrupsion dhe duke siguruar emërime transparente të drejtuesve të agjencive kyçe kundër korrupsionit. Ajo ka marrë masa shtesë sistematike për të siguruar qëndrueshmërinë e përpjekjeve të saj kundër korrupsionit, duke përfshirë rivendosjen e sistemit elektronik të deklarimit të pasurisë, megjithëse me disa mangësi, dhe zbatimin e programit shtetëror kundër korrupsionit.

Ukraina ka forcuar kuadrin e saj kundër pastrimit të parave, duke përfshirë përafrimin e legjislacionit të saj, veçanërisht përkufizimin e personave të ekspozuar politikisht, me standardet e FATF-së, dhe ka miratuar një plan strategjik gjithëpërfshirës dhe plan veprimi për reformën në sektorin e zbatimit të ligjit. Ukraina ka rritur gjithashtu masat sistematike kundër oligarkëve në fusha të tilla si konkurrenca dhe financimi i partive politike duke shtyrë zbatimin e ligjit anti-oligark. Ukraina ka përafëruar ligjin e saj për median me ligjin e BE-së. Ajo ka vazhduar të forcojë mbrojtjen e pakicave kombëtare, në veçanti përmes ndryshimit të ligjeve për pakicat dhe arsimin, ndërkohë që reformat e mëtejshme siç ka treguar Komisioni i Venecias ende duhet të zbatohen. Këto procese reformash duhet të jenë gjithëpërfshirëse duke përfshirë plotësisht përfaqësuesit e pakicave kombëtare në të gjithë hapat e nevojshëm.

Ndërsa vendosja e ligjit ushtarak ka çuar në derogimin e disa të drejtave themelore, masat e marra janë të përkohshme dhe përgjithësisht proporcionale me situatën në vend.

Në dritën e rezultateve të arritura që nga qershori 2022 sipas kriterëve politike, në kuadër të shtatë hapave dhe më gjerë, Komisioni vlerëson se Ukraina përmbush mjaftueshëm kriteret që lidhen me stabilitetin e institucioneve që garantojnë demokracinë, sundimin e ligjit, të drejtat e njeriut dhe respektimin dhe mbrojtjen e minoriteteve, të vendosura nga Këshilli Evropian i Kopenhagës në vitin 1993, me kusht që të vazhdojë përpjekjet e saj për reforma dhe të adresojë kërkesat e mbetura sipas shtatë hapave. Mbi këtë bazë, Komisioni rekomandon që Këshilli të hapë negociatat e anëtarësimit me Ukrainën. Për më tepër, Komisioni rekomandon që Këshilli të miratojë kornizën e negociatave pasi Ukraina të ketë:

- miratuar një ligj të propozuar nga qeveria për rritjen e kufirit të personelit për Byronë Kombëtare Kundër Korrupsionit të Ukrainës;
- hequr nga ligji për parandalimin e korrupsionit dispozitat që kufizojnë kompetencat e NACP-së për verifikimin e vazhdueshëm të pasurive që i janë nënshtruar tashmë

procesit të verifikimit dhe kufizojnë kompetencat e NACP-së për të verifikuar pasurinë e fituar nga deklaruesit përpara se t'i bashkohen shërbimit publik, pa paragjykuar rregullat që zbatohen për sigurinë kombëtare gjatë kohës së luftës;

- miratuar një ligj që rregullon lobimin në përputhje me standardet evropiane, si pjesë e planit të veprimit anti-oligark;

- miratuar një ligj që adreson rekomandimet e mbetura të Komisionit të Venecias nga qershori 2023 dhe tetori 2023 të lidhura me Ligjin për pakicat kombëtare, duke adresuar edhe rekomandimet e Komisionit të Venecias lidhur me ligjet për gjuhën shtetërore, median dhe arsimin.

Ukraina duhet të vazhdojë të luftojë kundër korrupsionit duke ndërtuar një histori të mëtejshme të hetimeve dhe dënimeve për korrupsion.

Komisioni do të monitorojë vazhdimisht progresin dhe pajtueshmërinë në të gjitha fushat që lidhen me hapjen e negociatave dhe do t'i raportojë Këshillit deri në mars 2024. Komisioni është i gatshëm të fillojë punën përgatitore, në veçanti shqyrtimin analitik të *acquis* (skrinimin) dhe përgatitjen e kornizës negociuese.

15. Komisioni mirëpret përpjekjet e rëndësishme reformuese të ndërmarra nga **Moldavia** që nga Këshilli Evropian i qershorit 2022, megjithë ndikimit të rëndë në Moldavi të luftës së agresionit rus kundër Ukrainës. Komisioni konsideron se Moldavia ka bërë përparim të rëndësishëm në nëntë hapat e përcaktuar në Opinionin e saj të qershorit 2022 dhe ka marrë masa shtesë për të plotësuar dhe mbështetur këto arritje.

Moldavia ka vendosur një proces ambicioz verifikimi për organet e drejtësisë dhe prokurorisë, i cili është themeli i reformës së saj gjithëpërfshirëse në drejtësi. Ajo ka reformuar Gjykatën e saj Supreme dhe ka siguruar funksionimin e Këshillit Suprem të Magjistratëve me anëtarë të verifikuar. Korniza institucionale dhe legjislative kundër korrupsionit është reformuar. Vendi miratoi legjislacionin e ri për rikuperimin e pasurive, luftimin e krimit financiar dhe të pastrimit të parave. Hetimi kundër oligarkëve po përparonte mirë, me dënimet e gjykatave në mungesë që ka lejuar të sjellë para drejtësisë oligarkët e përfshirë në rastin e mashtrimit - me sekuestrim të konsiderueshëm të pasurive - që shtruan burimet publike të Moldavisë.

Është rritur numri i rasteve të hetuara lidhur me korrupsionin dhe krimin e organizuar. Është rritur edhe numri i rasteve të pasurive të sekuestruara të personave të ekspozuar politikisht. Moldavia ka vendosur një qasje sistematike ndaj deoligarkizimit me një plan ambicioz veprimi. Legjislacioni i ri zgjedhor, penal, i medias dhe i konkurrencës forcon kapacitetin e vendit për të luftuar interesat e padrejta. Moldavia ka rritur në mënyrë aktive bashkëpunimin ndërkombëtar me shtetet anëtare të BE-së dhe agjencitë e BE-së përmes Qendrës Mbështetëse të BE-së për Sigurinë e Brendshme dhe Menaxhimin e Kufirit.

Vendi miratoi strategji për reformën e administratës së tij publike, forcoi menaxhimin e financave publike dhe vendosi procese ndërinstitucionale të domosdoshme për trajtimin e reformave. Pavarësisht kushteve sfiduese ekonomike, ajo rriti pagat për të mbajtur dhe tërhequr punonjës të shërbimit publik. Moldavia rregulloi kuadrin e saj të investimeve publike, digjitalizoi më tej shërbimet e saj publike dhe përparoi në bashkimin vullnetar të qeverive lokale.

Moldavia ka adresuar rekomandimet e ODIHR-it dhe Komisionit të Venecias dhe ka përfshirë shoqërinë civile në proceset vendimmarrëse, duke përfshirë një platformë për dialog dhe pjesëmarrje qytetare në Parlament. Ajo gjithashtu ka forcuar mbrojtjen e të

drejtave të njeriut duke përfshirë transpozimin e plotë të Konventës së Stambollit në legjislacionin kombëtar.

Në dritën e rezultateve të arritura që nga qershori 2022 sipas kriterëve politike, në kuadër të nëntë hapave dhe më gjerë, Komisioni vlerëson se Moldavia përmbush mjaftueshëm kriteret që lidhen me stabilitetin e institucioneve që garantojnë demokracinë, sundimin e ligjit, të drejtat e njeriut dhe respektimin dhe mbrojtjen e minoriteteve, të vendosura nga Këshilli Evropian i Kopenhagës në vitin 1993, me kusht që të vazhdojë përpjekjet e saj për reforma dhe të adresojë kërkesat e mbetura sipas nëntë hapave. Mbi këtë bazë, Komisioni rekomandon që Këshilli të hapë negociatat e anëtarësimit me Moldavinë. Për më tepër, Komisioni rekomandon që Këshilli të miratojë kornizën e negociatave pasi Moldavia të ketë:

- vazhduar të bëjë progres të rëndësishëm në emërimin e anëtarëve të gjyqtarëve të verifikuar të Gjykatës Supreme të organeve të vetëqeverisjes gjyqësore dhe prokuroriale, dhe në emërimin e një Prokurori të ri të Përgjithshëm në një proces transparent dhe të bazuar në merita;
- caktuar burime dhe struktura adekuate për zyrën e Prokurorit Antikorrupsion të Moldavisë;
- ndërmarrë hapa të mëtejshëm për deoligarkizimin, duke përfshirë rregulloret përkatëse si për pagesat me para në dorë dhe për flukset financiare.

Moldavia duhet të vazhdojë të luftojë kundër korrupsionit duke ndërtuar një histori të mëtejshme të hetimeve dhe dënimeve për korrupsion.

Komisioni do të monitorojë vazhdimisht progresin dhe pajtueshmërinë në të gjitha fushat që lidhen me hapjen e negociatave dhe do t'i raportojë Këshillit deri në mars 2024. Komisioni është i gatshëm të fillojë punën përgatitore, në veçanti shqyrtimin analitik të *acquis* (skrinimin) dhe përgatitjen e kornizës negociuese.

16. Komisioni mirëpret përpjekjet për reforma të ndërmarra nga **Gjeorgjia** në përputhje me kushtetutën e vendit që parashikon integrimin e saj në BE si prioritet për vendin. Një shumicë dërrmuese e qytetarëve të Gjeorgjisë mbështet procesin e pranimit të vendit në BE. Depolarizimi politik dhe angazhimi më pozitiv nga partia në pushtet me partitë opozitare dhe shoqërinë civile janë të nevojshme për të ndërtuar konsensus për çështjet me interes kombëtar.

Gjeorgjia duhet të përshpejtojë veprimet e saj për të luftuar dezinformimin dhe manipulimin dhe ndërhyrjen e informacionit të huaj kundër vlerave të BE-së dhe për të përmirësuar shkallën e përafrimit të saj me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë të BE-së.

Në lidhje me dymbëdhjetë prioritetet e specifikuar në Opinionin e Komisionit Evropian të qershorit 2022, Gjeorgjia ka miratuar akte legjislative dhe veprime politike për barazinë gjinore dhe për luftën kundër dhunës ndaj grave, duke marrë parasysh aktgjykimet e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut në shqyrtimet gjyqësore dhe për krimin e organizuar. Ajo ka emëruar një Mbrojtës të ri Publik.

Në Kuvend janë ndërmarrë disa hapa proceduralë për të rritur kontrollin nga opozita. Ndërtimi i një konsensusi të fortë politik ndërpartiak do të kontribuonte në adresimin e polarizimit dhe do të përshpejtonte rrugën evropiane të Gjeorgjisë. U miratuan ndryshime në legjislacion dhe në rregulloren e punës parlamentare, në lidhje me funksionimin dhe llogaridhënien e institucioneve shtetërore dhe kuadrin zgjedhor. Reforma gjyqësore ka

përfshirë hapa për qasjen në vendimet e gjykatave, arsyetimin për emërimet gjyqësore, masat disiplinore për gjyqtarët dhe përzgjedhjen e kandidatëve të Gjykatës Supreme, por ende nevojitet një reformë gjithëpërfshirëse e Këshillit të Lartë të Drejtësisë. Gjeorgjia e ka ndarë këtë legjislacion dhe disa akte të tjera ligjore thelbësore për Kodin Zgjedhor, Byronë Kundër Korrupsionit, Shërbimet Speciale të Hetimit, Shërbimin e Mbrojtjes së të Dhënave Personale si dhe planin e saj të veprimit për deoligarkizimin me Komisionin e Venecias për opinion. Përveç kësaj, është e rëndësishme të krijohet një sistem kontrollësh të jashtëzakonshme të integritetit, me përfshirjen e ekspertëve ndërkombëtarë, për të gjitha pozitat drejtuese në gjyqësor, dhe të krijohet një sistem i deklarimeve efektive të pasurisë.

U miratua një plan veprimi për deoligarkizimin, duke ndjekur një qasje sistematike dhe qasja “e personalizuar” u tërhoq. U ngrit një Byro Kundër Korrupsionit. Gjeorgjia rriti bashkëpunimin ndërkombëtar në luftën kundër krimit të organizuar. Për pluralizmin mediatik, një drejtor i medias opozitare u lirua nga burgju pas faljes nga Presidenti dhe Parlamenti miratoi amendamentet në Ligjin për Transmetimet për të përafuar me legjislacionin e BE-së. U miratua një strategji për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe u përpunua një plan veprimi. Një memorandum bashkëpunimi ndërmjet Parlamentit dhe disa përfaqësuesve të shoqërisë civile u nënshkrua për të formësuar përfshirjen e OSHC-ve në proceset e politikëbërjes.

Në dritën e rezultateve të arritura që nga qershori 2022, brenda kuadrit të dymbëdhjetë prioritetëve dhe më gjerë, Komisioni rekomandon që Këshilli t'i japë Gjeorgjisë statusin e një vendi kandidat duke kuptuar se janë ndërmarrë hapat e mëposhtëm:

- Luftimi i dezinformimit dhe manipulimit dhe ndërhyrjes së informacionit të huaj kundër BE-së dhe vlerave të saj.
- Përmirësimi i përafritit të Gjeorgjisë me politikën e përbashkët të jashtme dhe të sigurisë të BE-së.
- Trajtimi më tej i çështjes së polarizimit politik, duke përfshirë punën legjislative më gjithëpërfshirëse me partitë opozitare në Parlament, veçanërisht në legjislacionin që lidhet me integrimin evropian të Gjeorgjisë.
- Sigurimi i një procesi zgjedhor të lirë, të drejtë dhe konkurrues, veçanërisht në vitin 2024, dhe adresimi i plotë i rekomandimeve të OSBE/ODIHR-it. Finalizimi i reformave zgjedhore, duke përfshirë sigurimin e përfaqësimit adekuat të elektoratit, shumë përpara ditës së zgjedhjeve.
- Përmirësimi i mëtejshëm i zbatimit të mbikëqyrjes parlamentare, veçanërisht i shërbimeve të sigurisë. Sigurimi i pavarësisë institucionale dhe paanshmërisë së institucioneve kyçe, veçanërisht Administratës Zgjedhore, Bankës Kombëtare dhe Komisionit për Komunikim.
- Përfundimi dhe zbatimi i një reforme gjithëpërfshirëse dhe efektive në drejtësi, duke përfshirë një reformë gjithëpërfshirëse të Këshillit të Lartë të Drejtësisë dhe Prokurorisë, duke zbatuar plotësisht rekomandimet e Komisionit të Venecias dhe duke ndjekur një proces transparent dhe gjithëpërfshirës.
- Adresimi i mëtejshëm i efektivitetit dhe sigurimi i pavarësisë dhe paanshmërisë institucionale të Byrosë Kundër Korrupsionit, Shërbimit Hetimor të Posaçëm dhe Shërbimit të Mbrojtjes së të Dhënave Personale. Adresimi i rekomandimeve të Komisionit të Venecias lidhur me këto organe, në një proces gjithëpërfshirës. Krijimi i një historie të fortë në hetimin e rasteve të korrupsionit dhe krimit të organizuar.

- Përmirësimi i planit aktual të veprimit për të zbatuar një qasje sistematike dhe shumë-sektoriale ndaj deoligarkizimit, në përputhje me rekomandimet e Komisionit të Venecias dhe duke ndjekur një proces transparent dhe gjithëpërfshirës që përfshin partitë opozitare dhe shoqërinë civile.
- Përmirësimi i mbrojtjes së të drejtave të njeriut duke përfshirë zbatimin e një strategjie ambicioze për të drejtat e njeriut dhe garantimin e lirisë së tubimit dhe shprehjes. Nisja e hetimeve të paanshme, efektive dhe në kohë në rastet e kërcënimeve ndaj sigurisë së grupeve të cënueshme, profesionistëve të medias dhe aktivistëve të shoqërisë civile, si dhe sjellja para drejtësisë e organizatorëve dhe autorëve të dhunës. Konsultimi dhe angazhimi me shoqërinë civile, duke mundësuar përfshirjen e tyre domethënëse në proceset legjislative dhe të politikëbërjes dhe sigurimi që ata të mund të veprojnë lirisht.

VIII. SHTOJCAT

- 1. Bazat e procesit të anëtarësimit.**
- 2. Arritjet kyçe të Planit ekonomik dhe investiv për Ballkanin Perëndimor**
- 3. Arritjet kyçe të Planit ekonomik dhe investiv - përmbledhje për Ukrainën, Moldavinë dhe Gjeorgjinë.**
- 4. Treguesit e palëve të treta në lidhje me statusin e demokracisë, qeverisjes së mirë dhe sundimit të ligjit në vendet kandidate dhe kandidatët potencialë.**
- 5. Të dhëna statistikore.**

Bruksel, 8.11.2023
COM(2023) 690 final

SHTOJCA 1 - 5

SHTOJCË

e

KOMUNIKATËS SË KOMISIONIT PËR PARLAMENTIN EVROPIAN, KËSHILLIN, KOMITETIN EKONOMIK DHE SOCIAL EVROPIAN DHE KOMITETIN E RAJONEVE

Komunikata e vitit 2023 për Politikën e Zgjerimit të BE-së

{DPP(2023) 690 final} - {DPP(2023) 691 final} - {DPP(2023) 692 final} -
{DPP(2023) 693 final} - {DPP(2023) 694 final} - {DPP(2023) 695 final} -
{DPP(2023) 696 final} - {DPP(2023) 697 final} - {DPP(2023) 698 final} -
{DPP(2023) 699 final}

Shtojca 1. Bazat e procesit të anëtarësimit

Sundimi i ligjit, të drejtat themelore, funksionimi i institucioneve demokratike dhe reforma e administratës publike dhe– kriteret ekonomike përbëjnë thelbin e asaj që njihet si '**bazat**' e procesit të anëtarësimit në BE. Cilësia e institucioneve dhe e qeverisjes është baza për rritjen e konkurrencës, prosperitetit dhe mirëqenies shoqërore, dhe mbështet aftësinë për t'u pajtuar me *acquis* në tërësi. Prandaj, reformat e besueshme dhe të pakthyeshme mbi bazat janë thelbësore për vendet e zgjerimit për të siguruar përparim në rrugët e tyre përkatëse të anëtarësimit në BE.

Në një numër vendesh në zgjerim u vu re njëfarë progresi në **reformën në drejtësi**, në **të drejta themelore**, dhe në funksionimin e **administratës publike**, duke përfshirë menaxhimin e financave publike. Një intensifikim i vazhdueshëm i punës në agjendat përkatëse të reformave u vu re veçanërisht në Moldavi dhe Ukrainë. Në përgjithësi, progresi drejt përmbushjes së **kritereve të anëtarësimit ekonomik** mbeti shumë i ngadalshëm për të ngushtuar ndjeshëm hendekun ekonomik me BE-në.

Ka shembuj të mirë në vendet në zgjerim të agjendave të reformave që po shtyhen përpara për të transformuar institucionet dhe shoqëritë në dritën e mundësisë së anëtarësimit në BE. Megjithatë, shumë pengesa mbesin. Edhe pse jo uniforme në të gjithë vendet, ekziston përgjithësisht një model negativ dhe shqetësues i rezistencës së përhapur politike dhe institucionale ndaj ndryshimit, veçanërisht për forcimin e **luftës kundër korrupsionit**. Një angazhim i vazhdueshëm për të parandaluar korrupsionin dhe për të ruajtur një kulturë integriteti mbetet një prioritet i rëndësishëm, duke përfshirë integrimin e masave kundër korrupsionit në sektorët më të cenusur. Organet e zbatimit të ligjit dhe ato gjyqësore kërkojnë fuqizim më të madh dhe pavarësi të nevojshme për të garantuar një luftë kuptimplotë dhe të paanshme kundër korrupsionit. Në mënyrë shqetësuese, elementët e kapjes së shtetit vazhdojnë, me kërcënime për stabilitetin demokratik, korrupsion të nivelit të lartë dhe ndikim të padrejtë nga oligarkët që ende po vëzhgohen, krahas përpjekjeve të rrjeteve të organizuara kriminale për të ndërhyrë në ekonominë, sistemet politike, administratat dhe mjediset mediatike të vendeve. Të gjitha këto sfida duhet të adresohen urgjentisht përmes qasjeve sistematike dhe gjithëpërfshirëse.

Një tregues kyç se këto tendenca janë adresuar do të jetë një histori e besueshme e hetimeve proaktive, ndjekjeve penale dhe dënimeve përfundimtare në lidhje me korrupsionin, krimin e organizuar dhe pastrimin e parave. Është thelbësore që vendet në zgjerim të demonstrojnë efektivitetin e agjencive të tyre hetimore, shërbimeve të prokurorisë dhe gjykatave penale. Për të qenë të besueshëm, të gjithë aktorët në zinxhirin e sundimit të ligjit duhet të prodhojnë rezultate solide përmes hetimeve të synuara financiare, duke rezultuar në konfiskimin sistematik të të ardhurave nga krimi.

Për **të drejtat themelore**, ka disa përparime në disa nga vendet në zgjerim drejt të kuptuarit më të madh të rëndësisë së garantimit të këtyre të drejtave dhe lirive. Në të njëjtën kohë, disa trende negative të viteve të fundit vazhduan, me dhunën me bazë gjinore që mbeti mbizotëruese, ndërsa liria e medias vazhdoi të pengohej nga interesat politike dhe ekonomike, gjë që dobëson kontrollin mbi autoritetet publike, hap hapësirë për ndërhyrje të huaja dhe minon komunikimin rreth BE-së. Në disa vende, disa nisma pozitive po ndërmerren për të drejtat e fëmijës dhe të drejtat e personave me aftësi të kufizuara. Megjithatë, në praktikë, mbrojtja e të drejtave themelore ndikohet negativisht nga zbatimi i pamjaftueshëm i ligjeve dhe politikave dhe joefektiviteti i mekanizmave të dëmshpërblimit në tërësi. Sfidat mbeten në

sigurimin e mbrojtjes efektive nga të gjitha format e urrejtjes dhe diskriminimit, përfshirë atë që drejtohet ndaj pakicave.

Funksionimi i institucioneve demokratike

Procese demokratike të qëndrueshme dhe të konsoliduara janë një shtyllë qendrore e procesit të anëtarësimit në BE. Komisioni ka filluar zbatimin e një angazhimi të forcuar dhe të efektshëm me vendet e zgjerimit mbi kuadrin e përgjithshëm për demokracinë, pavarësisht nëse kjo ka të bëjë me procesin zgjedhor, funksionimin e Parlamentit (përfshirë rolin e tij mbikëqyrës në performancën e qeverisë dhe politikëbërjen dhe mbështetjen ende të tepruar në procedurat e përshpejtuara në shumë raste) ose rolin e shoqërisë civile. Shumica e vendeve vazhduan të preken nga polarizimi i theksuar politik, mungesa e bashkëpunimit ndërpartiak dhe zvogëlimi i hapësirës për shoqërinë civile.

Disa **zgjedhje** u zhvilluan në periudhën raportuese në vendet e zgjerimit, duke përfshirë Shqipërinë, Bosnje-Hercegovinën, Kosovën, Moldavinë, Malin e Zi dhe Turqinë. Në shumicën e vendeve, reformat janë ende në pritje për të adresuar rekomandimet e pazgjidhura nga Zyra për Institucionet Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut pranë Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë (OSBE/ODIHR). Standardet e Grupit të Shteteve Kundër Korrupsionit (GRECO) në lidhje me financimin e partive politike ende nuk janë adresuar në Maqedoninë e Veriut dhe Bosnje-Hercegovinë.

Për sa i përket **punës parlamentare**, polarizimi mbeti shpesh një tipar i dukshëm. Mungesa e dialogut efektiv ndërpartiak rezultoi në një ngërç politik të zgjatur dhe në stagnim të reformave. Kjo është vërejtur për shembull në Mal të Zi, Shqipëri, Maqedoninë e Veriut dhe Gjeorgji. Në disa raste, debatet parlamentare u karakterizuan me tensione, gjuhë ofenduese dhe incidente të herëpashershme të dhunshme, siç ishte rasti në Gjeorgji dhe Kosovë. Në Ukrainë, pavarësisht rrethanave të jashtëzakonshme, Parlamenti ka demonstruar resiliencë dhe vullnet të fortë politik, veçanërisht në fushat jetike për integrimin e Ukrainës në BE. Detyrat legjislative u kryen në mënyrë sistematike, duke siguruar një proces të pandërprerë vendimmarrjeje demokratike.

Gjyqësori dhe të drejtat themelore

Forcimi i sundimit të ligjit kërkon institucione të qëndrueshme dhe mirëfunktionale. Kjo kërkon një **sistem gjyqësor** të pavarur, të paanshëm, të përgjegjshëm dhe me cilësi të lartë, i cili operon në mënyrë efikase dhe me burime të përshtatshme, pa ndërhyrje të jashtme të panevojshme dhe, vendimet e të cilit ekzekutohen në mënyrë efektive dhe në kohën e duhur. Në disa raste u arrit përparim, me përparimin e reformave në drejtësi, për shembull në **Shqipëri, Moldavi, Serbi** dhe **Ukrainë**. Megjithatë, në shumicën e vendeve në zgjerim, organet gjyqësore mbeten të ekspozuara ndaj shumë sfidave dhe dobësive. Përpjekjet e politikanëve për të influencuar apo sulmuar publikisht gjyqtarët, veçanërisht kur ata kanë të bëjnë me çështje të ndjeshme, mbetën një praktikë e rrezikshme e përsëritur në disa vende. Rregullimet institucionale që ndikojnë negativisht në pavarësinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve mbetën funksionale, duke ndikuar përfundimisht në balancimin dhe ndarjen e pushteteve shtetërore. Si rezultat, besueshmëria e gjyqësorit mbeti në përgjithësi mjaft e ulët, me publikun që përgjithësisht vuri në dukje mosndëshkimin e autorëve. Në disa vende, reformat në drejtësi zbulojnë kapacitete të kufizuara zbatuese edhe aty ku ka vullnet politik. Efektiviteti i autoriteteve hetimore dhe gjyqësore, që rezulton në një histori të besueshme të rezultateve, është thelbësor për përparimin e mëtejshëm të anëtarësimit. Korniza ligjore e **Gjeorgjisë** për funksionim të gjyqësorit kërkon reforma të mëtejshme dhe shmangien e hapave negativë. Rrëshqitja mbrapa serioze vazhdoi në **Turqi** dhe mangësitë strukturore, veçanërisht të lidhura

me pavarësinë e gjyqësorit dhe mungesën e kontrollit dhe ekuilibrit në sistemin presidencial, mbetën aty ku janë.

Lufta kundër korrupsionit mbetet prioritet për qeveritë në vendet në zgjerim. **Korrupsioni**, duke përfshirë korrupsionin e nivelit të lartë, vazhdon të jetë i përhapur dhe ngatërrimi i interesave publike dhe private mbetet një çështje shqetësuese. Në disa raste, praktika korruptive dhe ndikim të ushtruar nga **oligarkët** mund të shkaktojnë rreziqe të kapjes së shtetit. Progresi në parandalimin dhe luftimin efektiv të korrupsionit është i ngadalshëm dhe kërkon një qasje sistematike të qëndrueshme dhe veprim të përkushtuar në sektorët kyç të cenueshëm ndaj korrupsionit. Ekziston nevoja për të iniciuar ose vazhduar integrimin e masave kundër korrupsionit në sektorët kyç, për të ndërmarrë vlerësime të synuara të rrezikut për të ushqyer politikëbërjen dhe për të hartuar plane reformash efektive. Vullneti më i fortë politik dhe përpjekjet e qarta reformuese nevojiten ende për të përmirësuar transparencën dhe kulturën e integritetit dhe për të zhvilluar më tej një histori bindëse të hetimeve, ndjekjeve penale dhe dënimeve përfundimtare, përfshirë nivelin e lartë. Strategjitë dhe planet e veprimit kundër korrupsionit ekzistojnë dhe duhet të përditësohen dhe zbatohen në mënyrë sistematike dhe të strukturuar, duke përfshirë burimet e duhura buxhetore dhe monitorimin e dedikuar për të siguruar zbatimin efektiv të tyre. Prokurimi publik, financimi i partive politike, menaxhimi i financave publike, energjia, transporti, shëndetësia, uji, infrastruktura, burimet natyrore dhe arsimit mbeten fusha veçanërisht të prirura ndaj korrupsionit dhe kërkojnë masa më të fuqishme dhe ambicioze. Për sa i përket represionit, historia përgjithësisht e ulët shkakton shqetësime në lidhje me efektivitetin e hetimeve dhe ndjekjen gjyqësore.

Në të gjithë vendet e zgjerimit, **të drejtat themelore** përgjithësisht janë të sanksionuara dhe të mbrojtura me ligj, por sfidat mbeten në sigurimin e zbatimit efektiv të tyre. Kornizat legjislative dhe të politikave janë duke u kompletuar gradualisht si rezultat i pranimit të vendeve në instrumentet evropiane të të drejtave të njeriut dhe harmonizimit me *acquis* të BE-së . Ky është veçanërisht rasti për reformat në mbrojtjen e të dhënave. Megjithatë, zbatimi vazhdon të jetë i ngadalë dhe mbeten boshllëqe sistematike në financimin e politikave të miratuara për të forcuar mbrojtjen e të drejtave të njeriut, duke lënë shumë sektorë të varur nga donatorët. Bazuar në përvojën e Shqipërisë, Maqedonisë së Veriut dhe Serbisë, anëtarësimi si vëzhgues i vendeve të tjera kandidate në Agjencinë për të Drejtat Themelore të Bashkimit Evropian do të kontribuojë në zhvillimin e një sistemi gjithëpërfshirës monitorimi dhe grumbullimi të të dhënave, duke siguruar një zbatim më efektiv të legjislacionit, politikave dhe strategjive për të drejtat e njeriut.

Në pjesën më të madhe të rajonit, institucionet e Avokatit të Popullit dhe organet e tjera të pavarura dhe rregullatore si organet e barazisë luajnë një rol kyç në monitorimin e veprimeve të shteteve për të respektuar, mbrojtur dhe përmbushur **të drejtat e njeriut**, sipas detyrimeve të tyre ndërkombëtare. Megjithatë, pavarësia, burimet dhe kapacitetet e tyre efektive mbeten të pamjaftueshme, si dhe ndjekja e rekomandimeve të tyre. Qeveritë në rajon duhet të adresojnë vazhdimisht të gjitha rekomandimet e organeve ndërkombëtare dhe rajonale të monitorimit të të drejtave të njeriut, duke përfshirë kushtet e burgjeve dhe parandalimin e torturës dhe keqtrajtimit. Ky është veçanërisht rasti në vende si Maqedonia e Veriut, Moldavia dhe Serbia, ku rekomandimet e Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës nuk janë adresuar në mënyrë sistematike. Shoqëria civile vazhdon të plotësojë apo edhe të zëvendësojë veprimet e qeverisë në ofrimin e shërbimeve për personat në situata të cenueshme, për shembull duke krijuar strehimore për viktimat e dhunës seksuale dhe me bazë gjinore ose të trafikimit të qenieve njerëzore në Shqipëri dhe Serbi. Në Ballkanin Perëndimor, shqetësimet dhe rekomandimet në raportet e viteve të mëparshme mbeten kryesisht të vlefshme dhe duhet të trajtohen urgjentisht. Në Turqi, situata e të drejtave të njeriut vazhdoi të përkeqësohej dhe

mbetet një shqetësim serioz, duke përfshirë moszbatimin e disa vendimeve të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, veçanërisht në rastin e Kavalës.

Liria e shprehjes, liria e medias dhe pluralizmi janë shtyllat kryesore të një shoqërie demokratike dhe duhet të mbështeten. Nuk u kufizua në asnjë përparim, apo kthim prapa, në adresimin e rekomandimeve të kaluara në rajonin e Ballkanit Perëndimor. Në disa vende, peizazhi mediatik karakterizohet me polarizim të thellë politik. Pluralizmi, pavarësia dhe zhvillimi i gazetarisë profesionale cilësore janë dëmtuar nga përqendrimi i medias dhe ndikimi politik mbi median në një numër vendesh. Kushtet e këqija të punës vazhdojnë për gazetarët, gjë që mund të çojë në autocensurë. Rastet e kërcënimeve, frikësimit dhe dhunës ndaj gazetarëve dhe komenteve nënçmuese nga zyrtarët publikë vazhdojnë të shkaktojnë shqetësim serioz në të gjithë rajonin. Në disa vende po bëhen përpjekje për të trajtuar këtë fenomen, por të gjitha vendet duhet të sigurojnë trajtim sistematik gjyqësor për të gjitha rastet. Mbrojtja e pamjaftueshme e gazetarëve dhe trajtimi joefektiv i rasteve mund të ketë një efekt ftohës në ushtrimin e lirisë së medias.

Në përgjithësi, pavarësia e transmetuesve publik është minuar nga financimi i pamjaftueshëm dhe ndikimi politik. Pavarësia e rregullatorëve të medias duhet të garantohet, duke përfshirë emërimet e bazuara në merita në strukturat drejtuese. Aty ku nuk është kështu, si në Serbi, rregullatorët duhet të veprojnë në mënyrë të paanshme dhe të ushtrojnë mandatet e tyre në maksimum. Funksionimi efektiv i organeve të pavarura vetërregulluese gjithashtu duhet të mbështetet më tej. Të gjitha vendet duhet të rrisin transparencën në financimin e medias. Përpjekjet për të luftuar dezinformimin rus kanë çuar në pezullimin e licencave të transmetimit në Moldavi dhe bllokimin e burimeve të internetit në Ukrainë. Në Turqi, kthimi mbrapa serioz i lirisë së shprehjes vazhdoi. Gazetarët, mbrojtësit e të drejtave të njeriut, avokatët, shkrimtarët, politikanët e opozitës, studentët dhe përdoruesit e mediave sociale vazhduan të përballen sistematikisht me akuza dhe dënime penale.

Në shumicën e vendeve, autoritetet kanë punuar drejt vendosjes së kuadrit ligjor dhe institucional për zbatimin e angazhimeve në fushën e **barazisë gjinore dhe në luftën kundër dhunës me bazë gjinore**, veçanërisht për të transpozuar dispozitat e Konventës së Stambollit. Konventa është ratifikuar nga të gjithë partnerët e zgjerimit, përveç Kosovës, për shkak të çështjeve të statusit, dhe Turqisë, tërheqja e së cilës u konfirmua si përfundimtare nga Këshilli i saj shtetëror. Megjithatë, nevojiten më shumë përpjekje për ta bërë realitet barazinë gjinore dhe për të siguruar qëndrueshmërinë e politikave. Dhuna me bazë gjinore mbetet e pranishme në pjesën më të madhe të rajonit. Të gjitha vendet duhet të forcojnë ndihmën për viktimat e të gjitha formave të dhunës. Një trend i rritjes së përdorimit të shprehjeve nënçmuese ose gjuhës së urrejtjes që synon gratë politikane, gazetare dhe mbrojtëse të të drejtave të njeriut në diskursin publik është një shqetësim, veçanërisht në Turqi, Mal të Zi, Serbi dhe Maqedoninë e Veriut. Ka gjithashtu raste të gjuhës së urrejtjes dhe dhunës ndaj personave lezbike, homoseksualë, biseksualë, transgjitorë, interseksorë dhe queer (LGBTIQ), të drejtat themelore të të cilëve shpesh sfidohen në disa vende.

Ligjet dhe politikat për **mosdiskriminimin**, luftën kundër krimit të urrejtjes dhe gjuhës së urrejtjes në përgjithësi ekzistojnë, por boshllëqet dhe mangësitë e mbetura në legjislacion, duke përfshirë ato me baza të mbrojtura duhet të adresohen. Organeve të barazisë dhe institucioneve të tjera të ngarkuara me promovimin e trajtimit të barabartë dhe zbatimin dhe monitorimin e politikave të mosdiskriminimit duhet t'u sigurohen mjete të mjaftueshme për të përmbushur mandatin e tyre, duke përfshirë ndihmën për viktimat, kryerjen e anketave dhe publikimin e raporteve dhe rekomandimeve.

Ndërsa ekzistojnë mekanizmat për forcimin e **të drejtave të fëmijës** në përgjithësi, koordinimi ndërinstucional duhet të përmirësohet ndjeshëm në të gjithë rajonin, veçanërisht në Kosovë

dhe Maqedoninë e Veriut, për të siguruar efektivitetin e sistemeve të mbrojtjes së fëmijëve, në përputhje me interesat më të mira të fëmijës. Sigurimi i qasjes efektive në arsim për fëmijët në Ukrainë dhe për fëmijët ukrainas të zhvendosur mbetet sfidues. Sistemet e drejtësisë miqësore për fëmijët duhet të zhvillohen më tej dhe alternativat ndaj paraburgimit duhet të vihen në dispozicion dhe të përdoren në mënyrë më sistematike, me paraburgimin që përdoret vetëm si mjeti i fundit dhe për periudhën më të shkurtër të përshtatshme kohore. Dhuna ndaj fëmijëve dhe martesat e hershme mbeten shqetësime serioze. Të dhëna të besueshme dhe të krahasueshme të ndara sipas moshës dhe gjinisë mungojnë në shumicën e rasteve dhe janë thelbësore për trajtimin e dhunës ndaj fëmijëve. Institucionalizimi i vazhdueshëm i fëmijëve pa kujdes prindëror dhe i fëmijëve dhe personave me aftësi të kufizuara është shqetësim në shumë vende, veçanërisht në Gjeorgji, Moldavi, Ukrainë dhe Bosnje-Hercegovinë. Vetëm Maqedonia e Veriut ka arritur deinstitutionalizimin e plotë të fëmijëve nga institucionet në shkallë të gjerë. Ndërkohë që po bëhen përpjekje për të forcuar mekanizmat për të zbatuar **të drejtat e personave me aftësi të kufizuara**, do të nevojiten nivele shumë më të larta investimesh për të siguruar përputhjen e plotë me Konventën e OKB-së për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara, veçanërisht në lidhje me kalimin në kujdesin e bazuar në komunitet, jetesën e pavarur, qasshmërinë dhe përfshirjen.

Të drejtat e personave që u përkasin **minoriteteve** mbeten të mbrojtura në mënyrë të pabarabartë në të gjithë rajonin. Kornizat ligjore dhe mekanizmat zbatues duhet ende të plotësohen në Shqipëri, Gjeorgji, Moldavi dhe Ukrainë, ndërsa rekomandimet e Komitetit Këshillëdhënës të Konventës Kornizë për Pakicat Kombëtare duhet të adresohen nga Serbia dhe Maqedonia e Veriut. **Romët** mbeten komuniteti më i privuar dhe janë shpesh viktimat të diskriminimit, incidenteve të motivuara nga urrejtja, si dhe përjashtimit social dhe ekonomik.

Drejtësi, liri dhe siguri

Ballkani Perëndimor dhe Turqia vazhdojnë të jenë pika të nxehta të aktiviteteve kriminale dhe grupeve të krimit të organizuar aktivë në BE, duke shërbyer si një pikë e rëndësishme tranziti për kontrabandën e emigrantëve, viktimat e trafikimit të qenieve njerëzore dhe mallrave të paligjshme që hyjnë në BE përmes variacioneve të ndryshme të rrugës ballkanike. Kriminelët dhe rrjetet kriminale nga rajoni kanë gjithashtu një ndikim të rëndësishëm në krimin e rëndë dhe të organizuar në pjesë të tjera të botës, duke përfshirë Amerikën Latine dhe Jugore, ku ata luajnë një rol të rëndësishëm në tregtinë globale të kokainës, tranzitin për heroinën e trafikuar në BE, dhe lehtësojnë hyrjen e viktimave të trafikimit të qenieve njerëzore, migrantëve të parregullt dhe mallrave të paligjshme në vendet e BE-së. Infrastruktura kriminale e zhvilluar për trafikimin e heroinës dhe drogave sintetike përdoret për trafikun e kokainës nëpër rrugët ballkanike në të dy drejtimet, si dhe në portet e Detit të Zi.

Grupet e krimit të organizuar nga Moldavia dhe Gjeorgjia janë aktive në kontrabandën e migrantëve, krimin e organizuar të pronës, trafikimin e qenieve njerëzore, krimin kibernetik, mashtrimin në pagesa jo në para të gatshme, mashtrimin në akcizë, trafikimin e armëve të zjarrit dhe krime të tjera të ndërlidhura si mashtrimi me dokumente. Shumë nga këto grupe janë poli-kriminale, që do të thotë se ata trafikojnë më shumë se një mall të paligjshëm. Ukraina gjendet në udhëkryqin e kontrabandës së mallrave të paligjshme në BE, dhe është gjithashtu një vend burim, tranzit dhe destinacion për trafikimin e qenieve njerëzore. Pavarësisht sfidave të lidhura me luftën, duke përfshirë kapacitetet e shtrira institucionale për shkak të humbjeve të konsiderueshme të pajisjeve personale dhe financimit të reduktuar për të luftuar krimin e organizuar, institucionet përkatëse ukrainase demonstrojnë resiliencë të jashtëzakonshme dhe aftësi operacionale.

Që nga shkurti i vitit 2022, lufta e agresionit rus kundër Ukrainës pati një ndikim të madh në situatën e krimit rajonal, duke përfshirë bashkëpunimin midis grupeve të fuqishme kriminale

rajonale, të cilave kryesisht u erdhi fundi. Megjithatë, rrethana të reja u shfaqën dhe grupet kriminale në rajon po i shfrytëzojnë ato.

Bashkëpunimi për zbatimin e ligjit (përfshirë në nivel operacional) ndërmjet BE-së dhe vendeve në zgjerim vazhdoi të evoluojë pozitivisht. Të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor kanë ratifikuar marrëveshjet operacionale me Europolin (përveç Kosovës, me të cilën ekziston një marrëveshje pune) dhe kanë qasje në platformën e sigurt të Europolit për shkëmbimin e informacionit (SIENA). Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia kanë në pozita zyrtarë ndërlidhës në Europol në Hagë. Bashkëpunimi ndërmjet Europolit dhe Turqisë bazohet në një marrëveshje strategjike mbi bashkëpunimin, e cila përjashton mundësinë e shkëmbimit të të dhënave personale, por lehtëson bashkëpunimin në një sërë fushash. Një zyrtar turk ndërlidhës është i vendosur në Europol dhe Turqia është gjithashtu e lidhur me SIENA-n. Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia gjithashtu kanë lidhur marrëveshje bashkëpunimi operacional me Europolin, janë të lidhura me SIENA-n dhe hapën zyra ndërlidhëse në Europol. Niveli i pjesëmarrjes nga vendet e zgjerimit në EMPACT, Platforma Evropiane Shumëdisiplinore Kundër Kërcënimeve Kriminale e udhëhequr nga Shtetet Anëtare, në përgjithësi vazhdoi të intensifikohej, ndërkohë që mbeti e pabarabartë. Përveç kësaj, ka gjithashtu një tendencë në rritje për veprimet operacionale që do të drejtohen ose bashkëdrejtohen nga vendet në zgjerim, gjë që është një zhvillim shumë i mirëpritur. Të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor, së bashku me Moldavinë dhe Ukrainën, morën pjesë në një sërë Ditësh të Përbashkëta Veprimi, me rezultate të menjëhershme përsa i përket arrestimeve të kriminelëve dhe zyrtarëve të korruptuar, konfiskimeve dhe nisjes së hetimeve të reja.

Trafikimi i drogës vazhdon të jetë një treg kriminal fitimprurës në vendet në zgjerim. Ndërsa trendi afatgjatë në konfiskimet e kanabisit në Ballkanin Perëndimor është në rënie, kapja e kokainës (veçanërisht në portet detare) është në rritje, ndërsa sekuestrimi i heroinës mbeti kryesisht i qëndrueshëm. Me përjashtim të Shqipërisë, të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor kanë ose kanë pasur deri vonë një strategji kombëtare për drogën, në disa raste të shoqëruara me një plan veprimi. Informacioni për (cilësinë e) zbatimin e planeve nuk është i disponueshëm pasi nuk kryhet asnjë vlerësim në shumicën dërrmuese të rasteve. Strategjia kombëtare dhe plani i veprimit i Turqisë skadon këtë vit. Moldavia dhe Gjeorgjia miratuan strategji të reja dhe plane veprimi për drogën, ndërsa Ukraina nuk ka një strategji apo plan veprimi të dedikuar për drogën. Në rajon kërkohen përpjekje serioze në lidhje me ngritjen e Observatorëve Kombëtarë të Drogës (NDO) dhe Sistemeve Kombëtare të Paralajmërimit të Hershëm (NEWS) për substancat e reja psikoaktive (NPS). Vetëm Serbia ka një NDO të krijuar dhe funksionale, ndërsa një NDO është thelbësore për koordinimin e sistemit të informacionit të drogës dhe është një parakusht për t'u lidhur me rrjetin e BE-së Reitox (rrjeti evropian i informacionit mbi drogat dhe varësinë nga droga). Me përjashtim të Serbisë, asnjë lajm tjetër formal dhe/ose operacional për NPS nuk është krijuar në rajon, diçka që duhet të adresohet urgjentisht. Qendra Evropiane e Monitorimit për Drogën dhe Varësinë nga Droga ofron mbështetje afatgjatë ose punon në bazë të marrëveshjeve të punës ose marrëveshjeve dypalëshe me vendet në zgjerim.

Udhërrëfyeni për një **kontroll gjithëpërfshirëse të armëve të vogla dhe të lehta** në Ballkanin Perëndimor deri në vitin 2024 vazhdon të zbatohet. Në maj 2023, u arrit një marrëveshje politike për vazhdimin e udhërrëfyesit përtej vitit 2024 me mbështetjen e South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC). Duke pasur parasysh numrin e lartë dhe në rritje të armëve të vogla dhe të lehta pas pushtimit të plotë të Rusisë, BE-ja tashmë ka vendosur disa masa parandaluese, së bashku me Ukrainën, për të kundërshtuar rrezikun e trafikut të armëve dhe Ukraina duhet të vazhdojë angazhimin e saj me komunitetin ndërkombëtarë të zbatimit të ligjit për të adresuar këto rreziqe. Kjo përfshin mbështetjen e ofruar nga Europol dhe Agjencia Evropiane e Rojës Kufitare dhe Bregdetare

(Frontex), pjesëmarrjen e Ukrainës në EMPACT për armët e zjarrit dhe punën e Misionit Këshillëdhënës të Bashkimit Evropian në Ukrainë.

Progresi vazhdoi, megjithëse në mënyrë të pabarabartë, në trajtimin e **trafikimit të qenieve njerëzore** në vendet në zgjerim. Kërkohej përpjekje të vazhdueshme për të harmonizuar dhe zbatuar në mënyrë efektive *acquis* përkatëse të BE-së, duke përfshirë masat parandaluese, identifikimin e hershëm, mbrojtjen dhe ndihmën ndaj viktimave, hetime efektive të rasteve të trafikimit, ndjekje penale dhe dënime të autorëve të krimit.

Ndërsa përparon në mënyrë të pabarabartë, **regjistrat përkatës të vendeve të zgjerimit ndjekin të dhënat për hetimet proaktive, ndjekjen penale dhe dënimet përfundimtare të krimit të organizuar dhe rasteve të korrupsionit**, veçanërisht në nivele të larta, në përgjithësi mbeten të pamjaftueshme dhe kërkojnë përpjekje të vazhdueshme. Pastrimi i parave duhet të hetohet dhe ndiqet gjithnjë e më shumë si një vepër e pavarur. Përdorimi i hetimeve financiare duhet të rritet dhe të përdoret në mënyrë më sistematike për të shkatërruar grupet e krimit të organizuar dhe për të sekuestruar dhe konfiskuar të ardhurat nga krimi. Rastet e fundit kanë hedhur edhe një herë dritë mbi rreziqet e infiltrimit të grupeve të krimit të organizuar në të gjitha nivelet e zinxhirit të drejtësisë penale. Përpjekjet në disa vende për të forcuar kapacitetet e tyre operacionale dhe për të çrrënjësuar korrupsionin brenda organeve të tyre gjyqësore duhet të përkthehen në rezultate konkrete. Ndërtimi dhe konsolidimi i një historie të besueshme është thelbësor për të pasur një efekt parandalues ndaj aktiviteteve kriminale dhe për të rikthyer besimin e qytetarëve në agjencitë e zbatimit të ligjit dhe në gjyqësor. Në Ukrainë, Moldavi dhe Gjeorgji, lufta kundër fenomenit specifik të ‘hajdutëve me ligj’ duhet të vazhdojë.

Shqipëria duhet të forcojë më tej përpjekjet e saj për të luftuar trafikimin e qenieve njerëzore, pastrimin e parave, korrupsionin në nivel të lartë dhe për të luftuar krimin kibernetik (duke përfshirë penalizimin e abuzimit seksual të fëmijëve në internet). Përderisa konfiskimi i pasurisë është rritur ndjeshëm, ai është ende shumë i kufizuar në krahasim me shumatat e konfiskimeve (të cilat megjithatë kanë shënuar rënie). Vendit i mungon ende një zyrë e rikuperimit të pasurive. Një rënie e ndjeshme ka pasur edhe në sasinë e sekuestruar të drogës. Strukturat e Specializuara Kundër Korrupsionit dhe Krimit të Organizuar (SPAK) arritën rezultate të mëtejshme dhe duhet të vazhdojnë të zhvillojnë historikun e tyre të hetimeve dhe dënimeve të nivelit të lartë. Mungesa e vazhdueshme e përparimit në luftën kundër krimit të organizuar në Bosnje dhe Hercegovinë ngre shqetësime serioze. Kosova ka bërë përparim të kufizuar në historikun e saj të përgjithshëm në luftimin e krimit të organizuar dhe duhet të shtojë përpjekjet e saj për hetime proaktive, dënime dhe konfiskime të pasurive kriminale, të cilat mbeten shumë të ulëta. Në Maqedoninë e Veriut, ka shqetësime serioze për ndikimin e jashtëm të panevojshëm mbi punën e Këshillit Gjyqësor dhe gjyqësorit. Disa ndryshime në kodin penal, të miratuara me procedurë të përshpejtuar parlamentare, po prekin, ndalojnë apo edhe mbyllin një numër të madh çështjesh korrupsioni të nivelit të lartë. Autoritetet gjithashtu duhet të shtojnë përpjekjet e tyre për të luftuar kundër pastrimit të parave dhe krimit financiar. Mali i Zi tregoi zhvillime inkurajuese në luftën kundër krimit të organizuar, duke arrestuar anëtarë të nivelit të lartë të grupeve të krimit të organizuar dhe zyrtarë të lartë në agjencitë e zbatimit të ligjit. Kjo nënvizon rëndësinë e luftimit të vazhdueshëm dhe të zhurmshtëm të infiltrimit të krimit të organizuar në polici dhe gjyqësor. Megjithatë, shqetësuese është mungesa e dënimeve në fushën e kontrabandës së duhanit, pastrimit të parave, trafikimit të qenieve njerëzore dhe krimit kibernetik, si dhe niveli shumë i ulët i konfiskimeve të pasurive. Edhe pse numri i dënimeve për krime financiare u rrit në vitin 2022, këto bazoheshin ekskluzivisht në marrëveshjet e pranimit të fajësisë. Historia e Serbisë për krimin e organizuar ofron një pamje të përzier, me një rritje të numrit të hetimeve dhe aktakuzave (përfshirë kontrabandën me njerëz), por një rënie në dënimet e shkallës së parë dhe përfundimtare, dhe një nivel shumë të ulët të konfiskimeve. Ndërsa Turqia rriti pjesëmarrjen e saj në operacionet e përbashkëta me

shtetet anëtare të BE-së dhe vendet fqinje, ajo duhet të përmirësojë luftën kundër pastrimit të parave dhe krimit financiar, duke përfshirë përdorimin e konfiskimit të pasurive kriminale. Moldavia kreu një sërë hetimesh financiare, kreu disa sekuestime të pasurive (dhe në një masë më të vogël konfiskime) dhe ka një historik fillestar të dënimeve përfundimtare, të cilat duhet të konsolidohen. Në Gjeorgji ka pasur një rritje të ndjeshme të numrit të dënimeve përfundimtare të “hajdutëve me ligj” dhe dënimet janë shqiptuar në rastet e pastrimit të parave. Ukraina ka filluar të zhvillojë një histori fillestare, por kërkohen përpjekje të mëtejshme për të luftuar format e rënda të krimit të organizuar, pastrimin e parave dhe krimet e tjera financiare.

Ndërsa bashkëpunimi për **kundër-terrorizmin dhe parandalimin e radikalizimit** është e rëndësishme për të gjitha vendet në zgjerim, mbetet një prioritet i veçantë për bashkëpunimin e BE-së me Ballkanin Perëndimor. Terrorizmi dhe ekstremizmi i dhunshëm në të gjitha format e tyre dhe pavarësisht nga origjina e tyre vazhdojnë të përbëjnë një sfidë dhe një kërcënim sigurie. U raportuan arrestime të ekstremistëve të dhunshëm dhe sulme të parandaluara. Forumi Ministror i Drejtësisë dhe i Punëve të Brendshme BE-Ballkani Perëndimor i mbajtur në nëntor 2022 përsëriti rëndësinë e intensifikimit të masave të ndërmarra për të identifikuar dhe kundërshtuar kërcënimet në zhvillim që rrjedhin nga lufta e agresionit rus kundër Ukrainës. Plani i përbashkët i veprimit kundër terrorizmit për Ballkanin Perëndimor mbetet korniza kryesore për bashkëpunimin me rajonin, duke kombinuar angazhimin politik me mbështetjen dhe monitorimin e rregullt. Ka përparim në të gjithë rajonin, me Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut që kanë zbatuar shumicën e veprimeve. Për më tepër, në dhjetor 2022, në nivel ministror nga dy vendet u nënshkruan marrëveshje të përditësuar zbatuese që fokusohen në objektivat e mbetura pezull. Vendet e mbetura të Ballkanit Perëndimor dorëzuan raporte të reja një grup të pestë të zbatimit të planit të veprimit në tremujorin e parë të vitit 2023. Mali i Zi gjithashtu shënoi përparim të rëndësishëm dhe një përditësim i marrëveshjes dypalëshe po diskutohet me Komisionin Evropian. Në përgjithësi, kërkohen më shumë përpjekje për parandalimin e të gjitha formave të radikalizimit, duke përfshirë në burgje, për përcjelljen e lirit të hershëm me kusht nga burgu të shkelësve të dhunshëm ekstremistë dhe për trajtimin efektiv të përmbajtjeve terroriste dhe ekstremiste në internet. Siç raportohet në raportin e vitit 2023 për terroristët dhe trendet nga Europol, rekrutimi vazhdon të bëhet si në internet ashtu edhe përmes tubimeve në ndërtesat fetare joformale, si dhe në objektet korrektuese. Rishikimi i strategjive kombëtare dhe planeve të veprimit është duke vazhduar në Serbi dhe Shqipëri dhe tashmë është finalizuar në Bosnjë dhe Hercegovinë, Kosovë, Maqedoni të Veriut dhe Mal të Zi. Kërcënimi nga terrorizmi mbetet i ulët në Gjeorgji, Moldavi dhe Ukrainë, dhe legjislacioni i tyre kundër terrorizmit është gjerësisht në përputhje me standardet ndërkombëtare. Kornizat e tyre strategjike të sigurisë e njohin terrorizmin si kërcënim dhe ekzistojnë shërbime të specializuara. Bashkëpunimi operacional me agjencitë evropiane në luftën kundër terrorizmit është i vendosur mirë.

Përafrimi dhe zbatimi efektiv i legjislacionit për **luftën kundër financimit të terrorizmit dhe kundër pastrimit të parave** mbetet e pabarabartë. Progresi në legjislacion, strategji dhe zbatim është raportuar për Maqedoninë e Veriut, ndërsa legjislacioni në Bosnje dhe Hercegovinë është ende në pritje të miratimit në Parlament dhe duhet të krijohen regjistra mbi hetimet, ndjekjet penale dhe vendimet përfundimtare të gjykatës. Shqipëria, e cila është nën kontrollin e FATF-së, ka adresuar të gjitha pikat e planit të veprimit në 6 muajt e fundit. FATF vendosi në qershor 2023 të propozojë një vizitë në terren, e cila çoi në heqjen e Shqipërisë nga ‘lista gri’ në tetor 2023. Megjithatë, FATF do të vazhdojë monitorimin për të kontrolluar nëse ndonjë program shqiptar i pajtueshmërisë vullnetare të taksave (përfshirë amnisti të mundshme penale), nëse do të ketë, është në përputhje me parimet dhe praktikën më të mira të FATF. Kuadri ligjor i Turqisë duhet të përafrohet me pikat e Planit të Veprimit të FATF-së në mënyrë që të hiqet nga 'lista gri' e FATF. Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia kanë legjislacionin në fuqi

që penalizon financimin e terrorizmit, por disa fusha ende duhet të përputhen me rekomandimet e Moneyval dhe legjislacionin përkatës të BE-së.

Gjashtë partnerët e Ballkanit Perëndimor janë gjithnjë e më të vetëdijshëm për rëndësinë e një kuadri të fortë për t'u marrë me mbrojtjen e infrastrukturës kritike. Kosova, Mali i Zi dhe Serbia kanë zhvilluar legjislacionin e duhur në këtë fushë, ndërsa në Bosnje dhe Hercegovinë një legjislacion i tillë ekziston vetëm pjesërisht.

Shumica e partnerëve të Ballkanit Perëndimor kanë riatdhesuar **luftëtarët e huaj terroristë** dhe anëtarët e familjes nga Siria verilindore. Bosnja dhe Hercegovina ka shprehur gatishmërinë e saj për të riatdhesuar të gjithë luftëtarët e huaj terroristë. Ndërkohë që ekzistojnë dispozita ligjore për ndjekjen e tyre pas kthimit të tyre, ndjekja penale efektive u zhvillua në mënyrë të pabarabartë në të gjithë rajonin. Bosnja dhe Hercegovina ndoqi penalisht 7 luftëtarë të huaj terroristë të kthyer, ndërsa 6 gratë shoqëruese morën dënime me kusht. Shqipëria po heton 9 raste të shtetasve që ndodhen ende në Sirinë verilindore, pa asnjë aktakuzë apo ndjekje penale të 37 grave dhe fëmijëve të riatdhesuar deri më tani. Mali i Zi ka ndjekur penalisht një shtetas i cili u kthye nga pushtimi rus i Ukrainës në vitin 2014. Këto aktgjykime karakterizohen nga dënime të buta, gjë që është shqetësuese. Për sa i përket shkuarjeve për të marrë pjesë në luftën ruse kundër Ukrainës, me përjashtim të Shqipërisë, e cila raportoi se një shtetas i saj kishte udhëtuar për të luftuar në Ukrainë, asnjë nga vendet e tjera të Ballkanit Perëndimor nuk raportoi se shtetasit e tyre udhëtuan në fusha beteje të huaja kohët e fundit. Megjithatë, burime të hapura raportuan për shkuarje nga rajoni në Ukrainë.

Për shkak të kërcënimeve të vazhdueshme nga grupe të ndryshme terroriste, Turqia vazhdoi t'i jepte përparësi luftës kundër PKK-së dhe shkatërrimit të lëvizjes Gülen. PKK-ja mbetet në listën e BE-së të njerëzve, grupeve dhe entiteteve të përfshira në akte terrorizmi. Turqia ka vazhduar gjithashtu bashkëpunimin e saj aktiv kundër terrorizmit me komunitetin ndërkombëtar si anëtare e Koalicionit Global të Mposhtjes së ISIS-it, Forumit Global kundër Terrorizmit dhe Komitetit të Ekspertëve për Terrorizmin të Këshillit të Evropës. Aktive si bashkë-kryesuese e grupit punues për luftëtarët e huaj terroristë të Koalicionit të Mposhtjes së ISIS-it, Turqia ofroi gjithashtu qasje në hapësirën e saj ajrore dhe objektet për operacionet e koalicionit kundër terrorizmit në Irak dhe Siri. Në të njëjtën kohë, autoritetet e Turqisë duhet të sigurojnë që ligji kundër terrorizmit dhe zbatimi i tij të jetë në përputhje me parimin e sundimit të ligjit dhe respekton të drejtat dhe liritë themelore. Turqia duhet të sjellë legjislacionin e saj kundër terrorizmit në përputhje me standardet e BE-së dhe të jetë në përputhje me opinionin e Komisionit të Venecias mbi ligjin për parandalimin e financimit të përhapjes së armëve të shkatërrimit në masë.

Kërcënimet hibride

Kërcënimet hibride, duke përfshirë dezinformimin, manipulimin dhe ndërhyrjen e informacionit të huaj (FIMI) dhe sulmet kibernetike, veçanërisht kundër infrastrukturës kritike, mbeten një sfidë politike dhe e sigurisë për vendet në zgjerim. Pas një rritjeje të madhe vitin e kaluar pas luftës së agresionit rus kundër Ukrainës, këto kërcënime vazhdojnë të përbëjnë rrezik të konsiderueshëm si për BE-në ashtu edhe për vendet në zgjerim. Në përgjigje të dhënies së fundit të statusit të kandidatit për Ukrainën dhe Moldavinë dhe perspektivën evropiane të Gjeorgjisë, aktorë të ndryshëm, veçanërisht të sponsorizuar nga Rusia, vazhdojnë të sfidojnë besueshmërinë e BE-së dhe të minojnë besimin e publikut në institucionet demokratike. Këta aktorë kanë vazhduar të angazhohen në manipulimin dhe ndërhyrjen e informacionit drejtpërdrejt ose nëpërmjet përfaqësuesve, shpesh duke sinkronizuar veprimet e tyre me ndërprerje të qëllimshme në sektorë të ndryshëm dhe duke shfrytëzuar dobësitë.

Dezinformimi dhe FIMI janë rritur ndjeshëm që nga viti i kaluar. Me zhvillimin e pushtimit rus në shkallë të plotë në Ukrainë, u zhvillua edhe përhapja e narrativave të ndryshme të Kremlinit në vendet në zgjerim, me rezultate të ndryshme. Këto janë veçanërisht efektive në Serbi, ku një pjesë e mediave lokale dhe disa forcave kryesore politike shpërndajnë narrativa pro-ruse, duke përfshirë në të gjithë rajonin e Ballkanit Perëndimor. Pavarësisht përpjekjeve të konsiderueshme, resilienca ndaj këtyre kërcënimeve mbetet e dobët për shkak të arsimimit të ulët mediatik, besimit të ulët në institucione, gazetarisë së kufizuar të pavarur dhe profesionale dhe nivelit të ulët të lirisë së medias. Ngjashëm, pas vendimit për të njohur një perspektivë evropiane për Ukrainën, Moldavinë dhe Gjeorgjinë, si dhe dhënien e statusit të kandidatit për Moldavinë dhe Ukrainën, këto tri vende kanë qenë objektivi i një vale të re fushatash FIMI, kryesisht me synim diskreditimin e aspiratave për t'iu bashkuar BE-së dhe fajësimin e Perëndimit për situatën aktuale në rajon. Në Gjeorgji, një varg specifik dezinformimi u përpoq të nënkuptonte se Perëndimi kërkon të hapë një "front të dytë" kundër Rosisë nga Gjeorgjia. Demantimi më aktivë nga autoritetet do të ishte i qëlluar.

Siguria kibernetike dhe resilienca kibernetike mbeten **prioritet kyç** në të gjitha vendet në zgjerim. Disa vende raportuan sulme kibernetike gjatë vitit, me ndikim në shkallë të gjerë në administratën publike dhe shërbimet publike. Progresi në përafrimin me *acquis* të BE-së në sigurinë kibernetike u pa në Shqipëri, Maqedoni të Veriut, Mal të Zi, Ukrainë dhe Moldavi. Një konferencë e nivelit të lartë të sigurisë kibernetike – *Drejt një hapësire kibernetike resiliente në Ballkanin Perëndimor* u mbajt në qershor 2023 në Bruksel. Një dialog i dytë BE-Ukrainë për sigurinë kibernetike u realizua në format fizik në shtator 2022.

Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Kosova, Moldavia, Mali i Zi dhe Turqia mbajtën **zgjedhje** në periudhën raportuese. Në periudhën e ardhshme do të organizohen zgjedhje në Maqedoni të Veriut, Ukrainë, Moldavi dhe Gjeorgji. Kërkohen masa të mëtejshme për të parandaluar dhe adresuar çdo përpjekje për ndërhyrje nga shtetet e treta dhe aktorët joshitetorë.

Investimet e huaja direkte gjithashtu u intensifikuan në të gjitha vendet me përjashtim të Ukrainës. Korniza të forta për të kontrolluar investimet e huaja direkte, në përputhje me Rregulloren e BE-së për skrinim e FDI-ve, mungojnë ende në shumicën e vendeve të zgjerimit, përveç Moldavisë, e cila ka një sistem funksional.

Migrimi

Lufta ruse e agresionit kundër **Ukrainës** ka çuar në një rritje të refugjatëve ukrainas, dhe vende si Moldavia në veçanti, si dhe Mali i Zi, Serbia, Shqipëria dhe Maqedonia e Veriut kanë luajtur një rol vendimtar si vende pritëse.

Migrimi i parregullt mbetet një sfidë e rëndësishme si për **Ballkanin Perëndimor** dhe **Turqinë**, në veçanti lufta kundër kontrabandës së emigrantëve dhe trafikimit të qenieve njerëzore. Sipas Agjencisë Evropiane të Rojës Kufitare dhe Bregdetare (Frontex), në vitin 2022 numri i përgjithshëm i kalimeve të parregullta kufitare në kufijtë e jashtëm të BE-së nga Ballkani Perëndimor ishte rreth 144 100. Kjo ishte një rritje prej 134% krahasuar me vitin 2021 (61 600). Megjithatë, nga fillimi i vitit deri më 31 korrik 2023, numri i përgjithshëm i ardhjeve të parregullta nga Ballkani Perëndimor në BE u ul, krahasuar me të njëjtën periudhë të vitit 2022. Në 7 muajt e parë të vitit 2023, në rrugën e Ballkanit Perëndimor u zbuluan rreth 52 200 kalime të parregullta kufitare, 26% më pak se në të njëjtën periudhë të një viti më parë. Në vitin 2022 dhe në 7 muajt e parë të vitit 2023, kombësitë kryesore të mbërritjeve ishin nga Siria, Afganistani dhe Turqia.

Faktorët kryesorë që ndikojnë në numrin e madh të njerëzve që vijnë me rrugë ajrore nga Turqia dhe Serbia janë: (i) regjimet pa viza; (ii) koha e shkurtër e nevojshme për të kaluar në rajon, pra 8 ditë mesatarisht në vitin 2022 krahasuar me 53 në vitin 2021 sipas Organizatës

Ndërkombëtare për Migracionin (IOM); (iii) çmimet relativisht të ulëta të ofruara nga rrjetet e kontrabandës për të kaluar në rajon; dhe (iv) vështirësia më e madhe për të hyrë në BE përmes rrugëve të tjera (p.sh. Mesdheu Perëndimor).

Objektivi i politikës së Komisionit Evropian është të mbështesë vendet e Ballkanit Perëndimor që përballen me presionin e migracionit në rajon si shtete të ardhshme anëtare të BE-së. Në përputhje me Planin e Veprimit të BE-së për Ballkanin Perëndimor, kjo mbështetje synon në mënyrë gjithëpërfshirëse rritjen e menaxhimit të kufijve, procedurave të azilit dhe kapaciteteve të pritjes, luftimin e kontrabandës së migrantëve, rritjen e bashkëpunimit për ripranimin dhe kthimin e migrantëve të parregullt pa të drejtë qëndrimi në vendet e tyre të origjinës dhe përmirësimin e sistemeve të azilit dhe mbrojtjes dhe kapaciteteve të pritjes, si dhe arritjen e harmonizimit të politikave të vizave. Sipas Frontex, në vitin 2022, Shtetet Anëtare të BE-së kthyen 5 962 shtetas të vendeve të treta në Ballkanin Perëndimor, 22% më shumë krahasuar me vitin 2021. Shqipëria ishte vendi kryesor i destinacionit për këto kthime, e ndjekur nga Serbia dhe Maqedonia e Veriut. Për më tepër, deri më 8 qershor 2023, sipas IOM-it, kishte afërsisht 3 657 migrantë dhe refugjatë në qendrat e pritjes të rajonit dhe rreth 700 mjedise të jashtme të pritjes. Në krahasim, kapaciteti total i pritjes ishte afërsisht 12 172 vende. Ballkani Perëndimor merr pjesë në Partneritetin Operacional kundër Kontrabandës Rajonale, i nisur në nëntor 2022 për të mbështetur zbatimin e ligjit dhe bashkëpunimin gjyqësor kundër rrjeteve kriminale të kontrabandës dhe për të rritur kapacitetet e menaxhimit të kufirit.

Deri në shtator 2023, 22 421 migrantë të parregullt mbërritën nga Turqia në BE (përfshirë Greqinë, Italinë dhe Bullgarinë), krahasuar me 22 821 mbërritje gjatë së njëjtës periudhë në vitin 2022. Mbërritjet në Greqi u rritën me 123%, ndërsa rruga detare për në Itali pati një rënie të konsiderueshme (në rënie me 55%). Numri i të ardhurve në Qipro nëpërmjet Vijës së Gjelbër ra ndjeshëm me 42%.

Deklarata BE-Turqi e vitit 2016 mbeti korniza kryesore për bashkëpunimin për migracionin dhe vazhdoi të jepte rezultate, pavarësisht sfidave të vazhdueshme për zbatimin e Deklaratës. Turqia gjithashtu vazhdoi të luante një rol kyç në adresimin e migracionit përgjatë rrugës së Mesdheut Lindor. Turqia vazhdoi përpjekjet e saj të mëdha për të pritur 3.6 milion refugjatë nga Siria dhe vende të tjera dhe BE-ja ruajti mbështetjen e saj të konsiderueshme. Lehtësia e BE-së për refugjatët në Turqi kishte mobilizuar 6 miliardë euro, me 5.1 miliardë euro të disbursuara që nga shtatori 2023. Pas një financimi urë prej 535 milionë euro në vitin 2020, Komisioni vazhdoi zbatimin e paketës prej 3 miliardë eurosh të kërkuar nga Këshilli.

Liberalizimi i vizave vazhdon të jetë një mjet i fuqishëm për të lehtësuar kontaktet mes njerëzve dhe për të mbështetur reformat në Ballkanin Perëndimor, si dhe në Ukrainë, Moldavi dhe Gjeorgji në fushat e drejtësisë, sigurisë dhe lirive themelore. Siç konfirmohet nga raporti i vitit 2023 nën mekanizmin e pezullimit të vizave²¹, Shqipëria, Bosnja dhe Hercegovina, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut²², Serbia, Gjeorgjia, Moldavia dhe Ukraina duhet të sigurojnë përafrim të mëtijshëm të politikës së vizave me listat e BE-së të vendeve të treta të kërkuara për vizë, veçanërisht ato vende të treta që paraqesin migrim të parregullt ose rreziqe sigurie për BE-në. Përafrimi i politikës së vizave me BE-në mbetet thelbësor për funksionimin e mirë të regjimeve pa viza të këtyre partnerëve me BE-në. Nuk është bërë përparim nga Turqia në lidhje me

²¹ [COM\(2023\) 730 final](#)

²² Maqedonia e Veriut arriti një harmonizim pothuajse total të politikës së saj të vizave me listat e BE-së; vetëm një shtet (Turqia), qytetarët e të cilit kërkojnë vizë për të hyrë në BE, ka një marrëveshje pa viza me Maqedoninë e Veriut.

plotësimin e standardeve ende të hapura të Udhërrëfyesit për Liberalizimin e Vizave gjatë periudhës raportuese.

Reforma e administratës publike

Cilësia e administratës publike dhe e kuadrit rregullator janë vendimtare për **konkurrencën afatgjatë**²³ të BE-së. Për shumë vite, Komisioni Evropian ka udhëhequr dhe mbështetur sistematikisht Shtetet Anëtare të BE-së se si të ndërtojnë administrata publike të qëndrueshme dhe me performancë të mirë bazuar në pesë parimet e *politikëbërjes* së mirë, menaxhimit të *shërbimit civil*, *organizimit efektiv shtetëror* dhe linjave të qarta të *llogaridhënies*, *ofrimit të shërbimeve* të pandërprera dhe të orientuara nga qytetarët dhe *menaxhimit të shëndoshë të financave publike*. Ndërsa vendet e zgjerimit angazhohen në mënyrë aktive në mbështetje, shumicave vazhdojnë të kenë mungesë të angazhimit dhe udhëheqjes së nevojshme politike për të trajtuar reformat më të ndjeshme që do të preknin një kulturë kryesisht klienteliste dhe do të ndërtonin struktura dhe sisteme më të qëndrueshme dhe profesionale. Tani për tani, shumica e reformave janë më shumë kozmetike sesa thelbësore. Nëse vendet nuk fillojnë të ndryshojnë kulturën mbizotëruese administrative, administratat e tyre publike do të vazhdojnë të luftojnë për të tërhequr dhe mbajtur talentin për të koordinuar dhe ofruar politikat, shërbimet dhe investimet e nevojshme për të ndërtuar prosperitet afatgjatë dhe mirëqenie shoqërore.

Në përgjithësi, vendet e zgjerimit mbeten në rastin më të mirë **mesatarisht të përgatitura** për sa i përket cilësisë së administratës së tyre publike. Gjatë periudhës së raportimit, progresi i reformës në përgjithësi ishte shumë i kufizuar. Shumica e rekomandimeve nga viti(et) e kaluar ende zbatohen. Një model tipik është se një bazë formale ligjore dhe institucionale për një administratë profesionale është të paktën pjesërisht funksionale, por nuk zbatohet sistematikisht. Shumica e vendeve kanë **strategji të reformës së administratës publike** (përveç Turqisë) ose janë duke i përditësuar ato. Megjithatë, zbatimi i tyre është i pabarabartë dhe shpesh nuk rezulton në reforma të qëndrueshme ose nuk ka një ndikim të qëndrueshëm në ndërtimin e një administrate publike më të mirë.

Për Ukrainën, ka elementë progresi, por sfidat mbeten edhe për shkak të rrethanave të luftës. Gjeorgjia dhe Moldavia bënë disa përparime në forcimin e administratave të tyre publike pas miratimit të një reforme të administratës publike dhe planeve përkatëse të veprimit.

Koordinimi dhe zhvillimi i mirë i politikave mbeten themeli i reformave të administratës publike. Vendet e zgjerimit duhet të informojnë sistematikisht politikat dhe legjislacionin me të dhëna dhe dëshmi, të hartojnë legjislacionin dhe politikat në një mënyrë konsultative gjithëpërfshirëse dhe të vlerësojnë ndikimin e tyre të mundshëm. Planifikimi i mirë dhe procesi i duhur i agjendës së politikave do të ndërtonte besim, resiliencë dhe një mjedis rregullator më të parashikueshëm për publikun dhe bizneset.

Për menaxhimin e burimeve njerëzore dhe të shërbimit civil, shumica e vendeve ende luftojnë me zhvillimin dhe zbatimin sistematik të një sistemi pagash transparent, koherent dhe të drejtë, si dhe një sistem rekrutimi, ngritje në pozitë dhe shkarkimi të bazuar në merita. Këto reforma nevojiten për të tërhequr dhe mbajtur staf të motivuar dhe të kualifikuar dhe për të krijuar një shërbim civil profesional dhe me performancë të mirë. Megjithatë, menaxhimi i reformave të tilla pritet të jetë shumë i ndjeshëm. Të kuptuarit e interesave dhe shqetësimeve të palëve të ndryshme të interesit dhe ndërmjetësimi i mbështetjes së gjerë është thelbësor për të arritur progres.

Organizimi dhe llogaridhënia efektive e shtetit ende pengohen nga mungesa e progresit në *racionalizimin e strukturave shtetërore* dhe vendosja e linjave të qarta të llogaridhënies

²³ [COM\(2023\) 168 final](#), [COM\(2023\) 667 final](#)

ndërmjet ministrive dhe organeve vartëse (në Bosnje dhe Hercegovinë, Shqipëri, Kosovë, Maqedoni të Veriut, Serbi dhe Moldavi). **Kapaciteti i gjykatave administrative** dhe cilësia e vendimeve është e pamjaftueshme për të siguruar të drejtat e individëve për drejtësi administrative (në Serbi, Maqedoni të Veriut, Shqipëri, Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Moldavi). Cilësia e **organeve mbikëqyrëse** ndryshon, dhe rekomandimet nuk ndiqen sistematikisht, duke kufizuar kështu kontrollet dhe balancat efektive dhe mundësitë për përmirësime sistematike. Përmirësimi i **qeverisjes me shumë nivele** kërkon bashkëpunim dhe koordinim më të mirë ndërmjet autoriteteve kombëtare, rajonale dhe lokale, duke siguruar cilësinë e shërbimit në të gjitha nivelet dhe përputhjen e përgjegjësi administrative me burimet dhe kapacitetet. Duke pasur parasysh rëndësinë e sigurimit të një ekuilibri të duhur midis qeverisjes qendrore, rajonale dhe lokale, dhe një zbatim koherent të rregullave, procedurave dhe standardeve në të gjitha nivelet e administratës publike, nevojiten më shumë përpjekje në të gjitha vendet.

Ofrimi i **shërbimeve digjitale administrative** vazhdon të jetë fusha më e avancuar e agjendës së reformës së administratës publike, veçanërisht në Shqipëri, Serbi dhe Ukrainë. Ndërsa vendet e tjera ende duhet t'i arrijnë ato, të gjitha vendet duhet të vazhdojnë të sigurojnë që shërbimet publike të jenë njësoj të qasshme për njerëzit me mjete apo aftësi të pamjaftueshme digjitale. Ka gjithashtu hapësirë për të përmirësuar më tej proceset administrative dhe për të reduktuar barrën rregullatore për publikun dhe bizneset.

Mungesa e efektivitetit dhe integritetit të sistemit të **menaxhimit financiar publik** gërryen besimin dhe ndikon si *gjenerimin e të ardhurave publike* ashtu edhe *menaxhimin e shpenzimeve* në shumicën e vendeve në zgjerim. *Transparenca buxhetore dhe efektiviteti i shpenzimeve publike* janë çështje kritike, veçanërisht në kohën e rritjes së kufizimeve fiskale. Sistemet e *prokurimit publik* kanë ende shumë boshllëqe për të siguruar shpërndarje efikase të parave të taksapaguesve. Një kulturë *llogaridhënie menaxheriale* dhe *auditime të brendshme dhe të jashtme* do të siguronte qëndrueshmërinë e financave të një vendi, por kjo nuk është ende normë. Cilësia e *menaxhimit të pasurive* dhe *investimeve* duhet të përmirësohet shumë më tepër për t'u mundësuar vendeve në zgjerim të mbyllin hendekun e infrastrukturës me shtetet anëtare të BE-së dhe të korrin përfitimet e anëtarësimit në të ardhmen në BE, duke përfshirë financimin për investime.

Shoqëria Civile

Një shoqëri civile e lirë dhe e fuqizuar është një komponent kyç i çdo sistemi demokratik. Në të gjithë vendet e zgjerimit, ekziston një shoqëri civile aktive dhe e gjallë që monitoron veprimet e qeverisë dhe kontribuon në politikëbërjen. Organizatat e shoqërisë civile gjithashtu vazhdojnë të jenë ofrues shërbimesh, veçanërisht ndihmë për njerëzit në situata të cënueshme dhe duke marrë pjesë në reagimin humanitar ndaj luftës së agresionit rus kundër Ukrainës.

Liria e organizimit dhe e tubimit është e sanksionuar në korniza ligjore dhe në përgjithësi gëzohet. Megjithatë, nevojiten ende reforma për të zbatuar plotësisht standardet ndërkombëtare dhe zbatimi duhet të jetë shumë më konsistent. Shoqëria civile përballet me presion të vazhdueshëm dhe hapësira e saj për të vepruar lirisht ka vazhduar të zvogëlohet, me kufizime në aktivitetet e saj dhe të mbrojtësve të të drejtave të njeriut. Përdorimi i padive strategjike kundër pjesëmarrjes publike (SLAPP), duke përfshirë edhe zyrtarët publikë, janë në rritje alarmante në Serbi dhe Bosnje-Hercegovinë dhe janë parë edhe në vende të tjera, si Shqipëria. Ngjashëm, është thelbësore që masat e sigurisë të mos keqpërdoren, p.sh. instrumentalizohen për të shënjestruar kundërshtarët apo kritikët politikë përmes legjislacionit kundër terrorizmit në Turqi, qasjes së lirë në informacion në Mal të Zi dhe sikurse rregullat e kontrollit të tepruar dhe raportimit ende të pashfuqizuara për parandalimin e pastrimit të parave në Kosovë. Zhvillimet më shqetësuese, megjithatë, janë të lidhura me zhvillimin e 'ligjeve të agjentëve të huaj' që çojnë në stigmatizimin dhe shtypjen e organizatave të shoqërisë civile. Këto janë

paraqitur në entitetin e *Republikës Serbe* të Bosnjë-Hercegovinës dhe në Gjeorgji (por më pas u tërhoqën në Gjeorgji për shkak të presionit ndërkombëtar dhe lokal).

Duhet të bëhet progres i rëndësishëm – për shembull në Gjeorgji, Serbi, Mal të Zi, Bosnjë dhe Hercegovinë dhe Kosovë – për të përmirësuar disponueshmërinë dhe transparencën e financimit publik, i cili duhet të shpërndahet në bazë të kritereve objektive. Ndërsa kuadri ligjor për filantropinë dhe donacionet u përmirësua në Moldavi, ligjet për vullnetarizmin janë ende pezull në Shqipëri dhe Mal të Zi. Proceset për regjistrimin e organizatave të shoqërisë civile duhet të përmirësohen, duke përfshirë Shqipërinë, Maqedoninë e Veriut dhe Malin e Zi.

Pavarësisht ekzistencës së politikave për forcimin e mjedisit mundësues për shoqërinë civile ose për bashkëpunimin qeveritar me shoqërinë civile në Shqipëri, Kosovë, Maqedoni të Veriut apo Ukrainë, zbatimi i tyre është i pamjaftueshëm dhe shpesh varet nga financimi i donatorëve. Në politikëbërje, shumica e vendeve njohin kontributin e vyer të shoqërisë civile. Ka edhe mekanizma për konsultime të hapura publike, por se si ato zbatohen duhet të përmirësohet. Vazhdimisht ka dobësi në mekanizmat e institucionalizuar për bashkëpunim ndërmjet shoqërisë civile dhe qeverisë. Është thelbësore që qeveritë të sigurojnë kushtet për pjesëmarrje domethënëse dhe gjithëpërfshirëse të organizatave të shoqërisë civile në politikëbërje.

Ekonomia

Pas pushtimit të plotë të Ukrainës nga Rusia në shkurt 2022, 10 ekonomitë e zgjerimit u përballën me sfida të mëdha ekonomike dhe sociale. Në Ukrainë, BPV-ja ra me 29.1% në vitin 2022, pasi i gjithë vendi u ndikua thellësisht nga lufta e agresionit rus, duke rezultuar në presion të konsiderueshëm mbi stabilitetin makroekonomik. Rritja e BPV-së së rajonit të Ballkanit Perëndimor u ngadalësua në 3.2% në vitin 2022, duke rënë nga 7.7% nga recesioni i shkaktuar nga COVID-19 në vitin 2021. Megjithatë, ashpërsia e ngadalësimit ndryshonte në të gjitha ekonomitë, me rritjen reale të BPV-së që ra në 6.1% në Mal të Zi, 5.6% në Turqi, 4.8% në Shqipëri, 4% në Bosnje dhe Hercegovinë, 3.5% në Kosovë, 2.3% në Serbi dhe 2.1% në Maqedoni të Veriut. Në Moldavi, BPV-ja u tkurr ndjeshëm me 5.9%, dhe në Gjeorgji, BPV-ja vazhdoi të rritet me nivele dyshifrore (10.1%). Ndryshimet në rritjen ekonomike në vende u nxitën kryesisht nga pasojat direkte dhe indirekte të luftës së Rusisë në Ukrainë, duke përfshirë ndikimin e saj në lidhjet tregtare, energjinë, çmimet e ushqimeve dhe migrimin. Perspektiva ekonomike për 10 ekonomitë mbetet e rrethuar nga pasiguria e lartë në lidhje me ndikimin e mëtejshëm të luftës në rritje, punësim dhe kohezionin social.

Gjatë vitit 2022, vendet miratuan **masa fiskale** për të zbutur ndikimin ekonomik të luftës dhe të rritjes së çmimeve të energjisë dhe ushqimeve. Meqenëse çmimet e energjisë kanë rënë ndjeshëm nga kulmi i tyre, masat tani duhet të hiqen gradualisht, duke siguruar që konsolidimi fiskal të ruhet dhe mbrojtja sociale të jetë e shënjestruar mirë për ata që kanë nevojë. Inflacioni në Ballkanin Perëndimor, Moldavi dhe Gjeorgji filloi të ngadalësohej nga kulmi i tij në vjeshtën e vitit 2022 pas një përshpejtimi të konsiderueshëm. Në Turqi, inflacioni u ngadalësua gjithashtu në gjysmën e parë të vitit 2023, pasi presionet globale të çmimeve të shoqëruara me një politikë monetare jo të zakonshme nxitën një zhvlerësim të madh të lirës turke dhe e çuan inflacionin deri në nivelin më të lartë të dy dekadave (mbi 85% në tetor 2022). Në Ukrainë, ndërprerjet në zinxhirët e furnizimit, kostot më të larta të prodhimit dhe shtypja e parave nga Banka Kombëtare për financimin e luftës çuan në një rritje të fortë të inflacionit, duke arritur një kulm prej 26.6% në fund të vitit 2022 përpara se të fillonte të lehtësohej.

Tregjet e punës në Ballkanin Perëndimor dhe Turqinë vazhdojnë të karakterizohen nga aktiviteti i përgjithshëm i ulët (veçanërisht te gratë dhe të rinjtë), papunësia e lartë dhe ikja e trurit të punëtorëve të kualifikuar. Vazhdojnë mospërputhjet strukturore në shkathësi, të nxitura nga investimi i pamjaftueshëm në kapitalin njerëzor dhe sistemet e dobëta arsimore.

Kjo kërkon politika më aktive të tregut të punës, forcimin e dialogut social dypalësh dhe trepalësh dhe investime në ngritjen e shkathtësive dhe rikualifikimin. Në këtë kontekst, partnerët e Ballkanit Perëndimor u angazhuan në vitin 2021 për të krijuar skema të Garancisë Rinore sipas modelit të BE-së. Nga mesi i vitit 2023, shumica e tyre kishin krijuar grupe ekspertësh ndërministrorë për të zhvilluar planet e zbatimit. Tri kishin miratuar tashmë planet e tyre dhe disa tashmë kishin filluar ta pilotonin skemën në vitin 2023. Tregjet e punës në Moldavi dhe Gjeorgji performuan relativisht mirë në vitin 2022, duke përfituar nga ardhja e refugjatëve të kualifikuar që ikin nga lufta e Rusisë kundër Ukrainës dhe mobilizimi në Rusi, megjithëse dobësitë strukturore vazhdojnë. Megjithatë, nivelet e larta të punësimit informal mbeten një çështje kyçe në të gjitha vendet partnere. Në Ukrainë, flukset e refugjatëve dhe zhvendosja e brendshme, së bashku me shkatërrimin e jashtëzakonshëm të kapitalit, ndikuan në mënyrë dramatike tregun e punës, i cili tashmë karakterizohej nga niveli relativisht i ulët i aktivitetit dhe ikja e trurit. Do të kërkohej përpjekje të mëdha për të rindërtuar një treg funksional të punës dhe për të adresuar mungesën e shkathtësive pasi të përfundojë lufta. Forcimi i dialogut social, duke përfshirë ngritjen e kapaciteteve për partnerët social, do të jetë vendimtar në këtë drejtim.

Është gjithnjë e më e rëndësishme që të 10 ekonomitë e zgjerimit të përshpejtojnë **reformat strukturore** për të mundësuar një rimëkëmbje të qëndrueshme në afat të mesëm dhe për të bërë përparim në përmbushjen e dy kriterëve ekonomike për anëtarësimin në BE: sigurimin e ekonomive funksionale të tregut dhe demonstrimin e kapacitetit për të përballuar presionin konkurrues dhe forcat e tregut në BE.

Në kushtet e **funksionimit të ekonomive të tregut**, asnjë nga vendet e Ballkanit Perëndimor nuk mund të konsiderohet aktualisht se ka një ekonomi tregu plotësisht funksionale dhe nivelet e pajtueshmërisë ndryshojnë pavarësisht progresit në disa vende. Ndërsa Bosnja dhe Hercegovina mbetet në një fazë të hershme të përgatitjes pa asnjë progres gjatë vitit të kaluar, shumica e partnerëve të tjerë bënë pak ose përparim të mirë në ndërtimin e ekonomive funksionale të tregut dhe arritën një nivel të moderuar ose të mirë përgatitjeje. Ekonomia e tregut e Turqisë është mjaft e avancuar, por shqetësimet serioze vazhdojnë për funksionimin e saj, pasi ajo u tërhoq nga elementët kryesorë, si drejtimi i politikës monetare dhe mjedisi institucional dhe rregullator. Që nga zgjedhjet janë ndërmarrë hapa për të adresuar disa nga këto shqetësime. Moldavia dhe Ukraina janë në një fazë të hershme / njëfarë niveli përgatitjeje, ndërsa Gjeorgjia është e përgatitur mesatarisht. Për sa i përket kapacitetit të tyre për të përballuar presionin konkurrues dhe forcat e tregut, vetëm Turqia ka një nivel të mirë përgatitjeje. Serbia, Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut janë të përgatitur mesatarisht, Shqipëria dhe Gjeorgjia kanë një nivel përgatitjeje, Bosnja dhe Hercegovina dhe Moldavia janë në një fazë të hershme / kanë një nivel përgatitjeje, ndërsa Kosova dhe Ukraina janë në një fazë të hershme.

Niveli i zbatimit të udhëzimeve të politikave të miratuara bashkërisht vazhdoi të përkeqësohej në të gjithë Ballkanin Perëndimor dhe në Turqi, duke rënë nga 50.8% në vitin 2020 në 42.9% në vitin 2021 dhe në 40.8% në vitin 2022. Zbatimi i udhëzimeve të politikave është kyç për vendet që t'i harmonizojnë më tej ekonomitë e tyre me ato të BE-së dhe të përgatiten për pjesëmarrjen e tyre të ardhshme në kuadrin e Bashkimit Evropian për koordinimin dhe mbikëqyrjen e politikave ekonomike dhe sociale. Ekziston nevoja për të rritur qëndrueshmërinë fiskale, për të promovuar zhvillimin e kapitalit njerëzor dhe për të ndërtuar resiliencë ndaj goditjeve të ardhshme. Përpjekjet duhet të vazhdojnë për avancimin e tranzicionit digjital dhe të gjelbër, përmirësimin e mjedisit të biznesit dhe thellimin e integritit ekonomik rajonal bazuar në standardet e BE-së për të tërhequr investime dhe për të nxitur rritjen ekonomike.

Shtojca 2. Zbatimi i planit ekonomik dhe investiv për Ballkanin Perëndimor

Zbatimi i Planit Ekonomik dhe Investiv (EIP) për Ballkanin Perëndimor²⁴, i miratuar më 6 tetor 2020, është në rrugë të mbarë. Plani synon integrimin më të ngushtë dhe kapërcimin e hendekut socio-ekonomik midis rajonit dhe BE-së, duke ndihmuar tranzicionin e tij të gjelbër dhe digjital dhe duke e afruar Ballkanin Perëndimor me tregun e vetëm të BE-së. Plani zbatohet përmes një pakete prej 9 miliardë eurosh të granteve të BE-së dhe Lehtësisë së Garancisë për Ballkanin Perëndimor, i cili pritet të tërheqë deri në 20 miliardë euro investime.

Ndikimi i këtyre investimeve në ekonominë e rajonit pritet të përforcohet nga përparimet e prekshme në zbatimin e Tregut të Përbashkët Rajonal dhe Programeve të Reformës Ekonomike, si dhe progresi i vazhdueshëm në fushat e sundimit të ligjit, menaxhimit të financave publike dhe reforma e administratës publike.

Deri më sot, **BE-ja ka miratuar ose zotuar financim prej 4.29 miliardë euro në grante dhe pritet të përfitojë më shumë se 10.76 miliardë euro investime** nga burime të tjera. Kjo përfshin financimin për 54 projekte kryesore në kuadër të Kornizës së Investimeve të Ballkanit Perëndimor (WBIF), veprime dypalëshe dhe mes shumë vendeve nën financimin e Instrumentit për Asistencën e Para-Anëtarësimin (IPA) dhe IPARD (IPA për Zhvillim Rural) në mbështetje të masave bujqësore. Për më tepër, BE-ja ka miratuar provizionimin e 21 garancive në kuadër të Fondit Evropian për Zhvillim të Qëndrueshëm (EFSD), i cili do të nxisë investime të konsiderueshme nëpërmjet bankave dhe institucioneve financiare ndërkombëtare.

Investimi në lidhjen e transportit fokusohet në zhvillimin e infrastrukturës së nevojshme për transportin rrugor, hekurudhor dhe ujor në përputhje me prioritetet e rrjeteve të transportit trans-evropian. Ai gjithashtu fokusohet në përmirësimin dhe gjelbërimin e infrastrukturës ekzistuese për të kontribuar në zgjidhjet inteligjente të lëvizshmërisë në përputhje me Agjendën e Gjelbër.

Projektet kryesore udhëheqëse të miratuara nën WBIF si pjesë e EIP fokusohen në: (i) hekurudha e Korridorit X Serbi-Bullgari; (ii) Autostrada e Paqes, që lidh Kosovën dhe Serbinë; (iii) autostrada e Korridorit Vc në Bosnje dhe Hercegovinë, që lidh vendin me Adriatikut, Hungarinë dhe Kroacinë; (iv) Autostrada Blu në Shqipëri; (v) autostrada e Korridorit VIII në Maqedoninë e Veriut; dhe (vi) ndërlidhës dhe anashkalues të tjerë të autostradave dhe hekurudhave në rajon.

Këto projekte plotësojnë investimet në lidhje të miratuara në vitet e mëparshme, disa prej të cilave janë përfunduar në muajt e fundit. Këto përfshijnë seksionin e autostradës së Korridorit Vc Tarcin dhe tunelin Ivan në Bosnje dhe Hercegovinë dhe seksionin hekurudhor të Korridorit IV Bar-Vrbnica në Mal të Zi.

Në koordinim me Sekretariatit e Përhershëm të Traktatit të Komunitetit të Transportit, rajoni gjithashtu vazhdon të punojë për masat reformuese përmes zbatimit të pesë planeve sektoriale të veprimit (hekurudhor, rrugor, siguria rrugore, lehtësimit i transportit dhe transporti ujor dhe multimodaliteti) dhe strategjisë së lëvizshmërisë së qëndrueshme dhe inteligjente për Ballkanin Perëndimor. Plani i punës 5-vjeçar i miratuar nga gjashtë partnerët shërben si një mjet shtesë planifikimi për reformat dhe infrastrukturën që rajoni duhet t'i japë prioritet në vitet e ardhshme.

Zbatimi i këtyre planeve të veprimit dhe modernizimi i infrastrukturës ekzistuese mbështetet përmes programit të transportit të sigurt dhe të qëndrueshëm prej 80 milion euro, të miratuar

²⁴ [COM\(2020\) 641 final](#).

nga Bordi Operativ i WBIF në qershor 2023. Kjo financon zgjidhje të zgjuara dhe të qëndrueshme të lëvizshmërisë përmes dekarbonizimit dhe digjitalizimit.

Pas futjes me sukses të 'korsive të gjelbra' në rajon gjatë pandemisë COVID-19, korsi të ngjashme jeshile dhe blu (në vendkalimet detare) po krijohen gjithashtu midis Ballkanit Perëndimor dhe vendeve të BE-së si pjesë e masave për lehtësimin e transportit. Aktualisht ato pilotohen me Greqinë, Italinë dhe Kroacinë, dhe korsitë në kufirin Serbi-Hungari janë në negociata.

Së fundi, si pjesë e propozimit për rishikimin e Rregullores së Rrjetit të Transportit Trans-Evropian (TEN-T), një korridor i Ballkanit Perëndimor është krijuar dhe përfshirë në rrjetin gjithëpërfshirës dhe pjesërisht në rrjetin bazë. Kjo tregon përkushtimin e BE-së për lidhjen në rajon, i cili shihet si një pjesë integrale e rrjetit të transportit të BE-së.

Për sa i përket asistencës financiare për transportin e qëndrueshëm në kuadër të EIP-it, deri më tani janë miratuar 1.74 miliardë euro në kuadër të WBIF dhe janë zotuar në kuadër të programeve IPA dypalëshe dhe me shumë vende. Kjo pritet të përfitojë 5.7 miliardë euro shtesë nga burime të tjera.

Projektet kryesore për **tranzicionin e energjisë së pastër dhe koneksionin** fokusohen në investimet në burimet e ripërtërishme të energjisë, 'valën e ripërtërimit' të efikasitetit të energjisë dhe lehtësimin e kalimit nga qymyri. Mbështetet gjithashtu siguria energjetike dhe diversifikimi i furnizimit.

Në tetor 2022, Komisioni shpalli një paketë 1 miliardë euro për Mbështetjen e Energjisë për rajonin. Gjysma e shumës është mbështetja e synuar për grupet sociale dhe bizneset e cenueshme, dhe gjysma tjetër është për përshejtimin e tranzicionit të energjisë, veçanërisht përmes investimeve në masat e efijencës së energjisë, diversifikimin e furnizimit dhe prodhimin e burimeve të ripërtërishme. Pjesa më e madhe e mbështetjes direkte është disbursuar në fillim të vitit 2023, ndërsa prioritetizimi dhe adoptimi i investimeve po ndodh gjatë vitit 2023.

Bordi Operativ i WBIF-së deri më tani ka miratuar 18 projekte investimi të EIP-it që fokusohen në ndërtimin e termocentraleve diellore/fotovoltaike (p.sh. në Shqipëri, Kosovë dhe Maqedoni të Veriut), mullinjtë e erës (p.sh. në Serbi), rehabilitimin e hidrocentraleve (p.sh. në Shqipëri, Bosnje dhe Hercegovinë, Maqedoni të Veriut dhe Serbi), rrjeti i transmetimit të energjisë elektrike (p.sh. korridori i energjisë elektrike Transballkanike) dhe efikasiteti i energjisë. BE-ja gjithashtu po mbështet dhe siguron investime në interkonektorë të gazit për të siguruar një diversifikim më të mirë të burimeve të energjisë.

Për të promovuar energjinë e ripërtërishme dhe efijencën e energjisë dhe për të mbështetur progresin në renovimin e objekteve publike dhe private, Komisioni plotësoi programin rajonal të efijencës së energjisë me 100 milion euro përmes një marrëveshjeje kontributi të nënshkruar në dhjetor 2022. Financimi prej 45 milion euro për një lehtësi garancie të dedikuar për projektet që lidhen kryesisht me efijencën e energjisë dhe burimet e ripërtërishme mori një opinion pozitiv nga Bordi Operativ i WBIF-së në prill 2022 dhe aktualisht është duke u negociuar.

Në dhjetor 2022, Ballkani Perëndimor miratoi objektivat e energjisë dhe klimës 2030 sipas Traktatit të Komunitetit të Energjisë. Mbi këtë bazë, ata aktualisht janë duke zhvilluar planet e tyre kombëtare përkatëse për energjinë dhe klimën, duke përcaktuar hapat për arritjen e këtyre objektivave. Komisioni dhe Komuniteti i Energjisë janë gjithashtu të angazhuar me Ballkanin Perëndimor në zhvillimin e një sistemi rajonal të tregtimit të emetimeve si pjesë e procesit të tyre të anëtarësimit.

Tranzicioni nga qymyri në rajon, shumica e të cilin varet shumë nga lëndët djegëse fosile, do të jetë një sfidë e madhe socio-ekonomike. Prandaj, Komisioni ka mbështetur platformën e bashkëpunimit për rajonet e qymyrit në tranzicion në Ballkanin Perëndimor dhe Ukrainë, duke pasqyruar një iniciativë të ngjashme të BE-së. Një seri e tërë shkëmbimesh dypalëshe me rajonet e BE-së tashmë janë zhvilluar, ndërsa të tjera janë duke u planifikuar.

Për sa i përket asistencës financiare në kuadër të EIP-it për energji të pastër, deri më tani janë miratuar 617 milionë euro në kuadër të WBIF dhe janë zotuar në kuadër të programeve IPA dypalëshe dhe me shumë vende. Kjo pritet të përfitojë 1.3 miliardë euro shtesë nga burime të tjera.

Për më tepër, Bordi Operativ i WBIF-it dha një opinion pozitiv për sigurimin e gjashtë garancive të qasjes së hapur lidhur me të cilat pritet të gjenerojnë investime të rëndësishme në infrastrukturën e energjisë, eficientën dhe tranzicionin. Kontratat janë aktualisht në negociata.

Prioritetet e EIP-së për transportin dhe energjinë plotësojnë përpjekjet në fushën e **mjedisit dhe ndryshimeve klimatike**. Së bashku, ata kontribuojnë në zbatimin e Agjendës së Gjellbër për Ballkanin Perëndimor, të miratuar me EIP dhe të miratuar nga udhëheqësit e Ballkanit Perëndimor përmes Deklaratës së Sofjes në nëntor 2020. Agjenda me pesë shtylla mbështetet në reformat rregullatore dhe investimet në rajon për ta përafuar atë me ambiciet e Marrëveshjes së Gjellbër Evropiane, veçanërisht në fushat e tranzicionit të energjisë, parandalimit të ndotjes, ekonomisë qarkore, mbrojtjes së biodiversitetit dhe prodhimit të qëndrueshëm të ushqimit. Zbatimi i agjendës promovohet nga projektet kryesore të EIP-it në lidhje me transportin e qëndrueshëm, tranzicionin e energjisë dhe menaxhimin e mbeturinave dhe ujërave të zeza.

Rajoni po zbaton një plan të detajuar veprimi për agjendën, të miratuar nga liderët në samitin e Brdo-s në tetor 2021. Ndërkohë që Këshilli i Bashkëpunimit Rajonal mban një rol kyç në koordinimin e nismave rajonale në kuadër të Agjendës së Gjellbër, Komisioni nënshkroi një program EU4Green prej 11 milion eurosh me Agjencinë Austriake të Mjedisit për të ndihmuar secilin partner të punojë në strategjitë dhe reformat e veta.

Përveç projekteve të energjisë dhe transportit të përmendur më parë, investimet e mbështetura nga BE në favor të Agjendës së Gjellbër fokusohen në menaxhimin e mbeturinave dhe ujërave të zeza, ekonominë qarkore, mbrojtjen e mjedisit dhe bujqësinë e qëndrueshme. Në kuadër të pikës kryesore 7, Bordi Operativ i WBIF-së dhe Komisioni kanë miratuar deri më tani financimin për shtatë projekte investimi për menaxhimin e ujit dhe ujërave të zeza në të gjashtë vendet partnere (përfshirë kryeqytetet Podgoricë, Shkup, Beograd dhe Sarajevë) dhe tri programe që mbështesin menaxhimin e mbeturinave (në Shqipëri, Maqedoni të Veriut dhe Serbi). Ekzistojnë gjithashtu një sërë programesh dypalëshe për biodiversitetin dhe mbrojtjen e mjedisit të zonave specifike (p.sh. Liqeni i Prespës). Ekziston gjithashtu një program rajonal për të luftuar ndotjen në qytete duke mbështetur Paktin e Kryetarëve të Komunave për Klimën dhe Energjinë, i cili ndihmon qytetet të zhvillojnë plane dhe të zbatojnë projekte pilot në këtë fushë.

Tranzicioni i gjellbër agrorshqimor zbatohet kryesisht përmes IPARD. 152 milionë euro janë zotuar në kuadër të EIP-it deri më tani për të mbështetur modernizimin e prodhimit të qëndrueshëm të ushqimit.

Për sa i përket asistencës financiare për mbrojtjen mjedisore dhe ndryshimet klimatike në kuadër të EIP-it, deri më tani janë miratuar 633 milionë euro në kuadër të WBIF dhe janë zotuar në kuadër të programeve IPA dhe IPARD dypalëshe dhe me shumë vende. Kjo pritet të përfitojë 685 milionë euro shtesë nga burime të tjera.

Për më tepër, Bordi Operacional i WBIF-it ka dhënë një opinion pozitiv për sigurimin e katër garancive të qasjes së hapur në lidhje me tranzicionin e gjellbër, duke synuar tranzicionin e

qëndrueshëm të qyteteve, absorbuesit e karbonit dhe obligacionet e gjelbra. Kontratat janë duke u përgatitur me synim nënshkrimin në vitin 2023.

EIP gjithashtu mbështet rajonin në **transformimin e tij digjital** nëpërmjet asistencës teknike dhe investimeve. Ai fokusohet në reformat rregullatore të favorshme për zhvillimin e një tregu të shërbimeve digjitale dhe në promovimin e investimeve në zgjidhjet inovative digjitale dhe infrastrukturën digjitale. Dy projekte janë miratuar në kuadër të WBIF-së deri më tani, në lidhje me brezin e gjerë në Serbi dhe laboratorët e TIK-ut në Shqipëri.

Për sa i përket reformës së kuadrit ligjor, Komisioni mban dialog vjetor rregullator mbi politikën digjitale me rajonin dhe mbështet samitet e rregullta digjitale të nivelit të lartë të Ballkanit Perëndimor. Në dialogun e 30 qershorit 2023, Shqipëria, Mali i Zi, Maqedonia e Veriut dhe Serbia nënshkruan Marrëveshjet e Asociimit me Programin e Evropës Digjitale (DIGITAL). Pjesëmarrja në DIGITAL do t'i lejojë vendet të marrin pjesë në rrjetin e Qendrave Evropiane të Inovacionit Digjital që mbështesin kompanitë dhe sektorin publik në tranzicionin e gjelbër dhe atë digjital. Të gjashtë vendet u nënshkruan në Deklaratën për të Ardhmen e Internetit në vitin 2022, e cila përcakton vizionin dhe parimet për një internet të besuar. Rajoni është gjithashtu plotësisht i lidhur me punën e Organit të Rregullatorëve Evropianë për Komunikimet Elektronike.

Komisioni, së bashku me Këshillin e Bashkëpunimit Rajonal, ishte i rëndësishëm në sigurimin e marrëveshjes rajonale për *roaming*, e cila prezantoi një skemë Roam Like at Home në rajon më 1 korrik 2021. Ulja e parë vullnetare e tarifave të *roaming* të dhënave nga operatorët kryesorë të BE-së dhe Ballkanit Perëndimor hyri në fuqi më 1 tetor 2023. Operatorët ranë dakord gjithashtu për një ulje për reduktime të mëtejshme në vitet e ardhshme me synimin për t'i afruar çmimet me një skemë Roam Like at Home deri në vitin 2028.

Paralelisht, BE-ja po promovon zhvillimin e zgjidhjeve të reja digjitale për aspekte të ndryshme të ekonomive të Ballkanit Perëndimor, duke përfshirë transportin, energjinë, logjistikën, qeverinë dhe tregtinë. Një nismë e madhe që promovon zgjidhje të tilla është Balkathon vjetor, i cili shpërblen projekte inovative të tranzicionit digjital.

Një program rajonal, EU4Digital, është në përgatitje e sipër. Ai ka një buxhet prej 15 milion euro dhe është planifikuar të zbatohet për 3 vjet. Programi synon të plotësojë punën e vazhdueshme të Tregut të Përbashkët Rajonal – Zonës Digjitale Rajonale, e cila bazohet në objektivat e Agjendës Digjitale për Ballkanin Perëndimor.

Siguria kibernetike mbetet një element i rëndësishëm i EIP-it. Përfundoi një vlerësim i nevojave për sigurinë kibernetike për rajonin dhe një sërë ngjarjesh të asistencës teknike po mbahen përmes instrumentit të Asistencës Teknike dhe Shkëmbimit të Informacionit (TAIEX), duke rritur gatishmërinë për incidentet kibernetike.

Për sa i përket asistencës financiare për tranzicionin digjital në kuadër të EIP-it, deri më tani janë miratuar 50 milionë euro në kuadër të WBIF-së dhe janë zotuar në kuadër të programeve IPA dypalëshe dhe me shumë vende. Kjo pritet të përfitojë 240 milionë euro shtesë nga burime të tjera.

Për më tepër, Bordi Operacional i WBIF-së ka miratuar sigurimin e një garancie për qasje të hapur në këtë fushë: Platformën e Transformimit Digjital.

Mbështetja e sektorit privat fokusohet në financimin e synuar përmes lehtësive të dedikuara të garancisë për bizneset e vogla dhe të mesme (NVM) për të filluar, inovuar dhe bërë konkurrues. Mbështetje e ngjashme u ofrohet edhe agrobizneseve rurale përmes IPARD-it.

Duhet të krijohen kushtet e duhura për zhvillimin dhe rritjen e sektorit privat, veçanërisht për bizneset mikro, të vogla dhe të mesme (NMVM). Kjo është në qendër të dialogut të politikave

ekonomike që mbahet çdo vit me partnerët e Ballkanit Perëndimor përmes ushtrimit të Programeve të Reformës Ekonomike (ERP) dhe rekomandimeve të politikave ekonomike që rezultojnë, në përputhje me prioritetet e EIP.

Mbështetja e sektorit privat, veçanërisht e orientuar drejt nxitjes së inovacionit dhe forcimit të tranzicionit të dyfishtë të gjelbër dhe digjital, aktualisht ofrohet përmes gjashtë skemave të dedikuara të kombinuara të sektorit privat: NVM-të Go Green, Programi i Klimës, Financa e Gjelbër për Përfshirje, Qasja e Qëndrueshme në Financa për Sipërmarrjen, Go Digital dhe Green for Growth, duke promovuar kreditimin e gjelbër.

Komisioni gjithashtu mbështet Forumin e Investimeve të Odave të BP6 për të promovuar interesat ekonomike të Ballkanit Perëndimor dhe më gjerë. Ai financon, në veçanti, programin rajonal të zhvillimit të furnitorëve, i cili synon të ndihmojë në krijimin e lidhjeve/mundësive për furnitorët vendas.

Së fundi, Komisioni nisi një sërë iniciativash në kuadër të Garancisë për Ballkanin Perëndimor si pjesë e EFSD+ më të gjerë. Kjo përfshin sigurimin e 10 skemave të garancisë për të siguruar financim të përgjithshëm të rritjes për NVM-të dhe një lehtësi për ndarjen e rrezikut bujqësor, si dhe nxitjen e rritjes gjithëpërfshirëse dhe tranzicionit të dyfishtë. Këto janë aktualisht duke u kontraktuar.

Për sa i përket asistencës financiare për zhvillimin e sektorit privat në kuadër të EIP-it, deri më tani janë miratuar 341 milionë euro në kuadër të WBIF dhe janë zotuar në kuadër të programeve IPA dypalëshe dhe me shumë vende. Kjo pritet të përfitojë 2.1 miliardë euro shtesë nga burime të tjera.

Fusha e gjashtë prioritare e mbështetur nga EIP është **zhvillimi i kapitalit njerëzor dhe inovacionit**, duke përfshirë të rinjtë, edukimin dhe përqaftimin e inovacionit. Në korrik 2021, ministrat e rajonit miratuan një deklaratë që angazhonte vendet e tyre ndaj parimeve të Shtyllës Evropiane të të Drejtave Sociale dhe zbatimit të pikës kryesore të Garancisë Rinore të EIP. Samiti BE-Ballkani Perëndimor në tetor 2021 pa fillimin e një agjende gjithëpërfshirëse mbi inovacionin, kërkimin, arsimin, kulturën, rininë dhe sportin (Agjenda e Inovacionit).

Garancia për të rinjtë është një skemë aktivizimi për të garantuar që të rinjtë në Ballkanin Perëndimor të marrin një ofertë cilësore punësimi, arsimimi të vazhdueshëm, praktike dhe trajnimi brenda një kohe të caktuar pasi mbeten të papunë ose largohen nga arsimi formal. Skema kërkon reforma dhe ngritje kapacitetesh në arsim dhe aftësim profesional, punësim, shërbime të punës dhe mbrojtje sociale. Të gjithë partnerët e Ballkanit Perëndimor, me përjashtim të Bosnjës dhe Hercegovinës (ku puna është duke u zhvilluar), kanë miratuar planet kombëtare të zbatimit të Garancisë Rinore dhe kanë krijuar mekanizma koordinimi, dhe disa tashmë po i pilotojnë ato.

Që nga fundi i vitit 2022, lehtësia e asistencës teknike peer-to-peer të BE-së, SOCIEUX+, ka qenë në dispozicion të Ballkanit Perëndimor. Ajo është e specializuar në punësimin, punën dhe mbrojtjen sociale dhe ofron ndihmë afatshkurtër për institucionet kombëtare dhe lokale të vendeve partnere që punojnë në sektorët e pranueshëm. Aktualisht janë 26 veprime në vazhdim në Ballkanin Perëndimor, kryesisht të lidhura me mbrojtjen sociale dhe me punën dhe punësimin.

Agjenda e Ballkanit Perëndimor për Inovacionin, Kërkimin, Arsimin, Kulturën, Rininë dhe Sportin vazhdon ta vendosë Ballkanin Perëndimor në një rrugë solide drejt një bashkëpunimi më të ngushtë në ato fusha politike. Përpyekjet e shumta të bashkëpunimit ndërmjet shteteve anëtare të BE-së dhe partnerëve të Ballkanit Perëndimor kanë forcuar fusha kyçe si mbështetja për modernizimin e sistemeve të arsimit të lartë, bashkëpunimi në industri dhe prodhimi

inteligjent, forcimi i ekosistemeve të inovacionit, trajnimi i personelit mjekësor, digjitalizimi dhe siguria kibernetike.

Instrumenti kryesor i zbatimit i Agjendës së Inovacionit është programi Horizon Europe, me të cilin tani janë të lidhur të gjashtë partnerët e Ballkanit Perëndimor. Rajoni ka gjithashtu qasje në Lehtësinë e Mbështetjes së Politikave të RTD-së dhe ka rritur angazhimin dhe pjesëmarrjen e tyre në iniciativat kërkimore të BE-së si COST dhe EUREKA. Maqedonia e Veriut dhe Serbia janë të lidhura me Erasmus, ndërsa katër partnerë të tjerë përfitojnë nga mbështetja e dimensionit ndërkombëtar të programit Erasmus. Që nga viti 2023, nisma e Universiteteve Evropiane Erasmus është e hapur për pjesëmarrjen e të gjitha institucioneve të arsimit të lartë nga Ballkani Perëndimor si partnerë të plotë. Universitetet evropiane janë aleanca transnacionale të institucioneve të arsimit të lartë që zhvillojnë bashkëpunim afatgjatë strukturor dhe strategjik, krijojnë universitetet e së ardhmes dhe promovojnë vlerat dhe identitetin evropian. Partnerët e Ballkanit Perëndimor janë gjithashtu plotësisht të lidhur me nismat e BE-së në fushën e kulturës, duke përfshirë programin Evropa Kreative dhe iniciativën Bauhaus i Ri Evropian. Kjo nismë promovon inovacionin, qëndrueshmërinë, përfshirjen dhe estetikën në infrastrukturë dhe projekte të tjera dhe lidhet veçanërisht me zbatimin e Agjendës së Gjelbër.

Ndihma e BE-së në këtë fushë përfshin gjithashtu bashkëpunimin e ngushtë me Ballkanin Perëndimor në fushën e shëndetësisë. Rajoni vazhdon të jetë i lidhur me punën e Komitetit të Sigurisë Shëndetësore të BE-së dhe Qendrës Evropiane për Parandalimin dhe Kontrollin e Sëmundjeve dhe ka qasje në prokurimin e përbashkët të furnizimeve mjekësore. BE-ja po financon një projekt për resiliencën ndaj krizës shëndetësore në Ballkanin Perëndimor dhe një projekt investimi për të zgjeruar Spitalin Universitar të Fëmijëve në Beograd.

Për sa i përket asistencës financiare për zhvillimin e kapitalit njerëzor në kuadër të EIP-it, deri më tani janë miratuar 368 milionë euro në kuadër të WBIF dhe janë zotuar në kuadër të programeve IPA dypalëshe dhe me shumë vende. Kjo pritet të përfitojë 477 milionë euro shtesë nga burime të tjera.

Gjashtë prioritetet e EIP-së mbështeten – dhe ndikimi i tyre përforcohet – nga angazhimi i rajonit (dhe mbështetja e BE-së) për të krijuar një treg të përbashkët rajonal në Ballkanin Perëndimor bazuar në katër liritë e lëvizjes. Një përparim i madh në fund të vitit 2022 ishte nënshkrimi i tri marrëveshjeve për lirinë e lëvizjes së njerëzve në rajon. Zbatimi i suksesshëm i tyre do të lehtësojë udhëtimin dhe njohjen e kualifikimeve të arsimit të lartë dhe kualifikimeve të caktuara profesionale. BE-ja po mbështet zhvillimin e tregut të përbashkët përmes Këshillit të Bashkëpunimit Rajonal dhe CEFTA-s.

Së fundi, suksesi i Planit Ekonomik dhe Investiv kushtëzohet nga të gjithë partnerët që të zbatojnë praktikatat më të mira në sundimin e ligjit, financat publike dhe menaxhimin e investimeve dhe të nxisin një administratë publike profesionale dhe efikase.

Shtojca 3. Zbatimi i Planit ekonomik dhe investiv (EIP) - përmbledhje për Ukrainën, Moldavinë dhe Gjeorgjinë.

Në vitin 2021, BE-ja dhe pesë partnerët e saj lindorë filluan një **Plan ekonomik dhe investiv për partneritetin lindor**²⁵ (EIP). Qëllimi i tij është të mbështesë rimëkëmbjen ekonomike pas 2 viteve të një krize shëndetësore të dëmshme shoqërore dhe ekonomike. Plani synon gjithashtu të sjellë transformimet e gjelbra dhe digjitale të kërkuara për të ndërtuar ekonomi novatore, të qëndrueshme mjedisore, shoqërore gjithëpërfshirëse dhe resiliente.

Që nga fillimi i luftës së paprovokuar të agresionit rus kundër Ukrainës, EIP ka fituar një rëndësi krejt të re socio-ekonomike dhe rëndësi politike. Është bërë pjesë integrale e përgjigjes së BE-së ndaj ndikimit të luftës kundër Ukrainës, duke ofruar likuiditet dhe duke mobilizuar investimet e nevojshme për të ndihmuar ekonominë e Ukrainës – dhe të Moldavisë – të qëndrojnë në këmbë. EIP është gjithashtu pjesë e mbështetjes së BE-së për integrimin e këtyre dy vendeve – si dhe Gjeorgjisë – në ekonominë dhe energjinë, tregjet digjitale dhe të transportit të BE-së. Ai është një mekanizëm kyç për të lehtësuar përpjekjet e tyre për anëtarësim dhe për të zhbllokuar përfitimet e integritit evropian.

Ambicia e planit është të mobilizojë deri në 17 miliardë euro investime në rajon në 2021-2027 duke përdorur 2.3 miliardë euro grante dhe garanci të BE-së. Masat e politikave anësore dhe mbështetja teknike janë gjithashtu pjesë e zbatimit të EIP.

Në shtator 2023, një shumë totale prej 6.2 miliardë euro ishte mobilizuar përmes granteve dypalëshe dhe rajonale, operacioneve dhe garancive të kombinuara në mbështetje të prioritetëve të EIP-së në Ukrainë, Moldavi dhe Gjeorgji. 3.5 miliardë euro nga kjo shumë janë për të mbështetur zbatimin e projekteve kryesore të vendit. Numri i investimeve të mobilizuara deri më tani në kuadër të EIP përbën 40% të shumës së synuar prej 17 miliardë eurosh të investimeve që do të mobilizohen. Në gjysmën e parë të vitit 2023, investimet u mobilizuan falë planit të rritur me shpejtësi. Me lidhjen e marrëveshjeve të reja të garancisë me institucionet financiare partnere në kuadër të instrumentit EFSD+, zbatimi i planit pritet të përshpejtohet më tej.

Transport i qëndrueshëm

Lidhja e qëndrueshme e transportit ka qenë një prioritet kyç në rajon që nga fillimi i Partneritetit Lindor në vitin 2009. Në dhjetor 2021, BE-ja dhe partnerët e saj lindorë kanë ripërtërirë angazhimin e tyre për të forcuar lidhjet kryesore të transportit, me fokus në rrjetin kryesor tregues të zgjeruar TEN-T, duke përfshirë lidhjet përgjatë Detit të Zi. Përmirësimet në lidhjet kryesore ajrore, rrugore, hekurudhore, detare dhe ujore të brendshme kanë një potencial të madh për të stimuluar zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik, integrimin e tregut dhe tregtinë ndërkufitare në rajon dhe midis rajonit dhe BE-së. Që nga viti 2021, 1.2 miliardë euro janë mobilizuar në mbështetje të lidhjes së transportit.

Në Ukrainë dhe Moldavi, BE-ja ka përbushur angazhimin e saj për të mbështetur zbatimin e nismës **Korsi të Solidaritetit** BE-Ukrainë. Korsitë e solidaritetit janë akset prioritare të transportit që lidhin Ukrainën dhe Moldavinë me BE-në. Ato janë rruga kryesore për tregtimin e mallrave thelbësore nga dhe në Ukrainë dhe janë bërë një mjet shpëtimi për ekonominë e vendit. Komisioni ka punuar me shtetet anëtare të BE-së, Ukrainën, Moldavinë, partnerë dhe kompani ndërkombëtare, si dhe operatorë transporti për të zgjeruar dhe përmirësuar funksionimin e korsive të solidaritetit. Komisioni po fokusohet në uljen e kostove të transportit dhe logjistikës përgjatë korsive të solidaritetit përmes procedurave të thjeshta, përmirësimit të infrastrukturës dhe përdorimit të potencialit të plotë të të gjitha rrugëve. Në këtë kontekst, nëntë

²⁵ [SWD\(2021\) 186 final](#).

projekte të Lehtësisë së Lidhjes me Evropën, për një mbështetje totale të BE-së prej pothuajse 250 milionë euro, do të përmirësojnë pikat ndërkufitare hekurudhore dhe rrugore midis shteteve fqinje anëtare të BE-së (Hungaria, Polonia, Rumania dhe Sllovakia) dhe Ukrainës dhe Moldavisë.

Në vitin 2022, Komisioni punoi së bashku me autoritetet moldave, Bankën Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (BERZH) dhe Bankën Evropiane të Investimeve (EIB) për të mbështetur rehabilitimin e aksit hekurudhor **veri-jug**. Objektivi kryesor është përmirësimi i kapacitetit të rrjetit hekurudhor moldav që mbulon afërsisht 128 km në korridorin Vălcineț-Ocnița-Ungheni-Chișinău-Căinari, veçanërisht për sa i përket normave të peshës dhe shpejtësisë së udhëtimit. Kjo vjen në krye të investimeve afatshkurtra që synojnë përmirësimin e shpejtë të pikës kryesore të kalimit kufitar rrugor midis Ukrainës dhe Sllovakisë dhe blerjen e pajisjeve, si skanerë dhe gjeneratorë, për pikat prioritare të kalimit kufitar midis Ukrainës dhe Shteteve Anëtare të BE-së. Komisioni mobilizoi 20 milion euro grante përmes Instrumentit të Politikës së Jashtme së bashku me një kredi prej 12 milion euro nga BERZH.

Në Gjeorgji, BE dhe EIB vazhduan të investojnë në **autostradën lindje-perëndim** me fokus në 'pikat e zeza', të cilat janë pjesë të rrugës ku numri i aksidenteve rrugore dhe viktimave është veçanërisht i lartë. BE dhe EIB do të vazhdojnë të mbështesin zhvillimin e këtij korridori vendimtar për një shumë totale prej 446 milionë euro (përfshirë 16.8 milion euro grante). Në mbështetje të pikës kryesore 2 në Gjeorgji, BE filloi gjithashtu një studim gjithëpërfshirës të fizibilitetit për të vlerësuar qëndrueshmërinë tregtare të linjave shtesë të trageteve/ushqyesve për të lidhur Gjeorgjinë me Bullgarinë përmes Detit të Zi.

Në nëntor 2022, Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia u bënë pjesëmarrëse vëzhguese në organet e **Komunitetit të Transportit**. Kjo do të sjellë përfitime konkrete për vendet në drejtim të **zbatimit të acquis përkatëse të transportit të BE-së** dhe zhvillimin e rrjetit tregues TEN-T në territoret e tyre, si dhe shkëmbimin e praktikave të mira me partnerët rajonalë të Ballkanit Perëndimor dhe Shtetet Anëtare të BE-së. Sekretariati i Përhershëm i Traktatit të Komunitetit të Transportit (TCT) tashmë ka filluar të angazhohet me pjesëmarrësit vëzhgues në nivele të ndryshme për t'i njohur ata me punën e Komunitetit të Transportit, për t'i përfshirë ata në punën e komiteteve teknike të TCT dhe për të nisur punën në disa rezultatet kryesore të TCT-së (të tilla si planet e veprimit për hekurudhat, rrugët, sigurinë rrugore, lehtësimin e transportit, transportin ujor dhe multimodalitetin).

Moldavia dhe Ukraina u shoqëruan me Lehtësinë e Lidhjes me Evropën në maj dhe qershor 2023, respektivisht. Kjo duhet të çojë në forcimin e bashkëpunimit në sektorin e transportit dhe të mbështesë zbatimin e TEN-T të zgjeruar.

Lehtësimi i qasjes në financa për NVM-të

Që nga fillimi i EIP-it, BE-ja ka mbështetur në mënyrë aktive përpjekjet e partnerëve të saj lindorë për të nisur ekonominë e tyre pas 2 vitesh shumë të vështira bllokimesh dhe ndërprerjesh tregtare për shkak të COVID-19. BE-ja i ka kushtuar vëmendje të veçantë adresimit të nevojave financuese të NMVM-ve duke mobilizuar 1.5 miliardë euro në linja krediti dhe shërbime këshillëdhënëse për biznesin për t'i ndihmuar ato të rifillojnë aktivitetin, të rimarrin pjesët e humbura të tregut dhe të digjitalizojnë dhe modernizojnë operacionet e tyre. Linjat e kreditit të mbështetura nga BE ofrojnë kushte më të mira huamarrjeje për NMVM-të, veçanërisht duke propozuar maturime më të gjata, kërkesa të reduktuara për kolateral, asistencë teknike të përshtatur dhe stimuj investimi. BE-ja, në bashkëpunim me BGK, i dha Ukrainës një garanci 10 milion euro për të mundësuar rinovimin e huadhënies për NVM-të që nuk do të kualifikoheshin për financim të ri për shkak të rreziqeve që lidhen me luftën në vazhdim.

Lehtësimi i tregtisë

Në tetor 2022, BE-ja nisi **Helpdesk-un e Tregtisë së Partneritetit Lindor**, i cili synon të lehtësojë qasjen e kompanive në informacionin e lidhur me tregtinë. Helpdesk është një portal online me qasje të detajuar në informacionin e tregut (rregulloret e zbatueshme të eksportit dhe importit, masat tarifore dhe jotarifore, detyrimet, taksat, procedurat, etj.), statistikat e tregtisë dhe njohuritë analitike mbi potencialin e tregjeve kombëtare të BE-së dhe të EaP. Në çdo vend janë kryer anketa të masave jotarifore (rregullative, procedurale) për të identifikuar pengesat në tregtinë e mallrave dhe shërbimeve dhe për të dhënë rekomandime për tejkalimin e tyre.

Zbatimi i **EU4Business**: Projekti i **Lidhjes së Kompanive** vazhdoi në vitin 2022 dhe në fillim të vitit 2023. Projekti synon të promovojnë marrëdhëniet tregtare dhe partneritetet e biznesit në vendet partnere lindore duke ndërtuar ura ndërmjet NVM-ve dhe organizatave mbështetëse të biznesit (BSO) në BE dhe kolegëve të tyre të Partneritetit Lindor. Është zhvilluar një skemë mobiliteti që mundëson shkëmbime ndërmjet NVM-ve dhe BSO-ve nga të dy rajonet.

Energjia e qëndrueshme dhe dekarbonizimi i ekonomive

Që nga fillimi i EIP-it, është bërë përparim i rëndësishëm në fushën thelbësore të energjisë së qëndrueshme, ku 1.6 miliardë euro investime janë mobilizuar tashmë në të gjithë rajonin e Partneritetit Lindor.

Në vitin 2022, programi EU4Energy vazhdoi të mbështesë Ukrainën, Moldavinë dhe Gjeorgjinë në ndërtimin e kornizave të tyre ligjore dhe rregullatore të energjisë. Programi gjithashtu ndihmoi partnerët lindorë në krijimin e një mjedisi të favorshëm për zhvillimin e energjisë së ripërtërishme dhe përzjerjeve të energjisë më të gjelbër. Programi luajti një rol qendror në ndihmën dhënë **Ukrainës dhe Moldavisë** në procesin e pas-sinkronizimit të Rrjetit Evropian të Operatorëve të Sistemit të Transmetimit. Ajo gjithashtu mbështeti Ukrainën në rindërtimin e vazhdueshëm të sistemit të saj energjetik, duke kontribuar në sigurinë e furnizimit në rajon.

U ndoq bashkëpunimi me Agjencinë Ndërkombëtare të Energjisë së Ripërtërishme (IRENA). Kjo synonte të identifikonte kushtet dhe pengesat për zhvillimin dhe integrimin e burimeve të ripërtërishme të energjisë në vendet e Partneritetit Lindor.

Në **Ukrainë**, iniciativa kryesore e Fondit të Efiçencës së Energjisë (EEF) e mbështetur nga BE (104 milionë euro të mbuluara nga BE) vazhdoi të zbatohet me sukses programin e saj të investimeve në efiçencën e energjisë në ndërtesat shumë-banesore. Deri në fund të marsit 2023, EEF-ja angazhoi pothuajse 80 000 familje, me 261 projekte të përfunduara plotësisht ose pjesërisht në ndërtesa me shumë banesa (mbi 80% e tyre kanë qenë rinovime të thella). Në vitin 2022, EEF-ja prezantoi një program të ri 'restaurimi', i cili mbështet riparimet e shpejta të ndërtesave të banimit jo të dëmtuara nga lufta.

Si pjesë e Partneritetit të Evropës Lindore për Efiçencën e Energjisë dhe Mjedisin (E5P), BE-ja bashkë-financoi disa projekte të udhëhequra nga BERZH për efiçencën e energjisë dhe ngrohjen qendrore në **Ukrainë**. Projektet për rehabilitimin e ngrohjes qendrore mbulojnë Zhytomyr, Ternopil, Lviv, Lutsk dhe Chernivtsi me një buxhet total prej rreth 110 milionë euro dhe një kontribut kredie nga BERZH prej 48 milion euro. Projektet e efiçencës së energjisë për ndërtesat publike të Dnipros janë në vazhdim me një buxhet prej 39 milionë euro, duke përfshirë një kontribut 20 milion euro hua nga BERZH. Një program i ri i madh për rinovimin e ndërtesave publike në Ukrainë (deri në 1 000 spitale dhe shkolla) u lansua në mars 2023 nga EIB me grante nga BE dhe programi E5P. Kjo tani do të mbulojë edhe aspektet e efiçencës joenergjetike si strehimoret për mbrojtje nga bombat, masat më të mira të sigurisë nga zjarri dhe qasje e përmirësuar për personat me aftësi të kufizuara. Një rrjedhë e rëndësishme pune, e cila filloi në vitin 2022 dhe është ende në vazhdim, përfshin dy programe të ndihmës emergjente të financuara nga BE për strehimin për personat e zhvendosur brenda vendit.

Në **Moldavi**, programi i efijencës së energjisë u nënshkrua në vitin 2022 (financuar nga një grant prej 15 milionë euro dhe dy kredi 30 milionë euro nga BERZH dhe EIB). Është iniciativa e parë mbarëkombëtare për efikasitetin e energjisë në Moldavi. Kategoritë kryesore të ndërtesave të synuara nga programi janë ndërtesat publike në pronësi të shtetit dhe/ose komunave. Investimi total vlerësohet në rreth 94 milion euro. Financuar nga programi E5P, programi i efijencës së energjisë në ndërtesat publike në Kishinau hyri në fazën e dytë të zbatimit dhe synon të rinovojë 119 ndërtesa publike. Faza 1 e ngrohjes qendrore Balti (buxheti total 11 milion euro, hua nga BERZH 7 milion euro) përfundoi dhe faza 2 po fillon (18 milion euro buxheti total, 14 milion euro kredi nga BERZH).

Në **Gjeorgji**, një projekt binjakëzimi me komisionin rregullator të energjisë, i zbatuar nga një konsorcium i udhëhequr nga Austria dhe Gjermania, përfundoi në prill 2023. Ai mbulonte aktivitetet për të promovuar zhvillimin e tregut të energjisë, duke përfshirë promovimin e rolit të Rregullatorit Kombëtar të Energjisë dhe Furnizimit me Ujë të Gjeorgjisë në rregullimin e tregut, integrimin e energjisë së ripërtërishme dhe efikasitetin e energjisë. Në periudhën 2021–2022, mbështetje e BE-së në vlerë prej 135 milionë euro iu dha Moldavisë për të ndihmuar segmentet më të cenueshme të popullsisë të përballen me rritjen e kostove të energjisë dhe për të mbështetur rimëkëmbjen afatgjatë socio-ekonomike të vendit, sigurinë e energjisë dhe tranzicionin energjetik. Fondi i Mbështetjes së Energjisë i **Ukrainës**, i menaxhuar nga Sekretariati i Komunitetit të Energjisë dhe i bashkëkryesuar nga Komisioni Evropian, ka financuar dorëzimin e pajisjeve të avancuara të gazit me vlerë rreth 7.6 milionë euro për Operatorin e Sistemit të Transmetimit të Gazit të Ukrainës për restaurimin e objekteve të dëmtuara dhe atyre në territore të çliruara.

Në **Gjeorgji**, në kuadër të E5P, u zbatua një projekt për efijencën e energjisë për shkollat në rajonet malore (2.6 milionë euro grant). Një program paralel për përmirësimin e efikasitetit energjetik të ndërtesave publike, i mbështetur nga një grant 13 milion euro nga BE, zbatohet nga KfW dhe BERZH.

Qendra e Transferimit të Financave dhe Teknologjisë për Ndryshimet Klimatike – Dritarja EU4Climate, drejtuar nga BERZH, ndihmon NVM-të dhe kompanitë me kapital mesatar të zvogëlojnë ndikimin e tyre në mjedis, si dhe kostot e tyre të energjisë dhe ujit duke adoptuar teknologji inovative dhe të gjelbra.

Programi në vazhdim i **EU4Climate** ka ndihmuar vendet partnere të përmirësojnë politikat për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe të lëvizin drejt një ekonomie me emetim të ulët dhe resiliente ndaj klimës në përputhje me Marrëveshjen e Parisit. Një projekt i ri me Agjencinë Evropiane të Mjedisit si partner zbatues është nisur për të ndihmuar **Gjeorgjinë, Moldavinë dhe Ukrainën** të krijojnë një sistem qeverisjeje efektive për veprimin klimatik.

Menaxhimi i pasurive natyrore, klima dhe mjedisi

Në vitin 2022, investimet në ekonominë qarkore përfituan nga financimi i zhbllokuar përmes mbështetjes së NVM-ve. Kjo u shoqërua me mbështetje rregullatore dhe shërbime këshilluese për bizneset, kryesisht të ofruara përmes programit të EU4Environment. Në Ukrainë, BE-ja vazhdoi të mbështesë krijimin e skemave të përgjegjësive së zgjeruar të prodhuesit (EPR) për rrjedha të ndryshme mbetjesh. Për më tepër, hartat e mbetjeve industriale u finalizuan për rajonet në Gjeorgji dhe Ukrainë. Në Moldavi, u përfunduan vlerësimet para fizibilitetit për transformimin e Zonës së Lirë Ekonomike Valkanes dhe Parkut Industrial Tracom në parqe eko-industriale. Në Moldavi, u përfundua një vlerësim i mekanizmave ekzistues të EPR dhe u dhanë rekomandime për politikat. Këto përfshinin rekomandime për të përmirësuar kuadrin ligjor për zbatimin e EPR-së për mbetjet nga pajisjet elektrike dhe elektronike dhe bateritë

mbeturina. Për sa i përket mbështetjes rregullatore, Gjeorgjia mori ndihmë për të përditësuar strategjinë e saj kombëtare të mbetjeve për 2016-2030 dhe për të zhvilluar një plan të ri kombëtar për menaxhimin e mbetjeve për 2022-2026. Qeveria i miratoi këto dokumente në gusht 2022. Ato përfshijnë objektiva të përditësuar, adresojnë çështje që lidhen me mbetjet e biodegradueshme dhe të rrezikshme dhe përshkruajnë kërkesat për skemat EPR.

Me mbështetje këshillëdhënëse, vlerësimet e eko-novacionit dhe udhërrëfyesit u zhvilluan për pesë NVM nga sektorët e verës dhe veshjeve në Moldavi falë bashkëpunimit me Organizatën për Zhvillimin e Sipërmarrjeve. Tetë NVM gjeorgjiane nga sektorët e bujqësisë dhe mikpritjes morën mbështetje të ngjashme këshilluese. Produktet e tri kompanive të orientuara nga eksporti në Ukrainë dhe pesë kompanive të orientuara nga eksporti në Gjeorgji po vlerësohen duke përdorur metodologjinë e gjurmës mjedisore të produktit.

Infrastrukturës së ujit në Ukrainë, Moldavi dhe Gjeorgji i kanë munguar vazhdimisht investimet kapitale, mirëmbajtja dhe riparimi. EIP synon pra të përmirësojë më tej furnizimin me ujë dhe kanalizime dhe të ndihmojë në hartimin e planeve të menaxhimit të pellgjeve lumore në praktikë. Disa projekte investimi janë duke u zhvilluar në Ukrainë, Moldavi dhe Gjeorgji me mbështetjen e BE-së. Në kontekstin e luftës së agresionit rus, financimi i BE-së ka ndihmuar 6.9 milionë njerëz në Ukrainë të rifitojnë qasjen në ujë të pastër. BE-ja ka marrë fonde për investime në infrastrukturën e ujit në bashkëpunim me disa institucione financiare ndërkombëtare, duke përfshirë AFD, EIB, BERZH, KfW dhe NEFCO.

Për të ofruar mbështetje teknike për reformën dhe investimet në sektorin e ujit, zbatimi i programit EU4Environment – Uji dhe të Dhënat u lansua në fillim të vitit 2022 dhe dha rezultatet e tij të para. Procesi i dialogut të politikave kombëtare për ujin u rifillua në të gjitha vendet partnere. Sipas programit, zhvillimi i planeve të reja të menaxhimit të pellgjeve lumore filloi në Gjeorgji dhe puna vazhdoi në planin e menaxhimit të basenit të lumit Dnipro në Ukrainë. Mbështetja për identifikimin e investimeve në pylltari, biodiversitet dhe mbrojtje të natyrës është në fazën fillestare. Megjithatë, përparime në këtë fushë janë bërë nga Ukraina dhe Moldavia përmes anëtarësimit të tyre në Programin LIFE të BE-së.

Mbështetja për të identifikuar investimet në pylltari dhe zonat e mbrojtura është në fazën fillestare.

Infrastruktura dhe shërbimet digjitale

Përmes EIP-it, BE-ja është zotuar të mobilizojë deri në **1.5 miliardë euro në investim publik dhe privat** për të mbështetur transformimin digjital të rajonit në përputhje me standardet e BE-së. Plani parashikon gjithashtu një sërë **iniciativash kryesore** lidhur me lidhjen digjitale, të cilat janë identifikuar bashkërisht si prioritetet investimi me partnerët lindorë. Këto projekte ushqehen me **strategjinë më të gjerë Global Gateway**.

Që nga fillimi i EIP-it, BE-ja ka punuar në mënyrë aktive me institucionet financiare evropiane dhe ndërkombëtare, shtetet anëtare të BE-së dhe sektorin privat për të mbështetur projektet digjitale në rajon. Kjo përfshin përhapjen e internetit të shpejtë dhe të përballeshëm në zonat rurale në **Gjeorgji** si dhe përgatitja e bazës për ndërtimin e një kablllo digjitale që lidh BE-në me Gjeorgjinë dhe rajonin e Kaukazit Jugor përmes Detit të Zi. Përfshirja e BE-së në këto projekte ka qenë thelbësore për të siguruar përputhjen e tyre me standardet digjitale të BE-së, veçanërisht për sigurinë kibernetike (pako 5G) dhe qasjen e hapur në internet.

Në fushën e **ekonomisë digjitale**, si pjesë e iniciativës EU4Digital, nëntë aktivitete pilot u zbatuan midis Shteteve Anëtare të BE-së dhe Ukrainës, Moldavisë dhe Gjeorgjisë mbi tregtinë elektronike, doganat elektronike dhe nënshkrimin elektronik për të përmirësuar qasjen në tregun e vetëm digjital të Bashkimit Evropian. Komisioni lehtësoi nënshkrimin e **aranzhimeve**

vullnetare të roaming-ut ndërmjet operatorëve të telekomit në BE dhe në **Ukrainë** dhe **Moldavi**, duke ofruar përfitime të prekshme për publikun dhe bizneset.

Strategjitë kombëtare të brezit të gjerë janë zhvilluar në **Moldavi** dhe **Gjeorgji** për të lehtësuar investimet në internet me shpejtësi të lartë dhe të përballueshme në rajon. Kjo përfshinte një bashkë-investim 70 milion euro nga EIB dhe Banka Botërore në Gjeorgji për të përhapur brezin e gjerë në komunitetet rurale. Çmimi i lidhjes ndërkombëtare për institucionet kërkimore dhe arsimore është ulur me 70% vitet e fundit. Përveç kësaj, dy autostrada digjitale ultra të shpejta (deri në 400 Gbps) u krijuan midis BE-së, **Moldavisë** dhe **Ukrainë** për të lehtësuar bashkëpunimin në kërkimin dhe inovacionin, duke përfshirë pjesëmarrjen në Horizon Europe.

Në Ukrainë, financimi shtesë i mobilizuar që nga fillimi i agresionit rus ka mbështetur transformimin resilient digjital të vendit, duke përfshirë ndërveprueshmërinë e regjistrave, identitetin elektronik të përafuar me standardet e BE-së dhe kopjet e të dhënave. Mbështetja po ndihmon gjithashtu në harmonizimin e legjislacionit të Ukrainës me *acquis* përkatëse të telekomit roaming të BE-së në mënyrë që vendi të mund t'i bashkohet zonës së BE-së Roam Like at Home.

Shëndeti dhe sistemet shëndetësore

Në **Moldavi**, projekti BE-Organizatë Botërore e Shëndetësisë (OBSh) për shpërndarjen e vaksinave i ofroi mbështetje teknike Ministrisë së Shëndetësisë dhe palëve të tjera të interesit në zhvillimin e planeve të ofrimit të shërbimit të vaksinimit, planeve kombëtare të emergjencës së imunizimit dhe një vlerësim rreziku në kontekstin e vendit që mirëpret refugjatët. Burimet u ndanë për blerjen e pajisjeve të zinxhirit të ftohtë dhe të TI-së. Kjo përfshinte kompjuterë dhe pajisje për magazinat kombëtare dhe 10 magazina rajonale të vaksinave, dhe 15 automjete për vizita mbikëqyrëse mbështetëse nga Agjencia Kombëtare për Shëndetin Publik. BE mbështeti fushatat e komunikimit në 10 nga 37 rrethet me mbulimin më të ulët të vaksinimit.

Në **Gjeorgji**, u ofrua asistencë teknike e fokusuar për të zhvilluar një protokoll për kërkime cilësore formuese mbi imunizimin dhe një paketë trajnimi të integruar për stafin e kujdesit shëndetësor mbi imunizimin rutinë dhe vaksinimin kundër COVID-19. Projekti BE-OBSh ofroi gjithashtu pajisje me zinxhir të ftohtë për të forcuar infrastrukturën e ruajtjes së vaksinave në nivel kombëtar dhe rrethi.

Kapitali njerëzor

Mbështetja për reformën e arsimit, duke përfshirë arsimin fillor, të lartë dhe profesional, trajnimin profesional dhe mësimin gjatë gjithë jetës, është një fokus kyç i EIP-së. Ofrimi i mundësive për shkëmbimet e të rinjve dhe studentëve (p.sh. përmes Erasmus) dhe investimet më të forta në kapacitetet kërkimore janë pjesë qendrore e mbështetjes së EIP-it për zhvillimin e kapitalit njerëzor.

Në shkëmbimet e studentëve, 3 507 studentë nga Ukraina, Moldavia dhe Gjeorgjia mundën të studionin në universitete të BE-së në vitin 2022, dhe 429 studentë mund të studionin në një nga universitetet e tre vendeve. Gjithsej 2 504 punonjës akademik ishin në gjendje të kalonin kohë në një universitet tjetër evropian dhe 1 864 punonjës akademik kaluan kohë në një nga universitetet e tre vendeve.

Në **Ukrainë**, BE-ja ka mbështetur prej kohësh sektorin e arsimit, afërsisht i ndarë në katër fusha: mbështetje për arsimin fillor/të mesëm dhe reforma e 'Shkollës së re ukrainase' (2 milion euro); mbështetje për reformat e arsimit dhe aftësimin profesional (VET) (16 milion euro si asistencë teknike) dhe rinovim (21 milion euro); dhe mbështetje për arsimin e lartë përmes

granteve për universitetet e zhvendosura në 2014 për shkak të agresionit rus në lindje të Ukrainës (grante të ndryshme, 10 milion euro).

Lufta e agresionit rus kundër Ukrainës ka çuar në një **rirregullim të mbështetjes ekzistuese** dhe prioritete shtesë për të mundësuar mbështetje emergjente (për shembull, gjeneratorët e energjisë elektrike për shkollat e VET). Përveç kësaj, BE-ja ka: (i) rehabilituar objekte shkollore – 66 milionë euro të siguruara në mbështetje buxhetore (krahas 34 milionë euro përmes projekteve të menaxhuara nga Komisioni Evropian); (ii) prokuruar autobusë shkollore (14 milion euro); dhe (iii) nën U-LEAD me Fazën II të Evropës: Rehabilitimi i Shkollës Lokale për Resiliencë, ofroi 5 milionë euro për t'i bërë komunat e prekura nga lufta ofrues resiliencë të shërbimeve publike lokale, në veçanti të arsimit, për të zbutur ndikimin lokal të luftës së agresionit rus kundër Ukrainës.

Në vitin 2022, BE-ja ndau 12 milionë euro në mbështetje të arsimit dhe punësimit në Moldavi, nga të cilat 10 milionë euro u fokusuan në arsim për të përmirësuar cilësinë dhe rëndësinë e arsimit dhe mundësitë e të mësuarit gjatë gjithë jetës për të gjithë. Shuma tjetër prej 2 milion euro synonte të përmirësonte kuadrin ligjor, politikat dhe kapacitetin për rritjen e qasjes në tregun e punës dhe kushte më të mira pune në vend.

Në Gjeorgji, programi i zhvillimit të shkathtësive dhe përputhjes së nevojave të tregut të punës (48.5 milion euro) synon të mbështesë forcimin e shkathtësive për të përmbushur nevojat e sektorit privat duke rritur cilësinë e VET. Në vitin 2022, 7 milion euro u disbursuan në kuadër të pjesës së mbështetjes buxhetore të këtij programi. Progres i veçantë u arrit me prezantimin e një metodologjie të re për zhvillimin e kualifikimeve të VET për ta sjellë sistemin e Gjeorgjisë më afër standardeve të BE-së dhe atyre ndërkombëtare.

Indekset	TREGUESIT E PALËVE TË TRETA NË LIDHJE ME STATUSIN E DEMOKRACISË, QEVERISJES SË MIRË DHE SUNDIMIT TË LIGJIT NË VENDET KANDIDATE DHE KANDIDATËT E MUNDSHËM ²⁶									
	Shqipëria	Bosnja dhe Hercegovina	Kosova	Maqedonia e Veriut	Mali i Zi	Serbia	Turqia	Gjeorgjia	Moldavia	Ukraina
Kombet në tranzit 2023 - Rezultatet e demokracisë, Freedom House https://freedomhouse.org/count-ries/nations-transit/scores	Rezultati i përgjithshëm: 46/100 (2022: 46/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 37/100 (2022: 38/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 38/100 (2022: 38/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 48/100 (2022: 47/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 46/100 (2022: 47/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 46/100 (2022: 46/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Nuk aplikohet	Rezultati i përgjithshëm: 34/100 (2022: 35/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 36/100 (2022: 35/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 39/100 (2022: 39/100) Statusi: Regjim tranzicional ose hibrid (2022: Regjim tranzicional ose hibrid)
Liria në Botë 2023 - Vlerësimi Global i Lirisë, Freedom House https://freedomhouse.org/count-ries/freedom-world/scores	Rezultati i përgjithshëm: 67/100 (2022: 67/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 52/100 (2022: 53/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 60/100 (2022: 56/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 68/100 (2022: 67/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 67/100 (2022: 67/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 60/100 (2022: 62/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 32/100 (2022: 32/100) Statusi: Jo i lirë (2022: Jo i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 58/100 (2022: 58/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 62/100 (2022: 62/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)	Rezultati i përgjithshëm: 50/100 (2022: 61/100) Statusi: Pjesërisht i lirë (2022: Pjesërisht i lirë)
Indeksi i Demokracisë 2022 - Njësia e Inteligjencës Ekonomike https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/	Rezultati i përgjithshëm: 6.41/10 (2021: 6.11/10) Renditja: 64/167 (2021: 68/167) Lloji i regjimit: Demokraci me të meta (2021: Demokraci me të meta)	Rezultati i përgjithshëm: 5.00/10 (2021: 5.04/10) Renditja: 97/167 (2021: 95/167) Lloji i regjimit: Regjim hibrid (2021: Regjim hibrid)	Nuk aplikohet	Rezultati i përgjithshëm: 6.10/10 (2021: 6.03/10) Renditja: 72/167 (2021: 73/167) Lloji i regjimit: Demokraci me të meta (2021: Demokraci me të meta)	Rezultati i përgjithshëm: 6.45/10 (2021: 6.02/10) Renditja: 61/167 (2021: 74/167) Lloji i regjimit: Demokraci me të meta (2021: Demokraci me të meta)	Rezultati i përgjithshëm: 6.33/10 (2021: 6.36/10) Renditja: 68/167 (2021: 63/167) Lloji i regjimit: Demokraci me të meta (2021: Demokraci me të meta)	Rezultati i përgjithshëm: 4.35/10 (2021: 4.35/10) Renditja: 103/167 (2021: 103/167) Lloji i regjimit: Regjim hibrid (2021: Regjim hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 5.20/10 (2021: 5.12/10) Renditja: 90/167 (2021: 91/167) Lloji i regjimit: Regjim hibrid (2021: Regjim hibrid)	Rezultati i përgjithshëm: 6.23/10 (2021: 6.10/10) Renditja: 69/167 (2021: 69/167) Lloji i regjimit: Demokraci me të meta (2021: Demokraci me të meta)	Rezultati i përgjithshëm: 5.42/10 (2021: 5.57/10) Renditja: 87/167 (2021: 86/167) Lloji i regjimit: Regjim hibrid (2021: Regjim hibrid)

²⁶ Tabela paraqet renditjen dhe/ose pikët më të fundit të disponueshme nga palët e treta. Referenca shtesë ndaj të dhënave nga vlerësimi i mëparshëm tregohet brenda në kllapa, kur është e disponueshme.

Indeksi Botëror i Lirisë së Shtypit 2023 - Reporterët pa kufij https://rsf.org/en/index	Rezultati global: 57.86/100 (2022: 56.41/100) Renditja: 96/180 (2022: 103/180)	Rezultati global: 65.43/100 (2022: 65.64/100) Renditja: 64/180 (2022: 67/180)	Rezultati global: 68.38/100 (2022: 67.00/100) Renditja: 56/180 (2022: 61/180)	Rezultati global: 74.35/100 (2022: 68.44/100) Renditja: 38/180 (2022: 57/180)	Rezultati global: 74.28/100 (2022: 66.54/100) Renditja: 39/180 (2022: 63/180)	Rezultati global: 59.16/100 (2022: 61.51/100) Renditja: 91/180 (2022: 79/180)	Rezultati global: 33.97/100 (2022: 41.25/100) Renditja: 165/180 (2022: 149/180)	Rezultati global: 61.69/100 (2022: 59.30/100) Renditja: 77/180 (2022: 89/180)	Rezultati global: 77.62/100 (2022: 73.47/100) Renditja: 28/180 (2022: 40/180)	Rezultati global: 61.19/100 (2022: 55.76/100) Renditja: 79/180 (2022: 106/180)
Indeksi i Sundimit të Ligjit 2022 - Projekti Botëror i Drejtësisë https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/	Rezultati i përgjithshëm: 0.49/1 (2021: 0.49/1) Renditja globale: 87/140 (2021: 83/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.52/1 (2021: 0.52/1) Renditja globale: 70/140 (2021: 72/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.56/1 (2021: 0.55/1) Renditja globale: 57/140 (2021: 60/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.53/1 (2021: 0.53/1) Renditja globale: 63/140 (2021: 64/139)	Nuk aplikohet	Rezultati i përgjithshëm: 0.49/1 (2021: 0.49/1) Renditja globale: 83/140 (2021: 81/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.42/1 (2021: 0.42/1) Renditja globale: 116/140 (2021: 117/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.60/1 (2021: 0.61/1) Renditja globale: 49/140 (2021: 49/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.52/1 (2021: 0.51/1) Renditja globale: 68/140 (2021: 73/139)	Rezultati i përgjithshëm: 0.50/1 (2021: 0.51/1) Renditja globale: 76/140 (2021: 74/139)
Treguesit e qeverisjes në mbarë botën 2022 – Sundimi i ligjit, Grupi i Bankës Botërore http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Renditja në përqindje: 47.17/100	Renditja në përqindje: 41.5/100	Renditja në përqindje: 39.62/100	Renditja në përqindje: 50.00/100	Renditja në përqindje: 48.58/100	Renditja në përqindje: 49.06/100	Renditja në përqindje: 36.79/100	Renditja në përqindje: 56.60/100	Renditja në përqindje: 41.98/100	Renditja në përqindje: 18.87/100
Treguesit e qeverisjes në mbarë botën 2022 – Efektiviteti i qeverisjes, Grupi i Bankës Botërore http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Renditja në përqindje: 56.60/100	Renditja në përqindje: 12.74/100	Renditja në përqindje: 44.34/100	Renditja në përqindje: 49.53/100	Renditja në përqindje: 51.42/100	Renditja në përqindje: 57.08/100	Renditja në përqindje: 43.87/100	Renditja në përqindje: 72.64/100	Renditja në përqindje: 40.57/100	Renditja në përqindje: 33.02/100
Treguesit e qeverisjes në mbarë botën 2022 – Kontrolli i korrupsionit, Grupi i Bankës Botërore http://info.worldbank.org/governance/wgi/	Renditja në përqindje: 38.68/100	Renditja në përqindje: 25.94/100	Renditja në përqindje: 47.17/100	Renditja në përqindje: 43.87/100	Renditja në përqindje: 50.94/100	Renditja në përqindje: 35.38/100	Renditja në përqindje: 34.91/100	Renditja në përqindje: 72.17/100	Renditja në përqindje: 42.92/100	Renditja në përqindje: 29.25/100
Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit 2022 - Transparency International https://www.transparency.org/en/cpi/2022	Rezultati: 36/100 (2021: 35/100) Renditja: 101/180 (2021: 110/180)	Rezultati: 34/100 (2021: 35/100) Renditja: 110/180 (2021: 110/180)	Rezultati: 41/100 (2021: 39/100) Renditja: 84/180 (2021: 87/180)	Rezultati: 40/100 (2021: 39/100) Renditja: 85/180 (2021: 87/180)	Rezultati: 45/100 (2021: 46/100) Renditja: 65/180 (2021: 64/180)	Rezultati: 36/100 (2021: 38/100) Renditja: 101/180 (2021: 96/180)	Rezultati: 36/100 (2021: 38/100) Renditja: 101/180 (2021: 96/180)	Rezultati: 56/100 (2021: 55/100) Renditja: 41/180 (2021: 45/180)	Rezultati: 39/100 (2021: 36/100) Renditja: 91/180 (2021: 105/180)	Rezultati: 33/100 (2021: 32/100) Renditja: 116/180 (2021: 122/180)

TË DHËNA STATISTIKORE (më 31/08/2023), pjesa 1 (Shqipëri – Mali i Zi)

Demografia	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Popullsia totale (mijëra)		2 846 s	2 830 s	:	:	1 782 s	1 798 s	2 076 s	2 069 s	622 s	621 s	447 485 s	447 001 bps
Pjesa e 15-64 në popullsinë e përgjithshme (%)		68.4 s	68.2 s	:	:	67.1 s	67.3 s	69.3 s	69.1 s	66.5 s	66.2 s	64.3 ps	64.1 bps
Shkalla bruto e ndryshimit natyror të popullsisë (për 1 000 banorë)		0.2	- 1.2	:	:	7.4 ep	:	- 3.2	- 5.1	- 0.3	- 3.4	- 2.5 ep	- 2.7 bep
Jetëgjatësia mesatare, meshkuj (vjet)		75.2	73.6	:	:	:	:	72.2	71.1 b	73.2	70.8	77.5 ep	77.2 bep
Jetëgjatësia mesatare, femra (vjet)		79.6	77.7	:	:	:	:	76.7	75.5 b	78.8	77.0	83.2 ep	82.9 bep

Tregu i punës	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Shkalla e aktivitetit ekonomik për personat e moshës 20-64 vjeç: përqindja e popullsisë së moshës 20-64 vjeç që është ekonomikisht aktive (%)													
Total	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	75.3 ew	75.1 ew	62.3 bw	63.4 bw	42.9 w	43.9 w	70.5	70.5 w	67.2	64.7 w	77.6	78.4 b
Meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	83.9 ew	84.2 ew	75.4 bw	76.7 bw	63.0 w	63.8 w	82.5	83.2 w	74.6	71.7 w	83.6	84.0 b
Femra	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	66.9 ew	66.3 ew	49.1 bw	50.0 bw	23.1 w	24.4 w	58.2	57.4 w	59.9	57.8 w	71.7	72.9 b
Normat e punësimit, 20-64 vjeç (% e popullsisë)													
Total	1) 2) 3) 4) 5) 6)	66.3 ew	66.3 ew	52.5 bw	52.6 bw	32.3 w	35.1 w	59.1	59.5 w	55.2	54.2 w	72.2	73.1 b
Meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	74.0 ew	74.6 ew	64.9 bw	66.0 bw	48.8 w	51.9 w	68.9	69.5 w	61.7	59.8 w	78.0	78.5 b
Femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	58.8 ew	58.3 ew	40.0 bw	39.1 bw	16.0 w	18.5 w	49.0	49.2 w	48.8	48.7 w	66.5	67.6 b
Personat e moshës 15-24 vjeç pa punësim, arsim apo trajnim, % e popullsisë në grupmoshë	1) 2) 8) 5) 4) 9)	26.6 w	24.0 w	21.6 w	19.9 w	33.6 w	32.1 w	19.6	17.9 w	21.1	20.2 w	11.1	10.8 b

Tregu i punës (vazhdim)	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Personat e moshës 15-29 vjeç pa punësim, arsim apo trajnim, % e popullsisë në grupmoshë	1) 2) 8) 5) 4) 9)	27.9 w	26.1 w	25.9 w	25.1 w	40.4 w	36.6 w	26.2	24.3 w	26.6	26.5 w	13.8	13.1 b
Punësimi sipas sektorëve kryesorë													
Bujqësia, pylltaria dhe peshkimi (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	36.1 ew	33.8 ew	12.0 bw	9.4 bw	4.8 w	2.8 w	12.0 s	11.5 w	7.5 s	6.4 w	4.3 s	3.8 bs
Industria (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	13.4 ew	13.8 ew	23.9 bw	24.4 bw	16.3 w	14.8 w	23.9 s	23.9 w	10.1 s	10.2 w	18.2 s	18.0 bs
Ndërtimi (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	7.0 ew	8.1 ew	9.5 bw	9.1 bw	11.1 w	10.5 w	6.9 s	6.8 w	8.3 s	6.7 w	6.6 s	6.6 bs
Shërbime (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	43.5 ew	44.3 ew	54.7 bw	57.0 bw	67.9 w	71.9 w	57.1 s	57.7 w	73.5 s	76.7 w	70.1 s	70.9 bs
Personat e punësuar në sektorin publik si pjesë e punësimit total, personat e moshës 20-64 (%)	11) 12) 13) 5) 4)	15.5 ew	16.3 ew	19.1 bw	19.8 bw	28.7 w	28.3 w	24.4 w	25.6 w	30.5 w	32.7 w	:	:
Personat e punësuar në sektorin privat si pjesë e punësimit total, personat e moshës 20-64 (%)	14) 1) 13) 2) 5)	84.5 ew	83.7 ew	80.9 bw	80.2 bw	71.3 w	71.7 w	75.6 w	74.4 w	65.6 w	63.7 w	:	:
Normat e papunësisë (% e fuqisë punëtore)													
Total	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	11.8 ew	11.6 ew	15.9 bw	17.4 bw	25.8 w	20.6 w	16.4	15.7 w	17.9	16.6 w	7.1	7.1 b
Meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	11.6 ew	11.4 ew	14.2 bw	14.4 bw	23.4 w	18.9 w	16.7	16.4 w	17.5	17.1 w	6.8	6.8 b
Femra	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	12.0 ew	11.8 ew	18.6 bw	22.0 bw	32.2 w	24.9 w	15.9	14.6 w	18.4	15.9 w	7.4	7.4 b
Të rinj, 15-24 vjeç	1) 2) 3) 4) 5) 6)	26.5 ew	27.1 ew	36.6 bw	38.3 bw	49.1 w	38.0 w	35.7	36.4 w	36.0	37.1 w	16.8	16.7 b
Afatgjatë (>12 muaj)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	7.0 ew	7.3 ew	11.9 bw	13.7 bw	18.4 w	14.5 w	12.4	12.5 w	13.4	11.0 w	2.5	2.8
Pagat dhe mëditjet nominale mesatare mujore (EUR)	17) 18) 19) 20) 21) 6)	434 sw	474 sw	489 sw	510 sw	466 sw	484 sw	441 sw	466 sw	524 sw	532 sw	:	:

Arsimi	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Të larguarit e hershëm nga arsimi dhe aftësimi: përqindja e popullsisë së moshës 18-24 vjeçare me arsim të mesëm të ulët dhe jo në arsim ose aftësim të mëtejshëm (%)	1) 2) 8) 5) 4)	15.6 w	17.4 w	4.7 w	4.7 w	7.8 w	7.0 w	5.7	4.6 w	3.6	6.7 w	9.9	9.8 b
Shpenzimet publike për arsim në raport me BPV-në (%)	6) 22) 23)	3.3 psw	3.1 sw	4.3 sw	:	4.6 sw	4.3 sw	:	:	:	:	5.0 d	:
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të ulët, gjithsej	1) 2) 3) 4) 5) 6) 24)	17.9 w	17.2 w	5.8 bw	6.1 bw	10.2 w	9.8 w	6.1	4.9 w	:	2.8 w	15.7	15.6 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të ulët, meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	18.5 w	18.4 w	5.8 bw	6.8 bw	9.1 w	10.3 w	5.9	4.9 w	:	3.4 w	18.5	18.1 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të ulët, femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	17.4 w	16.1 w	5.9 bw	5.3 bw	11.5 w	9.4 w	6.2	4.9 w	:	2.2 w	12.9	12.9 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të lartë ose pas të mesëm joterciar, gjithsej	1) 2) 3) 4) 5) 6)	51.5 w	56.3 w	84.2 bw	84.5 bw	78.8 w	75.6 w	85.2	88.8 w	83.3	85.2 w	66.8	65.7 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të lartë ose pas të mesëm joterciar, meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	60.2 w	65.0 w	86.1 bw	86.5 bw	83.1 w	78.4 w	89.0	91.8 w	85.7	87.6 w	67.5	66.3 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të lartë ose post arsim të mesëm joterciar, femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	42.4 w	48.1 w	82.3 bw	82.4 bw	73.8 w	72.6 w	81.1	85.7 w	80.6	82.6 w	66.0	65.1 b
Përqindja e popullsisë së moshës 30-34 vjeç me arsim terciar, gjithsej	1) 2) 3) 4) 5) 6)	33.2 ew	32.1 ew	28.4 bw	28.8 bw	29.1 w	32.3 w	39.7	36.9 w	38.4	39.0 w	41.1	41.9 b
Përqindja e popullsisë së moshës 30-34 vjeç me arsim terciar, meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	26.7 ew	25.4 ew	23.2 bw	23.9 bw	28.1 w	30.8 w	34.3	31.8 w	35.1	34.9 w	36.0	36.6 b
Përqindja e popullsisë së moshës 30-34 vjeç me arsim terciar, femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	40.0 ew	39.3 ew	34.0 bw	34.0 bw	30.3 w	34.0 w	45.3	42.3 w	41.7	43.0 w	46.2	47.2 b

Llogaritë kombëtare	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Bruto produkti vendor													
Me çmime aktuale (milion euro)	6) 23)	13 310	15 157 p	17 756	19 995	6 772	7 958	10 852	11 688 p	4 186	4 955	13 471 071	14 567 204
Për kokë banori (EUR)	6) 23)	4 690	5 390 p	:	:	3 800 s	4 426 s	5 240 e	5 672 sw	6 740	8 000	30 050	32 520
Në standardet e fuqisë blerëse (PPS) për kokë banori		9 213	10 296 p	10 200	:	:	:	11 349 e	:	13 436	15 538	30 054	32 524
Në standardet e fuqisë blerëse (PPS) për kokë banori, në raport me mesataren e BE-së (EU-27 = 100)		30.7	31.7	33.1 s	:	:	:	37.8	:	44.7	47.8	100	100
Norma reale (vëllimi) vjetore e ndryshimit, krahasuar me vitin e kaluar (%)	6) 23)	- 3.5 p	:	- 3.0	7.4	- 5.3	10.7	- 4.7	3.9 p	- 15.3	13.0	- 5.6	5.6
Vlera e shtuar bruto sipas sektorëve kryesorë													
Bujqësia, pylltaria dhe peshkimi (%)	6) 23) 25)	21.9	21.1 p	7.0	6.0	8.9	8.6	9.8	8.4 p	9.1	8.0	1.8	1.8
Industria (%)	6) 23) 25)	12.8	12.9 p	22.8	24.5	24.1	23.6	19.8	19.6 p	13.5	12.5	19.7	20.0
Ndërtimi (%)	6) 23) 25)	10.2	10.9 p	5.4	5.1	9.3	10.6	6.0	6.3 p	7.3	5.8	5.5	5.5
Shërbime (%)	6) 23) 25)	55.2 s	55.2 ps	64.7 s	64.3 s	57.7 s	57.2 s	64.3 s	65.8 ps	70.0 s	73.8 s	73.0 s	72.7 s

Bilanci i pagesave	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) (milion euro)	63) 64) 59) 65) 66)	893.6 s	988.8 s	322.2 w	459.8 w	286.6 w	320.4 w	154.7 w	387.5 w	470.5 w	581.6 w	c	- 318 026.0 s
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) (% e BPV-së)	63) 64) 67) 23)	6.71 s	6.52 ps	1.84 sw	2.41 sw	4.23 s	4.03 s	1.45 psw	3.32 ps	11.24 sw	11.74 sw	c	- 2.18 s
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) në lidhje me EU-27 (milion euro)	68) 59) 65) 69) 66)	506.8 s	652.5 s	226.3 w	186.8 w	135.6 s	189.1 s	11.1 w	390.0 s	92.9 w	180.1 w	c	- 56 205.8 s
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) në lidhje me EU-27 (% e BPV-së)	68) 70) 23)	3.81 s	4.30 sp	1.29 sw	0.98 sw	2.00 s	2.38 s	0.10 psw	3.34 sp	2.22 sw	3.64 sw	c	- 0.39 s
Remitancat si % e BPV-së	71) 72) 23)	5.06 s	5.02 ps	7.26 s	7.78 s	14.47 s	14.49 s	3.07 s	2.95 ps	6.26 s	6.82 s	0.15 s	0.14 s

Tregtia e jashtme e mallrave	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Pjesa e eksporteve në vendet e BE-27 në vlerën e eksporteve totale (%)	26) 27)	74.7 s	72.2 s	72.4 s	72.8 s	34.5 s	31.5 s	77.5 s	77.1 s	37.7 s	31.1 s	:	:
Pjesa e importeve nga vendet e BE-27 në vlerën e importeve totale (%)	26) 27)	57.9 s	54.4 s	60.8 s	58.9 s	45.8 s	44.3 s	46.3 s	46.2 s	44.2 s	45.7 s	:	:
Bilanci tregtar (milion euro)	26) 28) 27)	- 2 670	- 3 533	- 3 254	- 3 744	- 2 822	- 3 929	- 1 818	- 2 678	- 1 739	- 2 067	215 288	55 040
Tregtia ndërkombëtare e mallrave dhe shërbimeve në raport me BPV-në													
Importet (% e BPV-së)	6) 23)	37.2	44.7 p	47.9	53.9	53.9	65.2	70.5	82.3 p	61.0	62.2	42.8	46.7
Eksportet (% e BPV-së)	6) 23)	22.7	31.3 p	34.2	42.2	21.7	33.4	57.8	66.2 p	26.0	42.8	46.4	50.5
Financat publike	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Suficiti (+) / deficit (-) i qeverisë së përgjithshme (%)	29) 30) 31) 23)	- 6.8 w	- 6.8 fw	- 5.3 w	:	- 5.2 w	:	- 8.1 w	:	- 10.7 ew	:	- 6.7	- 4.8
Borxhi i përgjithshme i qeverisë (%)	32) 29) 33) 31) 34) 23)	72.7 w	76.7 fw	36.6 w	w	21.8 w	:	51.2 w	:	103.1 w	:	90.0	88.0

Treguesit financiarë	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Ndryshimi vjetor i çmimeve të konsumit (%)	35) 36) 37) 38)	2.2 d	2.3 d	- 1.1 w	2.0 w	0.2 d	3.4 d	1.2 d	3.4 d	- 0.5 d	2.5 d	0.7	2.9
Borxhi privat, i konsoliduar, në raport me BPV-në (%)	39) 40)	:	:	- 1.2 w	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Borxhi total i jashtëm, në raport me BPV-në (%)	41) 42) 43) 44) 23)	64.2 s	64.4 ps	64.3 sw	60.1 sw	37.2 sw	37.4 sw	78.7 s	81.9 ps	221.6 s	191.5 s	:	:
Borxhi total në valutë të huaj, në raport me BPV-në (%)	45)	66 w	:	:	:	:	:	:	:	17 w	:	:	:
Norma e interesit të kredisë (një vit), në vit (%)	46) 47) 48) 49) 50) 51) 52)	6.05 w	5.91 w	3.05 w	3.20 w	6.21 w	5.96 w	2.00 w	1.75 w	5.84 w	5.66 w	:	:
Norma e interesit të depozitave (një vit), në vit (%)	46) 53) 48) 54) 55) 50) 56) 57)	0.40 w	0.48 w	0.07 w	0.05 w	1.49 w	1.33 w	0.15 w	0.15 w	0.40 w	0.35 w	:	:
Vlera e aktiveve rezervë (përfshirë arin) (milion euro)	48) 41) 42) 43) 58) 59)	3 942.4 w	4 972.2 w	7 091.0 w	8 359.1 w	900.8 w	1 100.3 w	3 359.9 w	3 643.3 w	1 738.5 w	1 748.8 w	:	:
Rezervat ndërkombëtare - ekuivalenca në muaj të importeve	60) 48) 41) 42) 61) 62)	9.6 sw	17.0 sw	10.0 sw	:	3.0 sw	:	5.3 sw	:	8.2 sw	:	:	:

Biznesi	Shënim	Shqipëria		Bosnja dhe Hercegovina		Kosova		Maqedonia e Veriut		Mali i Zi		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Indeksi i prodhimit industrial (2015 = 100)	73) 74) 75) 76)	89.5 w	113.0 w	96.7	106.2	:	:	102.4	103.9	105.8	110.3	98.5	107.5
Infrastruktura	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Dendësia e rrjetit hekurudhor (linjat në funksionim për mijë km ²)	77) 78) 79) 80) 81) 82)	7.8 sw	7.8 s	19.9 sw	19.9 sw	30.5 sw	30.5 sw	26.9 s	26.9 s	18.0 s	18.0 s	:	:
Gjatësia e autostradave (kilometra)	83)	22	25	218	218	137 w	137 w	335	335	z	z	:	:
Energjia	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Importet neto të energjisë në raport me BPV-në	84)	1.7 s	2.7 ps	2.7 s	3.5 s	4.2 s	6.7 s	4.8 s	7.7 ps	2.6 s	4.1 s	1.6 s	2.7 s

TË DHËNA STATISTIKORE (më 31/08/2023), pjesa 2 (Serbi – Ukrainë)

Demografia	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Popullsia totale (mijëra)		6 927 s	6 872 s	83 155 s	83 614 s	3 717 s	3 729 s	2 640 s	2 597 ps	41 733 s	41 419 s	447 485 s	447 001 bps
Pjesa e 15-64 në popullsinë e përgjithshme (%)		64.8 s	64.5 s	67.8 s	67.7 s	64.5 s	64.2 s	:	66.7 ps	67.6 s	67.4 s	64.3 ps	64.1 bps
Shkalla bruto e ndryshimit natyror të popullsisë (për 1 000 banorë)		- 8.0	- 10.9	:	:	- 1.1	- 3.8	- 3.8 ep	:	- 7.8	- 10.7 e	- 2.5 ep	- 2.7 bep
Jetëgjatësia mesatare, meshkuj (vjet)		71.6	70.0	:	:	:	:	:	:	:	:	77.5 ep	77.2 bep
Jetëgjatësia mesatare, femra (vjet)		77.5	75.7	:	:	:	:	:	:	:	:	83.2 ep	82.9 bep

Tregu i punës	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Shkalla e aktivitetit ekonomik për personat e moshës 20-64 vjeç: përqindja e popullsisë së moshës 20-64 vjeç që është ekonomikisht aktive (%)													
Total	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	72.5	75.0 b	58.7	61.2 bw	63.2 bw	64.5 w	51.1 w	52.8 w	72.0 w	71.9 w	77.6	78.4 b
Meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	79.9	82.6 b	79.8	82.3 bw	74.0 bw	76.2 w	55.5 w	57.8 w	78.4 w	78.2 w	83.6	84.0 b
Femra	1) 2) 3) 4) 5) 6) 7)	65.2	67.4 b	37.5	40.0 bw	52.8 bw	53.4 w	47.0 w	48.1 w	66.0 w	66.0 w	71.7	72.9 b
Normat e punësimit, 20-64 vjeç (% e popullsisë)													
Total	1) 2) 3) 4) 5) 6)	65.9	66.7 b	51.0	53.9 bw	51.1 bw	50.6 w	49.1 w	51.1 w	65.2 w	64.8 w	72.2	73.1 b
Meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	72.9	74.2 b	70.1	73.6 bw	58.7 bw	58.1 w	53.1 w	55.6 w	70.8 w	70.8 w	78.0	78.5 b
Femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	58.9	59.3 b	32.0	34.1 bw	43.9 bw	43.5 w	45.5 w	46.9 w	60.0 w	59.3 w	66.5	67.6 b
Personat e moshës 15-24 vjeç pa punësim, arsim apo trajnim, % e popullsisë në grupmoshë	1) 2) 8) 5) 4) 9)	15.9	16.4 b	28.3	24.7 bw	28.5 bw	26.8 w	17.6 w	17.2 w	15.5 w	14.3 w	11.1	10.8 b

Tregu i punës (vazhdim)	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Personat e moshës 15-29 vjeç pa punësim, arsim apo trajnim, % e popullsisë në grupmoshë	1) 2) 8) 5) 4) 9)	20.0	18.8 b	32.0	28.4 bw	35.1 bw	34.6 w	26.0 w	26.4 w	20.0 w	19.8 w	13.8	13.1 b
Punësimi sipas sektorëve kryesorë													
Bujqësia, pylltaria dhe peshkimi (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	14.6 s	15.0 bs	17.6 s	17.2 bw	19.8 bw	18.9 w	21.1 w	21.5 w	14.1 w	14.1 w	4.3 s	3.8 bs
Industria (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	22.6 s	23.7 bs	20.5 s	21.3 bw	11.4 bw	11.3 w	14.6 w	14.4 w	17.8 w	18.2 w	18.2 s	18.0 bs
Ndërtimi (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	5.4 s	6.0 bs	5.7 s	6.2 bw	6.9 bw	7.8 w	7.2 w	7.7 w	7.0 w	7.0 w	6.6 s	6.6 bs
Shërbime (%)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 10)	57.5 s	55.3 bs	56.2 s	55.3 bw	61.9 bw	62.1 w	57.1 w	56.4 w	61.1 w	60.7 w	70.1 s	70.9 bs
Personat e punësuar në sektorin publik si pjesë e punësimit total, personat e moshës 20-64 (%)	11) 12) 13) 5) 4)	26.4 w	25.8 w	17.7 w	16.9 bw	23.5 bw	24.3 w	29.6 w	28.6 w	:	:	:	:
Personat e punësuar në sektorin privat si pjesë e punësimit total, personat e moshës 20-64 (%)	14) 1) 13) 2) 5)	73.6 w	74.2 w	82.3 w	83.1 bw	76.5 bw	75.7 w	70.4 w	71.4 w	:	:	:	:
Normat e papunësisë (% e fuqisë punëtore)													
Total	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	9.1	11.1 b	13.2	12.0 bw	18.5 bw	20.6 w	3.8 w	3.2 w	9.5 w	9.8 w	7.1	7.1 b
Meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	8.8	10.2 b	12.4	10.7 bw	20.2 bw	22.7 w	4.3 w	3.9 w	9.8 w	9.5 w	6.8	6.8 b
Femra	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	9.5	12.1 b	14.9	14.8 bw	16.2 bw	17.8 w	3.3 w	2.5 w	9.1 w	10.1 w	7.4	7.4 b
Të rinj, 15-24 vjeç	1) 2) 3) 4) 5) 6)	26.6	26.4 b	25.1	22.6 bw	39.4 bw	42.9 w	10.9 w	9.2 w	19.3 w	19.1 w	16.8	16.7 b
Afatgjatë (>12 muaj)	1) 2) 3) 4) 5) 6) 15) 16)	4.5	4.9	3.3	3.7 bw	5.8 bw	7.2 w	0.7 w	0.8 w	2.0 w	2.4 w	2.5	2.8
Pagat dhe mëditjet nominale mesatare mujore (EUR)	17) 18) 19) 20) 21) 6)	706 sw	772 sw	384 sw	256 sw	296 sw	372 sw	376 sw	447 sw	334 sw	453 sw	:	:

Arsimi	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Të larguarit e hershëm nga arsimi dhe aftësimi: përqindja e popullsisë së moshës 18-24 vjeçare me arsim të mesëm të ulët dhe jo në arsim ose aftësim të mëtejshëm (%)	1) 2) 8) 5) 4)	5.6	6.3 b	26.7	23.0 bw	8.2 w	7.3 w	16.9 w	19.6 w	:	:	9.9	9.8 b
Shpenzimet publike për arsim në raport me BPV-në (%)	6) 22) 23)	3.5 sw	3.3 psw	4.0	3.5 sw	3.8 psw	3.6 sw	:	:	5.4 sw	:	5.0 d	:
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të ulët, gjithsej	1) 2) 3) 4) 5) 6) 24)	6.4	6.7 b	34.4	29.5 bw	7.9 w	7.3 w	21.2 w	23.3 w	2.9 w	2.7 w	15.7	15.6 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të ulët, meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	6.0	7.7 b	36.7	31.6 bw	8.3 w	7.4 w	24.5 w	27.3 w	3.1 w	2.9 w	18.5	18.1 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të ulët, femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	6.8	5.7 b	32.2	27.3 bw	7.5 w	7.2 w	18.0 w	19.4 w	2.8 w	2.5 w	12.9	12.9 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të lartë ose pas të mesëm joterciar, gjithsej	1) 2) 3) 4) 5) 6)	85.4	85.3 b	43.1	47.8 bw	77.3 w	77.2 w	69.4 w	68.2 w	54.9 w	55.2 w	66.8	65.7 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të lartë ose pas të mesëm joterciar, meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	87.5	86.3 b	45.3	51.1 bw	82.4 w	84.0 w	68.7 w	66.4 w	59.6 w	58.9 w	67.5	66.3 b
Përqindja e popullsisë së moshës 20-24 vjeç me arsim të mesëm të lartë ose post arsim të mesëm joterciar, femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	83.2	84.1 b	40.8	44.5 bw	71.3 w	70.2 w	70.2 w	69.9 w	50.0 w	51.3 w	66.0	65.1 b
Përqindja e popullsisë së moshës 30-34 vjeç me arsim terciar, gjithsej	1) 2) 3) 4) 5) 6)	33.0	35.3 b	33.1	35.5 bw	38.2 w	35.5 w	31.5 w	31.8 w	57.1 w	58.0 w	41.1	41.9 b
Përqindja e popullsisë së moshës 30-34 vjeç me arsim terciar, meshkuj	1) 2) 3) 4) 5) 6)	27.1	27.7 b	33.9	36.1 bw	33.6 w	32.3 w	24.3 w	28.6 w	49.7 w	51.4 w	36.0	36.6 b
Përqindja e popullsisë së moshës 30-34 vjeç me arsim terciar, femra	1) 2) 3) 4) 5) 6)	39.1	43.2 b	32.2	35.0 bw	42.7 w	38.9 w	38.2 w	34.7 w	64.8 w	64.8 w	46.2	47.2 b

Llogaritë kombëtare	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Bruto produkti vendor													
Me çmime aktuale (milion euro)	6) 23)	46 815	53 329	626 742	689 547	13 871 w	15 732 w	10 116 w	11 569 w	137 133 w	168 710 w	13 471 071	14 567 204
Për kokë banori (EUR)	6) 23)	6 790	7 800	7 520	8 190	3 726 w	4 242 w	3 839 w	4 424 w	3 285 w	4 077 w	30 050	32 520
Në standardet e fuqisë blerëse (PPS) për kokë banori		12 812	14 349	18 325	20 337	:	:	12 977 w	16 069 w	:	:	30 054	32 524
Në standardet e fuqisë blerëse (PPS) për kokë banori, në raport me mesataren e BE-së (EU-27 = 100)		42.6	44.2	61.0	62.7	:	:	:	:	:	:	100	100
Norma reale (vëllimi) vjetore e ndryshimit, krahasuar me vitin e kaluar (%)	6) 23)	- 0.9	7.5	1.9	11.4	- 6.8 w	10.5 w	- 8.3 w	13.9 w	- 3.8 w	3.4 w	- 5.6	5.6
Vlera e shtuar bruto sipas sektorëve kryesorë													
Bujqësia, pylltaria dhe peshkimi (%)	6) 23) 25)	7.6	7.6	7.5	6.2	8.3 w	7.4 w	10.8 w	12.3 w	10.8 w	12.7 w	1.8	1.8
Industria (%)	6) 23) 25)	23.4	23.0	25.6	29.1	15.5 w	17.0 w	15.2 w	14.7 w	20.9 w	23.8 w	19.7	20.0
Ndërtimi (%)	6) 23) 25)	6.6	7.3	5.9	5.7	8.7 w	7.5 w	11.5 w	9.3 w	3.3 w	3.2 w	5.5	5.5
Shërbime (%)	6) 23) 25)	62.4 s	62.2 s	61.0 s	59.1 s	67.5 w	68.1 w	62.5 w	63.6 w	65.0 w	60.3 w	73.0 s	72.7 s

Bilanci i pagesave	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) (milion euro)	63) 64) 59) 65) 66)	2 938.5 w	3 656.9 w	3 942,6 s	5 832,2 s	498.7 w	783.6 w	133.4 w	322.7 w	- 50.8 w	6 351.5 w	c	- 318 026.0 s
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) (% e BPV-së)	63) 64) 67) 23)	c	6.86 s	0.63 s	0.85 s	3.60 sw	4.98 sw	1.32 sw	2.79 sw	- 0.04 sw	3.76 sw	c	- 2.18 s
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) në lidhje me EU-27 (milion euro)	68) 59) 65) 69) 66)	c	1 801,0 s	140.6 s	600.5 s	178.9 w	189.7 w	:	:	- 691.7 w	4 748.7 w	c	- 56 205.8 s
Investimet neto (hyrës - dalës) të huaja direkte (FDI) në lidhje me EU-27 (% e BPV-së)	68) 70) 23)	c	3.38 s	0.02 s	0.09 s	1.29 sw	1.21 sw	:	:	- 0.50 sw	2.81 sw	c	- 0.39 s
Remitancat si % e BPV-së	71) 72) 23)	4.81 s	:	0.02 s	:	7.34 sw	8.65 sw	8.87 dpsw	:	0.75 psw	:	0.15 s	0.14 s

Tregtia e jashtme e mallrave	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Pjesa e eksporteve në vendet e BE-27 në vlerën e eksporteve totale (%)	26) 27)	66.2 s	65.8 s	41.1 s	41.1 s	20.9 ew	16.9 sw	66.4 sw	62.5 sw	:	:	:	:
Pjesa e importeve nga vendet e BE-27 në vlerën e importeve totale (%)	26) 27)	55.6 s	53.9 s	33.1 s	31.1 s	23.0 ew	22.9 sw	45.6 sw	46.6 sw	:	:	:	:
Bilanci tregtar (milion euro)	26) 28) 27)	- 5 019	- 6 279	- 42 293	- 38 925	- 3 838 sw	- 5 171 sw	- 2 572 sw	- 2 166 sw	- 4 438 sw	:	215 288	55 040
Tregtia ndërkombëtare e mallrave dhe shërbimeve në raport me BPV-në													
Importet (% e BPV-së)	6) 23)	56.5	62.3	32.2	35.5	56.6 w	59.6 w	51.4 w	57.8 w	40.3 w	41.9 w	42.8	46.7
Eksportet (% e BPV-së)	6) 23)	48.2	54.5	28.7	35.3	37.3 w	43.2 w	27.9 w	30.6 w	38.8 w	40.7 w	46.4	50.5
Financat publike	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Suficiti (+) / deficit (-) i qeverisë së përgjithshme (%)	29) 30) 31) 23)	- 8.0 w	- 4.2 ew	- 4.7 w	:	- 9.3 w	- 6.3 w	- 5.1 ew	0.0 ew	- 5.4 w	- 3.3 w	- 6.7	- 4.8
Borxhi i përgjithshme i qeverisë (%)	32) 29) 33) 31) 34) 23)	57.7 w	57.5 ew	39.8 w	:	60.1 w	49.6 w	33.1 w	32.6 w	60.4 w	49.0 w	90.0	88.0

Treguesit financiarë	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Ndryshimi vjetor i çmimeve të konsumit (%)	35) 36) 37) 38)	1.8 d	4.0 d	12.3 d	19.6 d	5.2 w	9.6 w	3.8 w	5.1 w	2.7 w	9.4 w	0.7	2.9
Borxhi privat, i konsoliduar, në raport me BPV-në (%)	39) 40)	:	:	13.0 w	7.6 w	:	:	:	:	:	:	:	:
Borxhi total i jashtëm, në raport me BPV-në (%)	41) 42) 43) 44) 23)	c	75.8 s	60.4 sw	54.3 sw	135.5 sw	124.0 sw	65.5 sw	66.9 sw	74.6 sw	67.8 sw	:	:
Borxhi total në valutë të huaj, në raport me BPV-në (%)	45)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Norma e interesit të kredisë (një vit), në vit (%)	46) 47) 48) 49) 50) 51) 52)	1.90 w	1.90 w	16.25 w	22.79 w	8.52 w	9.46 w	5.15 w	8.50 w	7.89 w	7.67 w	:	:
Norma e interesit të depozitave (një vit), në vit (%)	46) 53) 48) 54) 55) 50) 56) 57)	0.10 w	0.10 w	13.51 w	17.85 w	8.46 w	9.13 w	0.15 w	4.50 w	7.22 w	6.95 w	:	:
Vlera e aktiveve rezervë (përfshirë arin) (milion euro)	48) 41) 42) 43) 58) 59)	13 491.7 w	16 454.5 w	81 937.5 w	94 006.1 w	3 532.4 w	3 787.3 w	3 082.9 w	3 445.8 w	23 711.1 w	27 294.4 w	:	:
Rezervat ndërkombëtare - ekuivalenca në muaj të importeve	60) 48) 41) 42) 61) 62)	6.1 sw	:	4.9 sw	6.3 sw	5.4 sw	4.8 sw	7.1 sw	:	:	:	:	:

Biznesi	Shënim	Serbia		Turqia		Gjeorgjia		Moldavia		Ukraina		BE-27	
		2020	2021	2020	2021	2020	2021	2019	2020	2021	2020	2021	2020
Indeksi i prodhimit industrial (2015 = 100)	73) 74) 75) 76)	111.0	118.5	115.4	135.6	:	:	107.1 w	120.3 w	102.7 w	105.0 w	98.5	107.5
Infrastruktura													
	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Dendësia e rrjetit hekurudhor (linjat në funksionim për mijë km ²)	77) 78) 79) 80) 81) 82)	37.9 sw	38.1 sw	13.3 sw	13.5 sw	22.6 sw	22.2 sw	34.0 sw	34.0 sw	32.8 sw	32.7 sw	:	:
Gjatësia e autostradave (kilometra)	83)	928	928 w	3 523	3 532	208 w	263 w	:	:	15 w	15 w	:	:
Energjia													
	Shënim	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Importet neto të energjisë në raport me BPV-në	84)	2.9 s	4.0 s	3.3 s	5.2 s	1.0 sw	1.8 sw	:	:	:	:	1.6 s	2.7 s

Burimi: Eurostat dhe/ose autoritetet statistikore të vendeve në zgjerim

: = nuk është në dispozicion

b = ndërprerje në seri

c = vlerë konfidenciale

d = përkufizimi ndryshon

e = vlera e parashikuar

f = parashikim

p = e përkohshme

s = vlerësimi i Eurostat-it

w= të dhëna të ofruara nga dhe nën përgjegjësinë e autoritetit kombëtar statistikor dhe të publikuara mbi bazën "siç janë" dhe pa asnjë siguri në lidhje me cilësinë e tyre dhe respektimin e metodologjisë statistikore të BE-së

z = nuk zbatohet dhe për këtë arsye është e barabartë me 0

Fusnota:

- 1) Maqedoni e Veriut: Rregullorja e re IESS nuk është zbatuar
- 2) Bosnjë e Hercegovinë: Që nga janari 2020, Anketa e Fuqisë Punëtore në Bosnjë dhe Hercegovinë është kryer vazhdimisht, gjatë gjithë vitit, me publikimin e të dhënave tremujore. Gjithashtu, nga viti 2020 kryhet procedura e kalibrimit të peshës sipas vlerësimeve të popullsisë sipas grupmoshave pesëvjeçare dhe gjinisë.
- 3) Bosnjë e Hercegovinë: Nga janari 2021, Agjencia për Statistikat e Bosnjë dhe Hercegovinës filloi të aplikojë metodologjinë e re, të ridizajnuar të Anketës së Fuqisë Punëtore. Ridizajnimi i anketës u bë në bazë dhe në përputhje me Rregulloren e re të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, e cila ka hyrë në fuqi më 1 janar 2021. Me prezantimin e metodologjisë së re, të ridizajnuar të Anketës së Fuqisë Punëtore nga janari 2021, u ndërpre seria e të dhënave të publikuara në vitin e kaluar.
- 4) Turqi: *Në HLFS, seria nuk është e krahasueshme me vitet e mëparshme për shkak të rregullimeve në përkufizimin, fushëveprimin dhe dizajnin e anketës me vitin 2021.
- 5) Turqi: Rezultatet vjetore të LFS-së.
- 6) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 7) Ukrainë: Rregullimi nga viti 2019 popullsia ekonomisht aktive – fuqia punëtore.
- 8) Bosnjë e Hercegovinë: Nga viti 2020 e në vazhdim LFS kryhet në baza tremujore duke çuar në ndërprerje në seri krahasuar me rezultatet e viteve të mëparshme. Me prezantimin e metodologjisë së re, të ridizajnuar të Anketës së Fuqisë Punëtore (Rregullorja (BE) 2019/1700; Rregullorja e zbatimit (BE) 2019/2240) nga janari 2021, u ndërpre seria e të dhënave të publikuara në vitin e kaluar. Kjo do të thotë se të dhënat për 2020 dhe 2021 gjithashtu nuk janë të krahasueshme.
- 9) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 10) Gjeorgji: Që nga viti 2020 - NACE Rev.2, para 2020 - NACE Rev.1.1.
- 11) Mali i Zi: Të dhënat i referohen numrit të të punësuarve në sektorin publik si pjesë e numrit total të personave të punësuar.
- 12) Maqedoni e Veriut: Në sektorin publik përfshihen të dhënat: Të tjera (të përziera, kolektive, shtetërore, të papërcaktuara)
- 13) Bosnjë e Hercegovinë: Sektori publik përfshin NACE Rev. 2 Seksionet O, P dhe Q ndërsa sektori privat përfshin seksione të tjera NACE.
- 14) Mali i Zi: Ndërprerja e serisë pasi më parë vetëm punonjësit po i përgjigjeshin kësaj pyetjeje; Që nga viti 2018, të gjithë të punësuarit i përgjigjen kësaj pyetjeje.
- 15) Ukrainë: Personat e moshës 15 vjeç e lart.
- 16) Gjeorgji: Personat e moshës 15 vjeç e më të vjetër.
- 17) Serbi: Pagat dhe mëditjet merren nga burime administrative (të dhënat e administratës tatimore). Fitimet mesatare llogariten në bazë të shumës totale të fitimeve të përlogaritura për muajin raportues dhe numrit të punonjësve ekuivalent me orar të plotë (FTE).
- 18) Shqipëri: Burimi i informacionit: Drejtoria e Përgjithshme e Tatimeve, kontribuuesit e sigurimeve shoqërore; Llogaritja e INSTAT-it

- 19) Bosnjë e Hercegovinë: Fitime neto.
- 20) Turqi: Burimi: Anketa e të ardhurave dhe kushteve të jetesës.
- 21) Moldavi: Përfshin njësitë me 1 e më shumë punonjës.
- 22) Gjeorgji: BPV është llogaritur sipas SNA të vitit 2008.
- 23) Gjeorgji: Bazuar në SNA të vitit 2008.
- 24) Gjeorgji: Përfshihen personat pa arsim.
- 25) Gjeorgji: Llogaritjet janë bërë sipas NACE Rev. 2.
- 26) Moldavi: Janar deri në gusht.
- 27) Gjeorgji: Të dhënat e konvertuara në euro nga Eurostat
- 28) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 29) Shqipëri: Parashikimet e Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë.
- 30) Ukrainë: Të dhënat e modifikuara të parave të gatshme (manuali i statistikave të financave të qeverisë 2014).
- 31) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 32) Mali i Zi: Të dhënat paraprake. Të dhënat përfundimtare do të jenë të disponueshme deri në fund të marsit 2021
- 33) Bosnjë e Hercegovinë: Fundi i vitit (31 dhjetor).
- 34) Ukrainë: Borxhi shtetëror dhe i garantuar shtetëror.
- 35) Bosnjë e Hercegovinë: Inflacioni i çmimeve të konsumit
- 36) Moldavi: Inflacioni i çmimeve të konsumit
- 37) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 38) Gjeorgji: Inflacioni i çmimeve të konsumit
- 39) Bosnjë e Hercegovinë: Të dhëna për institucionet financiare monetare.
- 40) Turqi: Të dhënat mbulojnë letrat me vlerë të borxhit dhe huatë.
- 41) Bosnjë e Hercegovinë: Bazuar në manualin e bilancit të pagesave të FMN-së, botimi i gjashtë.
- 42) Turqi: Kursi mesatar i këmbimit vjetor i përdorur për t'u konvertuar në euro.
- 43) Moldavi: Konvertuar nga USD në EUR duke përdorur kurset e këmbimit të fundvitit, sipas Bankës Kombëtare të Moldavisë.
- 44) Ukrainë: Pasuritë dhe borxhet e konvertuara nga dollarë amerikanë në euro duke përdorur norma të kryqëzuara në fund të vitit raportues. Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 45) Shqipëri: Borxhi i jashtëm (duke përfshirë FDI).
- 46) Mali i Zi: Norma mesatare efektive e ponderuar e interesit, shumat e papaguara, vjetore.
- 47) Shqipëri: Norma mesatare e ponderuar e aplikuar për kreditë e reja 12-mujore gjatë muajit përkatës, me maturim 12-mujor.
- 48) Maqedoni e Veriut: Fundi i vitit (31 dhjetor).
- 49) Bosnjë e Hercegovinë: Normat afatshkurtra të huadhënies në valutë kombëtare për korporatat jofinanciare (mesatarja e ponderuar).

- 50) Moldavi: Norma është vendosur nga Banka Kombëtare e Moldavisë (NBM) duke filluar nga viti 2001. NBM aplikon metodën e interesit të "korridorit": norma më e lartë aplikohet për kreditë njëditore, më e ulëta për depozitat njëditore. Vlerat e fundvitit
- 51) Ukrainë: Norma mesatare e ponderuar e interesit për të gjitha instrumentet e rifinancimit të Bankës Kombëtare.
- 52) Gjeorgji: Rifinancimi i ankandeve të kredive.
- 53) Shqipëri: Norma e interesit të depozitave përbën normën mesatare të ponderuar për depozitat e reja të pranuar gjatë muajit përkatës, me maturim 12-mujor.
- 54) Bosnjë e Hercegovinë: Normat e depozitave pa afat në valutën kombëtare të individëve (mesatarja e ponderuar).
- 55) Turqi: Mesatarja e të dhënave mujore. Lehtësia e depozitave njëditore.
- 56) Ukrainë: Shpërndarja e certifikatave të depozitave të Bankës Kombëtare të Ukrainës.
- 57) Gjeorgji: Ankandet e CD.
- 58) Ukrainë: Pasuritë dhe borxhet e konvertuara nga dollarë amerikanë në euro duke përdorur norma të kryqëzuara në fund të vitit raportues.
- 59) Ukrainë: territori i pushtuar përkohësisht i Republikës Autonome të Krimesë, qyteti i Sevastopolit dhe pjesëve të rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht përjashtohen nga të dhënat e sektorit të jashtëm.
- 60) Shqipëri: Fundi i gushtit 2021

Janar-qershor 2021

- 61) Turqi: Kursi mesatar i këmbimit vjetor i përdorur për t'u konvertuar në euro. Që nga tremujori i tretë i vitit 2021. Që nga tetori 2021.
- 62) Moldavi: Konvertuar nga USD në EUR duke përdorur kurset e këmbimit të fundvitit, sipas Bankës Kombëtare të Moldavisë. Konvertuar nga USD në EUR duke përdorur kurset e këmbimit mesatar vjetor, sipas Bankës Kombëtare të Moldavisë.
- 63) Bosnjë e Hercegovinë: Bazuar në manualin e bilancit të pagesave të FMN-së, Qasja Pasuri - Detyrime
- 64) Moldavi: Konvertuar nga USD në EUR duke përdorur kurset e këmbimit mesatar vjetor, sipas Bankës Kombëtare të Moldavisë.
- 65) Ukrainë: Që nga viti 2021, Banka Kombëtare e Ukrainës ka përmirësuar përpilimin e investimeve të huaja direkte, në kontekstin e të cilit fitimet e rinvestuara të korporatave jofinanciare janë përfshirë në të dhënat e flukseve të FDI-ve dhe stoqeve. Prandaj, të dhënat e BoP, IIP, FDI për vitet 2015-2020 u rishikuan.
- 66) Ukrainë: Që nga viti 2021, Banka Kombëtare e Ukrainës ka përmirësuar përpilimin e investimeve të huaja direkte, në kontekstin e të cilit kreditë ndërmjet ndërmarrjeve të tjera janë përfshirë në të dhënat e flukseve të FDI-ve dhe stoqeve. Prandaj, të dhënat e BoP, IIP, FDI për vitet 2015-2020 u rishikuan.
- 67) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht. Që nga viti 2021, Banka Kombëtare e Ukrainës ka përmirësuar përpilimin e investimeve të huaja direkte, në kontekstin e të cilit fitimet e rinvestuara të korporatave jofinanciare janë përfshirë në të dhënat e flukseve të FDI-ve dhe stoqeve. Prandaj, të dhënat e BoP, IIP, FDI për vitet 2015-2020 u rishikuan.
- 68) Bosnjë e Hercegovinë: Bazuar në manualin e bilancit të pagesave të FMN-së, botimi i gjashtë dhe Përkufizimi i standardit të OBZHE-së për Investimet e Huaja Direkte - Botimi i 4-të
- 69) Ukrainë: Të dhënat e FDI-ve janë rillogaritur duke marrë parasysh shtetet anëtare të BE-27, me përjashtim të Mbretërisë së Bashkuar.
- 70) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht. Të dhënat e FDI-ve janë rillogaritur duke marrë parasysh shtetet anëtare të BE-27, me përjashtim të Mbretërisë së Bashkuar. Që nga viti 2021, Banka Kombëtare e Ukrainës ka përmirësuar përpilimin e investimeve të huaja direkte, në kontekstin e të cilit kreditë ndërmjet ndërmarrjeve të tjera janë përfshirë në të dhënat e flukseve të FDI-ve dhe stoqeve. Prandaj, të dhënat e BoP, IIP, FDI për vitet 2015-2020 u rishikuan.
- 71) Moldavi: Konvertuar nga USD në EUR duke përdorur kurset e këmbimit mesatar vjetor, sipas Bankës Kombëtare të Moldavisë. Transfertat personale.
- 72) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesa e territoreve të pushtuara përkohësisht në rajonin Donetsk dhe Luhansk.

Të dhënat e mëparshme

- 73) Shqipëri: Aktiviteti B_D
- 74) Moldavi: Duke filluar nga viti 2016, indeksi i vëllimit të prodhimit industrial rregullohet sezonalisht sipas numrit të ditëve të punës dhe sezonalitetit, seritë kohore janë korigjuar.
- 75) Ukrainë: Rregullimi për efektin e ditëve kalendarike të serisë dinamike të indekseve në vlerën mesatare mujore të bazës. (2016) viti është realizuar duke përdorur programin DEMETRA, duke përdorur metodologjinë TRAMO/SEATS.
- 76) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 77) Të dhënat janë marrë nga Enti Gjeodezik Republikan.
- 78) Bosnjë e Hercegovinë: Ujërat e brendshme vlerësohen në 210 km².
- 79) Turqi: Vetëm linjat kryesore.
Vlerat e sipërfaqes llogariten duke iu referuar klasifikimeve korine dhe përshtaten me LUCAS. Periudha e prodhimit të të dhënave korine është 6 vjet.
- 80) Moldavi: Përfshirë rajonin transnistrian.
Që nga fundi i vitit.
- 81) Moldavi: Përfshirë rajonin transnistrian.
Që nga fundi i vitit.
Duke përfshirë ligatinat.
- 82) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht. Të dhënat e Shërbimit Shtetëror për Gjeodezinë, Kartografinë dhe Kadastrën e Ukrainës.
Të dhënat jepen sipas Klasifikimit të ri të Llojeve të Tokave.
- 83) Ukrainë: Të dhënat përjashtojnë territorin e pushtuar përkohësisht të Republikës Autonome të Krimesë, qytetin e Sevastopolit dhe pjesët e rajoneve Donetsk dhe Luhansk që janë të pushtuara përkohësisht.
- 84) Gjeorgji: Të dhënat e konvertuara në euro nga Eurostat
Bazuar në SNA të vitit 2008.